

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BANGSAMORO MÜSLÜMANLARININ ÖZGÜRLÜK
ARAYIŞI
(Filipinler’in Bağımsızlık Mücadelesi XVI.- XX. Yüzyıl)

Hazırlayan
Muhalidin Sambutuan MANGELEN
164202031019

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL

KONYA – 2020

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhalidin Sambutan MANGELEN
	Numarası	164202031019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yeniçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	Bangsamoro Müslümanlarının Özgürlüğü Özgürlük Arayışı (Filipinler'in Bağımsızlık Mücadelesi XVI. – XX. Yüzyıl)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhalidin Sambutuan MANGELEN
	Numarası	164202031019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yeniçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL
	Tezin Adı	Bangsamoro Müslümanlarının Özgürlüğü Özgürlük Arayışı (Filipinler'in Bağımsızlık Mücadelesi XVI. – XX. Yüzyıl)

ÖZET

Bu çalışmada, Filipinler'de bulunan Bangsamoro özerk bölgesindeki Müslümanların özgürlük arayışıyla ilgili tarihsel süreç ve olaylar incelenmiştir. Ada gruplarından oluşan ve günümüzde Filipinler olarak adlandırılan ülke ile Güneydoğu Asya'da uzun yıllar Malaylar yaşamışlardır. Bu ada grupları Batılı sömürgecilerin akın etmesinden önce, saltanat sistemiyle Müslüman yöneticiler tarafından yönetilmişlerdir. Ne var ki bu düzen, sömürgeciler, özellikle de İspanyollar tarafından değiştirilmiştir. İspanyollar'ın iki büyük grup hâlinde Luzon ve Visayas Adaları'nı fethetmesiyle, adanın yerlileri zamanla Hristiyanlaştırılmıştır. Fakat Luzon ve Visayas'ın güney adalarındaki, Mindanao, Sulu, Palawan ve diğer küçük adalar İspanyollar tarafından alınamamıştır. XVI. ve XX. yüzyıllar arasında İspanyol işgaline rağmen yönetim şekli ve İslami inanç değişmemiştir. Hristiyanlığın, Filipinler'in her bölgesine başarılı bir şekilde yayılamamasından dolayı İspanyollar yalnızca kuzey Luzon ve Visayas'ın yerlileri üzerinde hâkimiyet kurabilmişlerdir. XIX. yüzyılda Amerikalıların ülkeye gelmesiyle birlikte bölgenin hâkimiyeti el değiştirmiştir. Amerikalılar İspanyollardan Filipin adalarını almış, bu durum bir iç savaşın başlamasına sebep olmuştur. Bu bağlamda iç çatışmaların da etkisiyle, Bangsamoro'nun bazı bölgeleri kırk yıldan fazla Amerikan işgali altında kalmıştır. Sürecin devamında Japon hükûmeti, Filipinler'deki karışıklıktan faydalanarak Bangsamoro bölgelerini işgal etmeye çalışmış, fakat başarısız olmuştur. Japonların bölgeye müdahaleleri sonuçsuz kalsa da, bu müdahale neticesinde Amerikalıların hâkimiyeti zayıflamıştır. Sonuç itibarıyla 1946 yılında Filipinler bağımsızlığını ilan etmiştir. Buna rağmen Moro Müslümanları, Hristiyanlaşan Filipin halkı tarafından baskıya maruz kalmıştır. Bangsamoro, Filipinler'den ayrılmak için mücadele ederek kendilerine ait bir İslam devleti kurmayı amaçlamıştır. Bu arada Bangsamoro halkı barış sürecine girmeye çalışmış, mücadele etmiş ve çeşitli görüşmeler yapmıştır. Bu çalışmada hem MNLF hem MILF hem de Filipinler devletinin yapmış oldukları barış görüşmeleri ve ana anlaşmalar incelenmiştir. Özellikle, MNLF'in 1976 yıllarında başlayan anlaşma süreci veya barış görüşmeleri birçok kez imzalanmış ve Filipinler devleti ile MILF'in 1997 de başlayan barış görüşmesi ele alınmıştır. Bir de Bangsamoro Anayasası'nın uygulanması son barış görüşmelerine dâhil olmuştur. Günümüzde ise hala bu mücadeleler devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bangsamoro, Barış Görüşmeleri, İşgal, Müslümanlık, Özgür İrade, Sömürge

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhalidin Sambutan MANGELN
	Numarası	164202031019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yeniçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL
	Tezin İngilizce Adı	The Bangsamoro Muslim Quest for Right to Self-determination (The Independence struggle of the Philippines 16.-20. Century)

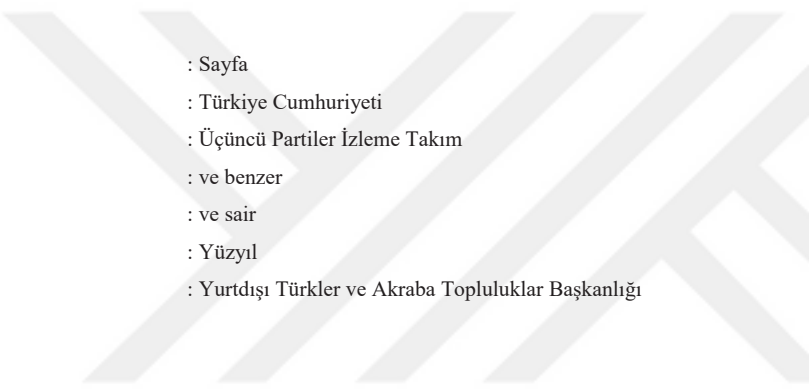
ABSTRACT

This paper specifically scrutinizes the Bangsamoro quest for the right to self-determination. In the present-day Philippines, a country composed of a group of islands, mainly in the Southeast Asia, lived the Malay race origin known as the Bangsamoro people. Before the arrival of the Western conquerors to this group of islands, there had already been an established sultanate form of government, which were led by Muslim rulers. However, upon the coming of the conquerors particularly the Spaniards, drastic political changes happened. The Spanish invaders occupied the two huge islands namely Luzon and Visayas. Thus, they Christianized the native people of both islands. However, among the three islands Luzon, Visayas and Mindanao, only the Mindanao Islands together with Sulu province, Palawan and other small Islands remained unconquered by the Spanish invaders. From the middle of the 16th to 20th centuries, despite the Spanish conquest, the Islamic faith and beliefs remained mainly in the uncontrolled regions. Therefore, due to the success of the spread of Christianity, the two islands, Luzon and the Visayas had been successfully ruled by the Spaniards. In the 19th century, when the Americans came to the islands, the control had been forcibly handed down to them from Spanish rulers. And this was the reason why the war broke out. Under this circumstance, the internal conflict had affected and reached some of the Bangsamoro regions. The Bangsamoro fought American invasion for more than 40 years. After the long years of resistance from American rule, another nation with the presence of the Japanese government invaded the Islands of the Spanish name given country Philippines. Hence this country was named after the King Philip II. of Spain. The Japanese rule had also attempted to spread their influence to the Philippine Island but failed to succeed. Although the Japanese intervention has not resulted in anything positive, it weakened the American regime. Consequently, in the year 1946, the Philippine Independence was declared. Nevertheless, the Moro people or the Bangsamoro remained under the oppression and injustices of the Christian Filipinos. Subsequently, the Bangsamoro people wanted to gain their independence from Philippine rules, and aimed to establish their own Islamic state. Under this course, the Bangsamoro people had entered the phase of the peace process. They started struggling and conducted several negotiations. In line with their struggles, both MNLF (Moro National Liberation Front) and MILF (Moro Islamic Liberation Front) together with the Philippine government entered and concluded several peace agreements, specifically the 1976 between MNLF and GRP agreement and the MILF 1997 peace process agreement. Both parties had discussed the implementations of the last peace process agreement while the Bangsamoro struggles continue.

Keywords: Bangsamoro, Conquest, Invasion, Right to Self-determination, Muslim, Peace Process

KISALTMALAR

A.F.P	: Filipinler Silahlı Kuvvetleri
A R M M	: Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi
B A R	: Bangsamoro Özerk Bölgesi
B A R M M	: Bangsamoro Müslüman Mindanao'daki Özerk Bölgesi
B I F F	: Bangsamoro İslami Özgürlük Savaşçıları
Bk.	: Bakınız
B B L	: Bangsamoro Temel Yasası
B M L O	: Moro halkları Kurtuluş Örgütü
B O L	: Bangsamoro Organik Yasası
B T A	: Bangsamoro Geçiş Kurumu
B T C	: Bangsamoro Geçiş Komisyonu
C.	: Cilt
C A B	: Bangsamoro'daki Kapsamlı Anlaşması
C P P	: Filipinler'in Komünist Partisi
Çev.	: Çeviren
E S G	: Ebu Seyef Grubu
F A B	: Bangsamoro'daki Çerçeve Anlaşması
I C G	: Uluslararası Temas Grubu
İ H H	: İnsan Yardım Vakfı
İ K Ö	: İslam Konferans Örgütü
M I L F	: Moro İslami Kurtuluş Cephesi
M I M	: Mindanao Bağımsızlık Hareketi
M N L F	: Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi
M O A- A D	: Ata Mirası Topraklar Anlaşma Mutabakatı
N D P	: Ulusal Demokratik Cephesi
N P A	: Yeni Halk Ordusu
P. C	: Filipinler Konsoloslugu
S.	: Sayı
S A F	: Özel Hareket Ordusu
S P C P D	: Güney Filipinler'de Barış ve Kalkınma Konseyi
S Z O P A D	: Barış ve Kalkınma Özel Bölgesi

s.	: Sayfa
T. C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T P M T	: Üçüncü Partiler İzleme Takım
v.b.	: ve benzer
v.s.	: ve sair
Yy.	: Yüzyıl
Y T B	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	iv
İÇİNDEKİLER	vi
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1
Filipinler ve Coğrafyası	2

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE ÖNCESİ FİLİPİNLER - BANGSAMORO	13
1.1. Datuluk Sultanlık Sistemi	13
1.2. Bölge'ye İslamiyet'in Gelişi ve Yayılışı	15

İKİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE DÖNEMİ FİLİPİNLER - BANGSAMORO	20
2.1. İspanyol Dönemi	20
2.2. Amerikan Dönemi	25
2.2.1. Japon Dönemi	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖMÜRGEÇİLİK SONRASI FİLİPİNLER - BANGSAMORO'DA SİYASİ GELİŞMELER	36
3.1. Moro Milliyetçi Hareketleri	36
3.1.1. Kamlon İsyanı	37
3.1.2. Siyah Gömlek	38
3.1.3. Mindanao Bağımsızlık Hareketi (MİM)	38
3.1.4. Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF)	39
3.1.5. Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF)	41
3.1.6. Ebu Seyyaf Grubu	43
3.1.7. Bangsamoro İslami Özgürlük Savaşçıları (BIFF)	46
3.1.8. Maute Grubu	48
3.2. Bangsamoro Müslümanların Barış Süreci ve Kazanımları	50
3.2.1. 1976 Trablus Anlaşması	50
3.2.2. Mindanao'daki Müslüman Özerk Bölgesi (ARMM)	52
3.2.3. Son Barış Anlaşması (FPA)	54
3.2.4. Ata Mirası Toprakları Mutabakatı (MOA-AD)	56
3.2.5. Bangsamoro'daki Çerçeve Antlaşması (FAB)	60
3.2.6. Bangsamoro Kapsamlı Anlaşması (CAB)	62

3.2.7. Bangsamoro Anayasası (BBL)	63
3.2.8. Bangsamoro Organik Yasası (BOL ya da BARMM)	66
KRONOLOJİ	70
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	75
KAYNAKÇA	78
EKLER	94

HARİTALAR LİSTESİ ve FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Harita 1: Moro Topraklarını Gösteren Filipinler Haritası	4
Harita 2: Filipinler Ülkesi.....	8
Harita 3: Macellan'ın Dünya Seyahati.....	21
Harita 4: Önerilen BARMM'nin Kapsamıdır.....	69
Harita 5: Sömürgecilik öncesi Filipinler Haritası.....	95
Harita 6: XIII. yüzyılda Asya haritası.....	96
Fotoğraf 1: Filipinler Bayrağı	10
Fotoğraf 2: Ferdinand Macellan'ın Dünya Seyahatindedir.....	22
Fotoğraf 3: Amerikan Geldiklerinde.....	27
Fotoğraf 4: Yerli Sakinlerinin Yanan Evleri.....	30
Fotoğraf 5: Susayan Filipinli İlçe Başkanı'na.....	30
Fotoğraf 6: General Wainwright ve General MacArthur.....	33
Fotoğraf 7: Muzaffer Japon Birlikleri.....	34
Fotoğraf 8: Amerikan Bayrağı İndirilirken Filipinler Bayrağı Yükseltildi.....	36
Fotoğraf 9: Raja Lapu-Lapu.....	97
Fotoğraf 20: Rajah Solaiman.....	98
Fotoğraf 11: Sultan Kudarat.....	99
Fotoğraf 12: Datu Hacı Kamlon.....	100
Fotoğraf 13: Datu Udtug Matalam.....	101
Fotoğraf 14: Rasid Lucman.....	102
Fotoğraf 15: Nur Misuari.....	103
Fotoğraf 16: Salamat Hashim.....	104
Fotoğraf 17: Hacı Murad Ebrahim.....	105
Fotoğraf 18: 1976 Trablus Anlaşması.....	106
Fotoğraf 19: Son barış Anlaşması.....	107
Fotoğraf 20: MOA-AD Anlaşması.....	108
Fotoğraf 21: Bangsamoro'daki Çerçeve Anlaşması.....	109
Fotoğraf 22: Bangsamoro Kapsamlı Anlaşması.....	110
Fotoğraf 23: Bangsamoro Temel Yasası.....	111
Fotoğraf 23: Yeni Bangsamoro Temel Yasası.....	111
Fotoğraf 24: Bangsamoro Organik Yasası.....	112
Fotoğraf 25: ARMM Bayrağı.....	113
Fotoğraf 26: BARMM Bayrağı.....	115

ÖNSÖZ

Moro halkı, İspanya ve Amerika'nın yanı sıra komşusu Japonya'nın da topraklarına gelmesi ile bağımsızlık mücadelesi vermeye başlamıştır. Çoğunluğu sömürgeleştirilmiş Filipinler'de ise Müslüman direnişçi ve cihatçıların doğuşu ve aynı şekilde ülkedeki mücadeleci Moro halkı ile birlikte MNLF ve MILF'nin önderliğinde iki ana müzakereden bahsedilmiştir. 1976'dan 2019'a kadar olan müzakerelerin sonuçları ve ARMM ve BARMM olarak bilinen özerkliklerin nasıl kazanıldığı temel hatlarıyla irdelenmiştir. Bu tez çalışmasının asıl sorunsalı, teorik olarak, Bangsamoroluların kimler olduğu hakkında bilgiler vermek, Bangsamoro Müslümanlarının özgürlük arayışı başta olmak üzere, Bangsamoro'nun genel metodolojisini anlatmaktır.

Bu çalışmada konuyla ilgili kitap ve makalelerden faydalanılarak geniş çaplı bir literatür taraması yapılmıştır. Bangsamoro Müslümanlarının hayatta kalma mücadeleleri esaslıca ele alınmış, bu bağlamda XVI.-XX. yüzyıllar arasında Bangsamoro Müslümanlarının vermiş oldukları mücadeleler tarihe ışık tutmak üzere mercek altına alınmıştır. Ayrıca bu çalışmada Bangsamoro milliyetçi ve İslamcı gruplarının barış müzakereleri, başlangıç mücadelesi ve adaletsizlikleri ele alınmaktadır. Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Filipinler ve Bangsamoro terimlerinin anlamı, bölgenin coğrafi-iklimsel yapısından bahsedilecektir. Birinci bölümde, sömürge öncesi Filipinler'deki hükümet örgütleri ve bölgeye İslam'ın gelişi üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise sömürge dönemi ele alınarak adalara İspanyolların ve Amerikalıların gelişi, onları Hristiyanlaştırma faaliyetleri incelenecektir. Son bölümde ise sömürge sonrası Filipinlilerin yaşadığı siyasi süreçler, milliyetçiliğin doğumu ve cihatçı anlayışa sahip olanların fikri alt yapısı incelenip barış süreci ve Bangsamoro Müslümanlarının kazanımları ele alınacaktır.

Çalışmamız Filipinler'de yaşayan Bangsamoro yani Müslüman Filipinler'in özgürlük mücadelesini konu edinmektedir. Bangsamoro Müslümanları dış güçlerden kurtulmak ve kendi devletlerini kurmak için mücadele etmişlerdir. Söz konusu bu çalışmamızda da bu Filipinler'in XVI. yüzyıldan İspanyolların gelmesiyle başlayan sömürgeleşme ve Hristiyanlaştırma faaliyetlerine karşı mücadelesi ele alınmaktadır. Bu bağlamda İspanyolların bölgeyi nasıl geldikleri ve ne gibi faaliyetlerde bulundukları ele alınıp incelemesi ve analizi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra bölgede Amerikan dönemi sömürge süreci ve bunun Filipinler üzerine etkileri araştırılacaktır. Yine Amerika etkisinin bir devamı olarak yerel iktidara karşı

Bangsamoro Müslümanlarının özgürlüklerini kazanmak ve kendine devletini kurmak için vermiş oldukları mücadelelerin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Yine çalışmamızla amaçladığımız diğer bir husus, bu mücadele bağlamında ortaya çıkan örgütler ve bunların Bangsamoro Müslümanlarının siyasi ve sosyal hayatına ne gibi sonuçları doğurduğunu ortaya koymaktadır.

Uzun ve yorucu olan bu çalışmanın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin Muşmal’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yine tezimin dil bilgisi ve yazım kuralları açısından değerlendirmesini yapan Öğr. Gör. Dr. Yıldırım Çavdar hocama, tezin her aşamasını okuyup fikirlerini beyan eden ve eleştirilerini sunan Kübra Benli, İrem Gürbüz, Elvin Valiyev, Samuel Fessahazion ve Mehmet Özçelik’e yardımlarından dolayı teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte yanımda olan arkadaşlarıma ve aileme de teşekkür eder, tezin özellikle Tarih Bölümü öğrencilerine ve Tarih meraklılarına fayda getirmesini ve bilime katkı sağlamasını dilerim.

Muhalidin Sambutan MANGELN

KONYA 2020

GİRİŞ

Özgür irade haklarına kavramsal olarak bakmak gerekirse, bir halkın kendi istikbalini kendisinin belirlemesi en temel haklarından biridir. Yani bir toplumun kendini ifade etme özgürlüğü evrensel insan haklarından biri olup, dış müdahaleler karşısında da temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu haklar, halkın siyasi statüsünü belirleme, ekonomik, sosyal, manevi ve kültürel gelişimini özgürce takip etme hakkını da içerir¹. Dolayısıyla bir toplum, ulus-devlet içinde daha fazla siyasi hak ve güç talep edebilir, karar verme ve hükümet işlerinin yönetimine aktif olarak katılabilir. Bir ulusun gücünü korumak için kültürlerinin, yaşam tarzlarının, ekonomisinin nasıl yönetileceğine karar vermek önemli bir aşamadır. Diğer taraftan bir milletin, uluslararası alanda tanınma gayesiyle kendi egemen ve bağımsız devletini kurma hakkı vardır².

Bangsamoro Müslümanlarının özgürlük arayışı, batılı işgalcilerin sömürgeleştirme çabaları sonrasında artmıştır. Bu bağımsızlık mücadelesi, XVI. yüzyılın başlarında başlayan kolonileşmenin yerli halkı bastırmaya yönelik çabalarına sonsuz direnişin bir göstergesidir. Emperyalist İspanyol Devleti, hâkimiyetini ilerletmek için koloni kaynaklarını kullanmıştır³. XIX. yüzyılda Amerikalılar ülkeye gelene kadar İspanyolların hâkimiyeti bölgede devam etmiştir. Amerikalıların bölgeye gelmesi ile birlikte birtakım mücadeleler başlamış ve bunun neticesinde İspanya ve Amerika arasında Paris Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın sonucunda Amerika, İspanyollardan Filipin adalarını almıştır. Paris Antlaşması'ndan sonra Amerikan-Filipinliler yönetimine karşı Bangsamoro Müslümanlarının milliyetçi ve cihatçı duyguları daha da artmıştır. II. Dünya Savaşı dönemine gelindiğinde ise Japon hükümeti, Filipinler'in içerisindeki karışıklıktan faydalanarak Bangsamoro bölgelerini işgal etmeye çalışmış, fakat başarısız olmuştur. Filipinliler bu süreçte bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Fakat Filipinler dış güçlere karşı bağımsızlık mücadelesini kazanmasına rağmen, ülke içerisinde Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar arasında başka bir bağımsızlık mücadelesi başlamıştır. Hristiyan Filipin hükümetine karşı Müslüman Lanao'nun senatörü olan Aluaya Alonto, Mindanao ve Sulu adalarını da bölgeye dâhil ederek bağımsızlık mücadelesine

¹ Burak Cop ve Doğan Eymirlioğlu., "The Right of Self-Determination in International Law towards the 40th Anniversary of the Adoption of ICCPR and ICESCR", Perception, 2005, s. 122.

²Boladaï Nasser, "Self-determination", Unrepresented Nations and People Organization (UNPO), <http://www.Unpo.Org/Article/4957>. Html (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

³ Patricio N. Abinales ve Dona J. Amoroso., *State and Society in the Philippines*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2017 s. 45.

girmiştir. Her bölgede direnişi Bangsamoro Kurtuluş Örgütü kurulmuş ve bu örgüt, Filipinler'den bağımsızlık kazanabilmek için devamlı mücadelelere başlamıştır. Bu süreçte Filipinlilerin Cumhurbaşkanı seçilen Marcos, Müslümanların bağımsızlık mücadelesine karşı ülkede sıkıyönetim ilan etmiş, böylece Müslüman milliyetçiler başarısız olmuştur⁴. Bugün Bangsamoro Müslümanları, hala devam eden çatışmaların odağındadır. Ekonomik kaynaklarını ve sosyal haklarını koruma, siyasi güçlerini sağlama amacı güden Mindanao'luların özerk bir ulus-devlet kurma çabaları günümüzde de devam etmektedir.

Filipinler ve Coğrafyası

Filipinler Güneydoğu Asya'da bulunan küçük bir ülkedir. Tarihte yer aldığı ilk dönemden itibaren Filipinler Müslüman ülkeler, Çinliler ve diğer komşu ülkelerle uzun yıllar ticaret yapmıştır. Ayrıca 300 yıldan uzun bir süre İspanya'nın yönetimi altında yaşamıştır⁵. 1898'de gerçekleşen Filipin devriminin gücüyle, Filipinliler İspanya'dan bağımsızlıklarını kazanmış⁶ daha sonra ise en yeni sömürge hükümeti İspanyol rejiminin sonuna (1898) getirilmiş ve ABD ile Filipinler arasında savaş başlamıştır⁷.

İslamiyet öncesi Moro halkı, kabile grupları halinde yaşayan ve batıl inançları olan bir topluluktu. Filipinler'in yerli sakinleri arasında belli bir siyasi birim yoktu, sadece Barangaylar olarak bilinen bir *yerel yerleşim* vardı. Bununla birlikte, Sulu ve Maguindanao adalarında Barangay'larda (2-3) kurulmuş olan politik liderlik biçimi vardı. Sosyal sınıf kavramı, şef sınıflarından, asil sınıflardan, halktan ve kölelerden oluşuyordu⁸. Buna ek olarak, yabancı sömürgecilerin ülkeye gelmesinden önce bile, Filipinler hâlihazırda bir ekonomi ve medeniyet sistemine sahipti. Büyük tarım arazilerine ev sahipliği yapan bu ülkede, insanlar bir adadan diğerine pazar oluşturup ticaretle uğraşmışlardır. Ayrıca, ticaret faaliyeti etkinlikleri Malezya gibi komşu ülkelere de yayılmıştır⁹.

⁴ Max L. Gross, *A Muslim Archipelago: Islam and Politics in Southeast Asia*, Center for Strategic Intelligence Research NDIC Press, Washington Mart 2007, s. 172.

⁵ Kristine Fitzpatrick, *Religion and Spanish colonialism in the Philippines*, The Archaeological Studies Program Department of Sociology and Archaeology, University of Wisconsin-La Crosse, 2013, s. 3.

⁶ Daniel F. Doeppers, "The Philippine revolution and the geography of schism", *Geographical Review*, C. LXVI, S. II, 1976, s. 158.

⁷ Doeppers, "The Philippine revolution", s. 162.

⁸ Jeffrey V. Ocay, "Domination and Resistance in the Philippines: From the Pre-Hispanic to the Spanish and American Period", *LUMINA*, C. XXI, S. I, Holy Name Üniversitesi, Mart 2010, s. 5.

⁹ Ocay, "Resistance in the Philippines", s. 8.

Filipinler, Asya'daki tek Hristiyan ulustur ve ana diller Tagalogca (Filipinçe) ve İngilizce'de yaygın olarak kullanılmaktadır. Filipinler ayrıca Tagalog, Bisayan, Cebuano, Ilocano, Ilonggo, Bicolano, Waray ve Mindanao'daki bazı Müslüman etnik gruplardan oluşan ve diğer yerli sakinleri 171 adet etnik gruptan oluşmaktadır¹⁰. Filipinler nüfusunun büyük çoğunluğu yerel olarak yaklaşık 171 dil konuşmaktadır. Yerli Halklar Ulusal Komisyonu'na göre, Filipinler'de yaklaşık 11,3 milyon yerli insan vardır. Ülkenin yerli halkları genellikle yaşadıkları coğrafi alana göre kategorize edilir. Luzon'un kuzey dağlarından olanlar toplu olarak *Igorot* olarak bilinir ve güney Mindanao adasında bulunanlara toplu olarak *Lumad* denir. Öte yandan, merkezi adalarda bulunanlara *Mangyan* denir¹¹.

Filipinliler öncesi inanç sistemi, dereleri, tarlaları, ağaçları, dağları, ormanları ve evleri koruyan tanrılar, ruhlar, yaratıklar ve insanlardan oluşan bir inanıştan oluşmuştur. Dünyayı ve insanı yaratan Bathala, diğer tanrı ve ruhlardan üstündü. Bu tanrıları ve ruhları sakinleştirmek için düzenli fedakârlıklar ve dualar önerilmiştir. Bazıları yardımsever, bazıları kötü niyetli idi. Ahşap ve metal görsele sahip olanlar ataların ruhlarını temsil etmiştir ve ruhlar ile fiziksel semboller arasında bir ayrım yapılmamıştır. Ölümünden sonra ödül veya ceza, bu yaşamdaki davranışa bağlı kılınmıştı. Yani ahiret inancı vardı¹².

¹⁰ Jack Miller, *Religion in the Philippines*, <https://asiasociety.org/education/religion-philippines>, Html (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

¹¹ <https://minorityrights.org/country/philippines/>, Html (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

¹² Jack Miller, *Religion in the Philippines*, <https://asiasociety.org/education/religion-philippines>, Html (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

Harita 1: Moro Topraklarını Gösteren Filipinler Haritası¹³.

Mindanao adası, 37.657 mil karelik bir alana sahiptir ve 21,5 milyonluk nüfusu ile ülkenin en büyük ikinci adasıdır. Ülkede Hristiyanlar çoğunlukta olmasına rağmen, Mindanao asırlardır hem yerli halklara hem de Moro ya da Bangsamoro adındaki Müslümanlara ev sahipliği yapmaktadır. Müslüman Özerk Bölgesi olan Mindanao (ARMM) 1 Ağustos 1989’da 6734 sayılı Cumhuriyet Kanunu ile kurulmuş ve altı idari bölgeye ayrılmıştır. Ana karada **Maguindanao, Lao del Sur, Basilan, Sulu ve Tawi-Tawi** gibi şehirlerinde Moro Müslümanları çoğunluktadır. Moro halkı **Zamboanga, Kuzey ve Güney Cotabato, Sultan Kudarat, Davao Oriental, Davao del Sur ve Sarangani** Adası gibi yakın şehirlere dağılmış durumdadır. ARMM’nin nüfusu yaklaşık 4,1 milyon kişidir ve büyük ölçüde Maranaw, Tausug ve Maguindanaon etnik grupları, Moro Müslümanlarının egemenliği altındadır. ARMM halkı, Moro eyaletlerinin birleşmesi için oy kullandıkları seçimin ardından, oy çokluğuyla 1990 yılında kendi memurlarını seçme, vergi indirimi, eğitim ve kalkınma politikasını belirleme hakkıyla özerk statü elde etmişlerdir¹⁴.

¹³ Salah Jubair, *Bangsamoro a Nation under Endless Tyranny*, IQ Marin, Kuala Lumpur, Malezya 1999 eserinden alınmış ve tarafımızdan yeniden düzenlemiştir.

¹⁴ Lesli Dwyer ve Rufa Cagoco-Guiam, “Gender and Conflict in Mindanao”, The Asia Foundation, General Santos Şehir 2012, s. 6.

Moro terimi, Moors kelimesinden gelmektedir. Moors kelimesi, yedi yüz seksen yıl boyunca Endülüs'te yani İspanya'da hüküm sürmüş Müslümanlar için kullanılan bir tabirdir. İspanyollar, Morolar ve Moors'lar arasındaki kültürel benzerlikler nedeniyle Filipinler'deki Müslümanları, İspanya'daki Moors'lara benzettikleri için buradaki Müslüman halka da başlarda Moors adını vermişlerdir¹⁵.

Moro halkı; **Maranao, Maguindanao, Tausug, Sama, Yakan, Sangil, Badjao, Kalibugan, Lama Mapun, Iranun, Kalagan, Palawani** ve **Molbog** olmak üzere toplamda on üç farklı Müslüman topluluktan oluşmaktadır. Bunlar arasından Tausug, Sama ve Badjao, Sulu Denizi'nde yaşamaktadır. Zamboanga Yarımadası'nın kıyı bölgelerinde, Güney Palavan'da, Davao'da ve Cotabato'da da, Moro halkları bulunmaktadır. Örneğin; Cagayan de Oro, Tawi-Tawi ve Güney Palavan'da Lama Mapun Müslüman toplumları bulunmaktadır. Ayrıca, Palawani ve Molbog Palawan'da, Yakan Basilan Adası'nda, Kalibugan Zamboanga Yarımadası'nda, Maranao Lanao Eyaleti'nde, Iranun Lanao, Maguindano, Cotabato eyaletlerinde, Maguindanao Sultan Kudarat, Maguindanao, Cotabato, Sarangani'de, Kalibugan Zamboanga'da gibi yerlerde de Müslümanlar vardır¹⁶.

Moro halkı, başta Filipinler'in başkenti olmak üzere ülkenin birçok yerinde ikamet etmektedir. İspanyolların ve Amerikalıların sömürgeci propagandaları, Moro terimine karşı aşağılayıcı çağrışımlar uyandırdı. Filipinli Müslümanlar, Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF) kurulana kadar, bölgedeki Müslümanları Moro olarak adlandırmayı tercih etmemişti. Çünkü Tausug, Maranao, Maguindanao ve başka kabileler, **Filipinli Müslümanlar** olarak adlandırılmayı istiyorlardı. Zamanla Filipinli Müslümanlar, özellikle de *Moro Ulusal Kurtuluş Cephesine (MNLF)* ve *Moro İslami Kurtuluş Cephesine (MILF)* sempati duyanlar Moro ya da Bangsamoro (Moro Halkları veya Moro Ulsu) olarak adlandırılmayı istemişlerdi¹⁷. İspanyol sömürgeciliğinin başlamasından önce Mindanao'da, Lumadlar (Filipinler'de yaşayan etnik bir grup) ve Morolar, adalarda yaşayan yerli halkı oluşturuyordu¹⁸.

¹⁵ Vic Hurley, *Swish of the Kris: The Story of the Moros*, Bakbakan International, Eylül 1997, s. 12.

¹⁶ Jamil A. Kamlian, "Ethnic and Religious Conflict in Southern Philippines: A Discourse on Self-Determination, Political Autonomy, and Conflict Resolution", Emory University, Atlanta 2003, s. 2.

¹⁷ Cristina J. Montiel, Rody B. Rodil ve Judith M. De Guzman, "The Moro Struggle and the Challenge to Peace Building in Mindanao, Southern Philippines", Springer, 2012, s. 74.

¹⁸ Jamil A. Kamlian, "Who are the Moro People," Philippine Daily Inquirer, [Http://Opinion.Inquirer.Net/39098/Who-Are-The-Moro-People](http://Opinion.Inquirer.Net/39098/Who-Are-The-Moro-People). Html (Erişim Tarihi: 01.07.2018).

Moro kelimesi, bugün Cezayir, Moritanya ve Fas Krallığı'nın modern devletlerini içeren Kuzeybatı Afrika'daki Moritanya halkına atıfta bulunan “Moorlar” teriminden türetilmiştir. İslamiyet'in yükselişi ile Moritanya, önce Emevi idaresine bağlanmış, ardından da Müslümanlaşmıştır. Müslüman orduları tarafından İber Yarımadası'nın çoğu fethedilmiş ve 711'den 1492'ye kadar yaklaşık sekiz yüz yıl boyunca Emeviler tarafından yönetilmiştir¹⁹. İspanyollar için Moor terimi aşağılayıcı bir çağrışım içermiyordu. Onlara göre, bu sadece Müslüman halkı ifade eden İspanyolca bir tabirdi. Bu doğrultuda, Filipinler'deki sömürge döneminden dolayı İspanyol yöneticiler *Mindanao*, *Sulu* ve *Palawan* halkının Müslüman olanları için Moro kelimesini kullanmışlardır²⁰. Dolayısıyla, Filipinler'de yaşayan Müslümanlara da Bangsamoro denilmiştir. Bangsamoro, halk anlamına gelen “Bangsa” ve Müslüman demek olan “Moro” kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur²¹. Buna ilaveten, İspanyollara karşı savaşırken Filipinlilerin söylediği “Bismillah” ve “Allahu Ekber” sözleri İspanyollara Moro ve Moors (İspanya'nın son Müslüman yöneticisidir) olarak adlandırılan Müslümanları düşündürmüştür. Yani bu durum, İspanyollarda Müslüman Filipinliler'in Fas'tan gelen Müslümanlar oldukları düşünce ortaya çıkarmıştır.

Filipinler, güneydoğu Asya'da, Büyük Okyanus'un batısında yer alan bir adalar ülkesidir. Asya'daki batı kolonilerinden bağımsızlık kazanan ilk ülkedir ve *şark denizinin incisi* olarak bilinir. Ülke halkının çoğunun kökenleri Avusturyalılara ve Malaylara dayanmakla birlikte ayrıca Çin, İspanyol, Amerikan ve Arap kökenliler de bulunmaktadır²². Filipinler'in komşuları; Kamboçya, Tayland, Vietnam, Çin, Tayvan, Malezya ve Bruney'dir. Filipinler'in doğusunda ABD, batısında Vietnam, Tayland, Kamboçya, kuzeyinde Tayvan, Çin, Japonya ve Kore yer almaktadır. Güneyinde ise Avustralya bulunmaktadır. Türkiye ile Filipinler arasında 5696 mil (9166 km) uzaklık bulunmaktadır. Direkt uçuşla bu mesafe 15 saate yakın bir sürede tamamlanmaktadır²³.

Filipinler'in yüz ölçümü 300,000 km²'dir²⁴. Filipinler Cumhuriyeti, 7.641 adadan meydana gelmektedir. Ülkede; Luzon, Visayas ve Mindanao olmak üzere üç büyük ada

¹⁹ Soliman M. Santos Jr., *Evolution of the Armed Conflict on the Moro Front*, Human Development Network Foundation, Inc. Philippine Human Development 2005, s. 2.

²⁰ Kamlian, “Moro People”, [Http://Opinion.Inquirer.Net/39098/Who-Are-The-Moro-People.html](http://Opinion.Inquirer.Net/39098/Who-Are-The-Moro-People.html) (Erişim Tarihi: 01.07.2018).

²¹ Kara, “Osmanlı Devleti”, s. 333.

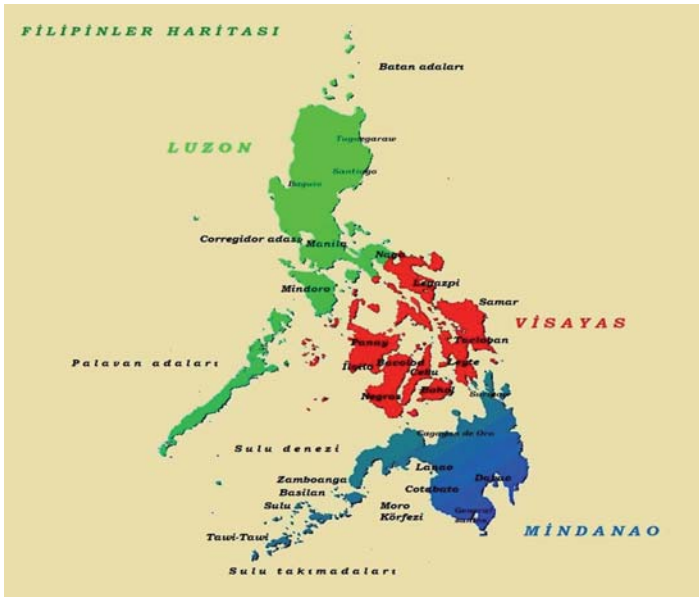
²² Adem Kara, “Osmanlı Devleti – Filipinler Ticari İlişkiler”, Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, C. VIII S. V, Spring, Ankara 2013, s. 332.

²³ Tammy Mildestein ve Samuel Cord Stier, *The Philippines*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2004, s. 9.

²⁴ Aşey Nur Timor, *Güneydoğu Asya Özellikler Ülkeler*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2002, s. 219.

bulunmaktadır. Bir de kurulan özerk bölgeler de dâhil edilince on yedi bölge, yetmiş dokuz il ve 1495 belediyeden oluşmaktadır²⁵. Filipinler'in başkenti Manila'dır. Kuzeyinde Luzon Adası ve güneyinde Mindanao'nun yanı sıra ortasında Visayas Adaları'ndan oluşmaktadır. Düzensiz sahil şeritleri, alüvyon düzlükler, dar vadiler, dağlar ve tepeler şeklinde karakterize olmuş bir ülkedir. Bir zamanlar yemyeşil tropik ada sistemi olan orman örtüsünün toplamı ise günümüzde %19,4'e kadar düşmüştür²⁶.

Ülkede tropikal iklim hâkimdir ve iki mevsim döngüsü görülmektedir. Bağlı nem oranı Haziran'dan Ekim'e kadar yüksek, Kasım'dan Mayıs'a kadar ise düşüktür. Yani nemli dönem ve kuru dönem şeklinde bir mevsimsel seyir vardır. Yıllık ortalama sıcaklık değerleri 21 ile 32 santigrat derece arasındadır²⁷.

Harita 2: Filipinler Ülkesi²⁸.

²⁵ Kara, "Osmanlı Devleti", s. 333.

²⁶ Mayuga Jonathan, "List of Archipelagos by Number of Islands", https://ipfs.io/ipfs/Qmxyopizjw3wknfjnk1whcn172vedxjqkddp1mxwo6uco/Wiki/ListOfArchipelagos_By_Number_of_Islands.Html (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

²⁷ Sevilay Bayar, "Filipinler Ülke Raporu", T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara Nisan 2011, s. 2.

²⁸ https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn%3AAND9GcTWnKs69FW80KAcm-O2_Mntit1CDUetLjb3nO2F9pt7QGz289E2&usqp=CAU (Erişim Tarihi: 20.10.2018) eserinden alınmış ve tarafımızdan yeniden düzenlemiştir.

Filipin Ulusal İstatistik Bürosuna göre 2007’de Filipinler’in nüfusu 88,5 milyondur, 2010 yılında bu sayının 94 milyona ulaşması beklenmiştir²⁹. Fakat Filipinler’in günümüzdeki mevcut nüfusu, 2 Mart 2020 Pazartesi günü, en son Birleşmiş Milletler verilerinin Worldometer detaylandırmasına dayanarak 109.093.031’dir³⁰. Başkenti Manila Dünyanın en kalabalık 11. başkenttir. Ülkenin toplam nüfusu ise dünya ölçeğinde 12. sıradadır³¹.

Ülkede iki dini kaynak üzerinde bir yoğunluk vardır; İslam ve Hristiyanlık. Diğer kültürel adaptasyon süreçleri hala mevcuttur ve sürekli olarak gelişmektedir³². Halkın %93’ü Hristiyan, %5- %6’sı Müslümandır. Müslümanlar en büyük azınlığı oluşturmaktadırlar. Başka bir deyişle, Güneydeki Mindanao bölgesinde 16 milyon kişi yaşamaktadır ve nüfusun %20’si Müslümanlardan oluşmaktadır³³. Müslümanların çoğu Mindanao’nun güney adasında, Palawan bölgesinde ve Sulu takımadalarında yaşamaktadır. Mindanao’da bulunan Bangsamoro veya Moro Müslümanlar olarak tanımlanır. Çinli azınlık, istatistiksel olarak önemsiz olmasına rağmen, Filipin Katolikliğini, Budizm, Taoizm ve Konfüçyüsçülük inanç ve uygulamalarının çoğuyla renklendirme konusunda kültürel olarak etkili olmuştur³⁴.

Filipinler’de tarım ve hayvancılık başlıca geçim kaynaklarıdır. Tarım sektöründe; mısır, şeker kamışı, tütün, abaka, hindistan cevizi, muz, pirinç, mango, ananas vb. ürünlerin üretimi yapılmaktadır. Hayvancılığın büyük çoğunluğunu ise deniz ürünleri oluşturmaktadır. Filipinler’deki tüm memeli türlerinin sayısı iki yüz on civarındadır. Ayrıca ülkede, yaklaşık altı yüz altmış tane de kuş türü tespit edilmiştir. Lakin ormanların tahribi ve çevresel hasarlar, memelilerin ve kuşların neslini tehdit etmektedir. Güney Çin, Filipin ve Sulu denizlerine kıyısı olan Filipinler’in aşırı avlanma ve kirlilikten dolayı denizcilik kaynakları tehdit altındadır³⁵.

Nisan 1898 yılında Amerikan- İspanyol savaşı sonunda başkent Manila Amerikalıların eline geçmiş, aynı yıl 10 Aralık 1898’de Amerika ile İspanya arasında Paris Antlaşması imzalanmıştır³⁶. Bu anlaşmaya göre Filipinler 20 milyon dolar karşılığında Amerika’ya bağlanmış yani bir anlamda Amerika tarafından satın alınmıştır. Amerikalılar öncelikle

²⁹ Ela Uluatam, “Filipinler’deki Ayrılcı Gruplar ve Barış Süreci Hakkında Bilgi ve Değerlendirme Notu”, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Avrupa Birliği Daire Başkanı, Ankara, s. 2.

³⁰ <https://www.worldometers.info/world-population/philippines-population/>, Html (Erişim Tarihi: 02.03.2020).

³¹ Kara, “Osmanlı Devleti”, s. 333.

³² Miller, *Religion*, <https://asiasociety.org/education/religion-philippines>, Html (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

³³ Uluatam, “Ayrılcı”, s. 2.

³⁴ <https://minorityrights.org/country/philippines/>, Html (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

³⁵ Abinales - Amoroso, *Society*, s. 10.

³⁶ Bayar, “Filipinler”, s. 3.

Filipinler'de sivil bir yönetim kurmuşlar, akabinde 1916 yılında yürürlüğe giren Filipinler Özerklik Yasası'yla da Amerikan yönetim tipi iki meclisli bir yasama sistemi kurmuşlardır³⁷. 24 Mart 1934 tarihinde, Amerika'ya bağlı Filipinler Milletler Topluluğunun kurulmuş ve bağımsızlığını ilan edilmiştir. 14 Mayıs 1936'da yapılan referandum ile onaylanıp yaklaşık 10 yıllık bir geçiş döneminin ardından, 4 Temmuz 1946 tarihinde Filipinler, Amerikanlılardan bağımsızlığını kazanmış, Manuel Acuña Roxas Cumhurbaşkanı olmuştur. Bağımsızlıktan sonra Filipinler'de, Amerika yönetim tipine dayanan, başkanlık sistemiyle yönetilen çoğulcu bir demokrasi benimsenmiştir³⁸.

Temsilciler Meclisi, yasama görevi ve Senato'nun iki aşamalı bir kongresi tarafından yerine getirilmektedir. Cumhurbaşkanı doğrudan oylama ile seçilmekte ve Devlet başkanı tarafından yürütülmektedir³⁹.

Yasama Meclisi, seçim bölgelerinden seçilen iki yüz altmış sekiz kişilik Temsilciler Meclisi üyeleri ile ulusal oyla seçilen yirmi dört üyeli Senato'dan oluşmaktadır. Meclisin temel kanadını oluşturan Temsilciler Meclisi üyeleri her üç yılda bir yapılan genel seçimlerle belirlenmektedir. Yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelerdedir⁴⁰.

1987'de yürürlüğe giren Anayasa'ya göre, Yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanı, bir kereliğine olmak üzere altı yıllık bir dönem için doğrudan halkoyu ile seçilir. Yani Yürütme gücü, Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetlerin başkomutanının elinde olup, bunlar tek altı yıllık bir süre için doğrudan halk tarafından seçilirler. Başkan, Temsilciler Meclisi'nin onayına tabi olmak kaydıyla, en fazla 60 gün süresiyle sıkıyönetim ilan etme hakkına sahiptir. Meclisi feshetme yetkisi ise yoktur. Bundan başka Cumhurbaşkanının yasa ile ilgili olarak uygulayabileceği veto hakkı, yasama organının 2/3 çoğunluğu ile yürürlükten kaldırılabilir⁴¹.

³⁷ Luis Morton, *United States Army in World War II the War in the Pacific the fall of the Philippines*, Office of the Chief, Military History Department, The Army, Washington 1953, s. 3.

³⁸ Bayar, "Filipinler", s. 3.

³⁹ Filipinler Ülke, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Bülteni, Aralık 2012, s. 2., <https://www.deik.org.tr/uploads/filipinler-ulke-bulteni-aralik.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 11.24.2019).

⁴⁰ <https://www.deik.org.tr/uploads/filipinler-ulke-bulteni-aralik.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 11.24.2019), s. 3

⁴¹ Bayar, "Filipinler", s. 3.

Fotoğraf 1: Filipinler Bayrağı⁴².

1898 yılında İspanyol makamları Amerika tarafından devrilmiştir. Dolayısıyla bu olay Filipinliler tarafından ülkelerinin bağımsızlığı olarak algılanmıştır. Filipin bağımsızlığı Amerika tarafından garanti edilip 12 Haziran 1898’de ilan edilmiştir. Filipin ulusal bayrağı, kabul edilmesinden birkaç yıl önce kullanılan devrimci bayraklardan oldukça farklıydı. İlk cumhuriyet nihayet ABD tarafından bastırıldı ve bayrağı 1907 ile 1920 arasında yasaklandı. 1936’da Filipinler’in yeni Milletler Topluluğu bu bayrağı nihai bağımsızlık beklentisiyle kabul etti. Japon işgali altında ilk önce Filipin bayrağı yasaklanmıştır. Ancak, Japon kontrolündeki ikinci cumhuriyet ilan edildiğinde, 14 Ekim 1943’te resmen tanındı. Japon yönetimine karşı olan Filipinliler, bayrağı mavi şerit aşağı ve kırmızı şerit yukarı gelecek şekilde gösterdi (yani bayrağı baş aşağı kaldırdılar). Son olarak, Birleşik Devletler 4 Temmuz 1946’da, 1898 bayrağı altında Filipinler’e bağımsızlık tanıdı. 1985 yılında Cumhurbaşkanı Ferdinand Marcos, cumhuriyetin en eski bayraklarının açık mavi renge sahip olduğu inancıyla mavinin tonunu koyudan açığa çevirmiştir. Halefi Corazon Aquino, değişikliği tersine çevirdi; ancak 16 Eylül 1997’de, orijinal Filipin bayrağının yüzüncü yılı beklentisiyle, üst şerit tekrar koyu lacivertten daha açık bir kraliyet mavisine dönüştü⁴³.

Filipinler Ulusal Bayrağı (Filipinli: Pambansang Watawat ng Pilipinas), asfalt mavisi ve koyu kırmızı renkte eşit bantlara sahip, beyaz eşkenar üçgen içeren yatay bir ve çok renkli bir bayraktır. Üçgenin ortasında, her biri bir Filipin eyaletini temsil eden sekiz birincil işını

⁴² <https://www.britannica.com/topic/flag-of-the-Philippines>, Html (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

⁴³ <https://www.britannica.com/topic/flag-of-the-Philippines>, Html (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

olan altın sarısı bir güneş vardır. Üçgenin her köşesinde, her biri ülkenin üç ana ada grubundan olan Luzon, Visayas ve Mindanao'dan birini temsil eden beş köşeli, altın sarısı bir yıldız vardır. Bayraktaki beyaz üçgen özgürlük, eşitlik ve kardeşliği temsil eder. Bu bayrağın benzersiz bir özelliği, bayrağın baş aşağı çevrilmesi ile elde edilen, kırmızı tarafın üstte olduğu şekliyle savaş durumunu göstermek için kullanılmasıdır. Filipinler Bayrağı 1898'de kabul edilmiştir. Benzer şekilde, mevcut bayrak tasarımının ilk kullanımı 1898'de yapılmıştır. Filipinler bayrağının mevcut modelinde son değişiklik 1998'de yapılmıştır⁴⁴.

Filipinler'deki eğitim, toplumunun tarihi ve kültürü ile güçlü bir bağlantıya sahiptir. İspanyol sömürgesinden önce Filipinliler, çocuklarına yerel alfabe, din, kendini savunma ve okuma, yazma gibi temel eğitim biçimlerini öğretirken eğitimlerini sürdürüyorlardı. Bununla birlikte, İspanyol sömürgesi döneminde, 1565 yılında, Katolik doktrini, İspanyol misyonerler tarafından öğretilmiş ve misyonerleştirilmiş senaryolar kullanılmıştır. XVIII. yüzyıldan beri süregelen, Filipinler'deki yaygın isyan nedeniyle, eğitim sisteminde 'hispanizasyon' getirilmiştir. Devlet ilkokulları ve ortaokulları da kurulmuştur. Ancak, elitlerin çocukları daha yüksek seviyedeki özel ilköğretim ve yükseköğretime erişimden faydalanmaya devam ettiler⁴⁵.

1901'de Amerikan sömürge hükümeti, İngilizce dilini, Amerikalaşmanın ana aracı olarak kullanmış ve barış getirmesi için “Amerikalaşma” kampanyası başlatmıştır. Bu durum eğitim sisteminde, büyük ve köklü değişikliklere sebep olmuştur. Kamuda İngilizce dilinde, ilköğretim ve ortaöğretim sistemi kurulmuştur. Filipin Cumhuriyeti'nde kolonileşmenin getirdiği farklılaşmalardan bir diğeri ise ilk kez halk eğitim sistemine geçilmesidir. Böylece, Universidad Cientifico Literaria de Filipinas gibi bazı okullar Filipin medeniyetinin başarılarını teşvik etmeyi amaçlamıştır⁴⁶. Böylece hem İngilizce hem de İspanyolca bilen topraklı seçkinler ile çoğu zaman okuma yazma ve İngilizce bilmeyen topraksız köylüler arasında üçüncü bir ayırım söz konusu olmuştur. İngilizce eğitimi bu tarz eşitsizliklere sebep olsa da, sosyal anlamda birçok konuda avantaj elde etmeyi sağlamıştır. Milletlerarası ve sosyal etkileşimde, pasaport diploma ve belgelerin İngilizce olması sosyal anlamda önemli gelişmelerin kaydedilmesinde mühim bir husus oluşturmıştır⁴⁷.

⁴⁴ <https://www.countryflags.com/en/flag-of-philippines-the,Html> (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

⁴⁵ Maria Luisa C. Doronila, *A Research and Development Approach to the Delivery of Comprehensive Functional Education and Literacy in the Philippines*, Asia Literacy Regional Forum 1997, s. 9.

⁴⁶ Doronila, *Literacy in the Philippines*, s. 10.

⁴⁷ Doronila, *Literacy in the Philippines*, s. 11.

20. yüzyılın sonlarında, hükümetin eğitim harcamaları sınırlı kalmaya başlamıştır. Bu sınırlı bütçenin sadece bir kısmı temel eğitim için ayrılmıştır. Ulusal bütçenin küçük bir yüzdesi eğitime harcanmış ve bunun sadece dörtte biri yükseköğretim seviyelerine tahsis edilmiştir⁴⁸. Şu anda, Filipin eğitim sistemi son zamanlarda oldukça gelişmekte ve daha rekabetçi hale gelmektedir. Sömürgeci ülkelerin Filipinler'e etkisi yıllarca sürmüş ve eğitim yapısını teknolojik değişikliklere uğratarak sistemi daha karmaşık hale getirmiştir⁴⁹. Buna ek olarak, Filipin Eğitim sistemi ülkenin en önemli önceliklerinden biri olmaya devam etmektedir. Yıllarca süren müzakerelerin ardından pek çok reform yapılarak değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak, ülkedeki öğretmenlerin lisans ve tecrübesine bakılmıştır. Filipinler'in profesyonelleri sürekli değişime uğrayarak revize halinde olmaktadır. Bu belki de Filipinler'in diğer ülkelerdeki avantajıdır. Ülke farklı ülkelerle sürekli etkileşim halinde olduğu için, becerileri, bilgi ve deneyimlerini sürekli olarak geliştirmektedir⁵⁰

⁴⁸ Estelle James, "Private higher education: The Philippines as a prototype", Higher Education C. XXI, S.II, 1991, s.190.

⁴⁹ Burton. A. Aggabao, N.T. Aggabao, D. F. Antiado, F. G. Castillo, "Educational Transformation in the Philippine Education System: Towards Global Competitiveness", The International Journal of Business Management and Technology, C. II, S. 2, Mart 2018, s. 69., <http://www.theijbmt.com/archive/0920/238971531.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 17.03.2020).

⁵⁰ Aggabao- diğer arkadaşlar, "Towards Global Competitiveness", s. 70.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE ÖNCESİ FİLİPİNLER - BANGSAMORO

1.1. Datuluk Sultanlık Sistemi

Filipinler’de sömürgecilik gelmeden önce örgüt ve hükümet birimleri bulunmuştur. Bölgede ilk bilinen hükümet Barangaylardır⁵¹. Barangay terimi yelken ifade eder, Malaycadan Barangay veya Balangay’dan türemiştir.⁵² Barangay Filipinler’in en eski toplum birimi olmuştur. Bunlar genellikle bir nehir kıyısında ya da denize dökülen nehir ağzında yaşıyorlardı. Bu topluluk 30 ile 100 aileden oluşuyordu⁵³.

Barangaylar Datu’lar tarafından idare edilen ve günümüzde bir kasabayı teşkil eden küçük federasyonlardan oluşuyordu. Datu terimi köy yöneticisi anlamında kullanılan bir ünvan olup, bu kelime Malzeya’da Datuk ve Fiji’de Ratu şeklinde kullanılmıştır. Bu Datu’lardan daha güçlü ve zengin olan yöneticilere ise Rajah denmiştir⁵⁴. Datu’ların idarecilik görevlerinin yanı sıra yasaların uygulayıcısı olarak da görev yapmışlardır⁵⁵. Filipinler adalarının Datu’ların altında yaşayan halk ise Kökler, Aetas, (Negrito) adlanıyordu. Adların altbaskasını oluşturan Kökler ve Aetaslar bölgenin birçok yerinde özgür ya da köle şeklinde yaşamakta idiler⁵⁶.

Maguindanao’nun siyasi sistemi, Sultanlık kavramıyla bağlantılı ya da onunla ilişkilidir. Üstün güçleri olduğuna, Tanrı tarafından kutsanmış olduğuna inanılan ve devlet meselelerine hâkim bir sultan olma vasfına sahip olduğu düşünülen kişinin Datu olduğu düşünülmektedir. Maguindanao ideolojisinde Datu’nun gerçek anlamı hükümdar demektir. Halkından sorumlu olan odur. Halkını diğer Datulardan gelebilecek suistimallere karşı korumakla yükümlüdür. Bu şartlar altında Datu’nun cesur ve saldırgan olma özellikleri de olmalıdır⁵⁷.

⁵¹ Ronald E. Dolan, *Philippines a Country Study*, Federal Research Division Library of Congress, Washington 1993, s. 5.

⁵² Henry F. Funtecha, “The Pre-Colonial Government of The Filipinos”, <http://www.thenewstoday.info/2006/07/28/the.pre.colonial.government.of.the.filipinos.html>. Html (Erişim Tarihi: 13. 10. 2019).

⁵³ Hurley, *The story of the Moro*, s. 14.

⁵⁴ David P. Barrows, *A History of the Philippines*, Indianapolis The Bobbs-Merrill Company, Londra 1905, s. 103.

⁵⁵ Dolan, *Country Study*, s. 5.

⁵⁶ Amado Guerrero, *Philippine Society and Revolution*, School of Mao Tsetung Thought, 1970, s. 12.

⁵⁷ Jeremy Beckett, “The Datus Of the Rio Grande De Cotabato Under Colonial Rule”, *Philippine Studies*, C. XXII, S. MCMLXXIV, 1898, s. 50-51. <https://asj.upd.edu.ph/mediabox/archive/ASJ-15-1977/beckett-datus-cotabato-colonial.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 04.03.2020). (297-324).

Datu halkı için büyük bir vazife yüklenmiş devleti yöneten kişidir. Halkını yöneterek ve kendi toprağı üstündeki vatandaşlarını koruyarak, onları savaşlardan korumuş ve komutanlık yapmıştır. Datu halkını doyurmak için birçok mahsul biriktirmiş ve bunu halkına eşit bir şekilde dağıtmıştır. Bir Datu gücünü halkından almaktadır. Halkına olan korkusu Datu'yu daha da güçlü kılmaktadır. Halkın Datu'ya verdiğı yetki, Tanrı tarafından verildiğine inanılan kutsal bir güçten gelmektedir. Datu'lar kutsal ve özel yetenekleri olan kişilerdir. Bu özellikler ise sadece bazı kutsal ailelerde yer almaktadır. Datu ise bu kutsal aile soylarından gelmektedir. Datu'lar her askeri zaferlerinde, bir zafer nişanı olarak vücutlarının bazı bölgelerine dövmeler yaptırmışlar ve pamuk, altın ve ipekten yapılan özel giysiler giyerlerdi. Savaşçılar ise Datu'nun emrinde onun korunması için saf tutarlardı⁵⁸.

Bir Datu veya hükümdar, hem evinin hem de toplumun başı olarak algılanır. Datu terimi ayrıca Luzon ve Visayas Adaları'nda da kullanılmıştır. Bu nedenle, büyük bir alanda gücü veya kaldıracı olan Datu, Lakan veya Rajah olarak da adlandırılır. İşpanyollar Manila şehrine geldiğinde, Tondo'da Lakan ve Manila'da Rajah vardı. Mesela, Rajah Sulaiman'ın Manila'ya hükmettiğı dönemlerde Visayas'da İşlam hukuna göre yönetilmiştir. Mindanao ve Sulu'da, Maguindanao, Rajah Buayan, Pat Pangampung'o Ranaw ve Kabuntalan da İşlam hukukuna göre yönetilmiřtir⁵⁹.

Güney Mindanao'da, özellikle Lanao bölgesinde, Lanao Saltanatı Maguindanao Saltanatından ayrılmasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, 1616 yılında Maguindanao sultanlığı kurulduğı söylenir. İşlam'ın Lanao'nun ve Maguindanao'nun dini olarak kabul edilmesi üzerine, Saltanat liderliğı de Arap Malayları tarafından tanıtılmıştır. Tahtların transferi ve liderlik aynı şekilde erken dönemde Lanao ve Maguindanao aşiret büyükleri arasında gerçekteřmiřtir⁶⁰.

⁵⁸ Abinales - Amoroso, *Society*, s. 29.

⁵⁹ Paul Morrow, "*Maharlika and the ancient class system*", Pilipino Express, C. II, S. XX, Winnipeg, Manitoba, Canada 2006, s. 2. <https://www.pilipino-express.com/pdfs/inotherwords/061016%20Maharlika.pdf> , Html (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

⁶⁰ Sohayle M. Hadji Abdul Racman, "The Islamicity of Lanao Sultanate, Philippines in the 17th Century as a State", International Journal of Sciences: Basic and Applied Research, C. XLII, S. III, 2018, s. 207- 208. https://www.researchgate.net/profile/Scientific_A_Multidisciplinary2/publication/329174196_The_Islamicity_of_Lanao_Sultanate_in_the_Philippines_in_the_17th_Century_as_a_State_httpgssrrorgindexphjournalJournalOfBasicAndAppliedpagearticleopviewpath5B5D9506path5B5D4207/links/5bf9fe9592851ced67d5f79c/The-Islamicity-of-Lanao-Sultanate-in-the-Philippines-in-the-17th-Century-as-a-State-http-gssrrorg-indexphjournalJournalOfBasicAndApplied-pagearticle-opview-path5B5D9506-path5B5D4207.pdf, Html (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

Lanao Sultanlığı birlik ve güçlü kardeşliği ve Maranao'lar eşitliğini teşvik etmek için kolektif bir liderliktir. Aynı zamanda Monarşik Demokrasiye eşdeğer bir istişare Monarch'tır. Lanao Sultanlığı bölümlere ve her bölüm de kendi arasında alt bölümlere ayrılmıştır⁶¹. Lanao Saltanatının alt bölümleri "akran evi" olarak adlandırılan yirmi sekiz sultan tarafından yönetiliyordu. Akran evlerinin bu işlevi yerel gelenekleri ve yasaları düzenlemektir, ancak kraliyet evleri, yaşlılar konseyi ve danışma kurulunun ortak mutabakatına tabidir. Lanao Sultanlığındaki karar alma süreci sultanların elinde değildir, ancak yaşlılar konseyi, danışma kurulları ve diğer geleneksel liderlerin fikir birliğine dayanmaktadır⁶². Lanao Sultanlığının bazı liderlerine göre, Lanao Sultanlığı, eski geleneksel yasaları sosyo-politik işlerinde rehber olarak gören egemen bir devlet olarak kabul edilmiştir⁶³. İslam yasaları ve ilkeleri, XVII. yüzyılda Lanao Sultanlığının Sultanlık kararlarında da önemli unsurlarıydı⁶⁴.

Öte yandan, Sulu Saltanatı çok etnikli bir devlet ve İspanyol sömürgesinden kurtulan ilk yerli devlettir. Saltanatı aynı zamanda İslami yasalara ve geleneklere göre yapılması için büyük bir caba harcamıştır. Benzer bir şekilde belirttiği gibi sultanlar devletin en üst düzey yetkilisi olmakla birlikte hem dini hem de devlet işlerini yerine getirmişlerdir. Ancak Sultan'ın gücü mutlak değildir, çünkü eyalet konseyleri ve eyalet yasalarının ve politikalarının oluşturulmasından sorumlu olan diğer kraliyet Datularında bulunmaktadır. Dolayısıyla, dini mesele kararları açısından, Hâkim veya Kadı ve Bilginlerle de (Ulema) istişare edilip önemli hususlarda danışılmaktadır. Sulu Sultanlığı ayrıca Maguindanao'nun diğer Saltanatları ve Lanao gölleri bölgesi ile güçlü dini, politik, ekonomik ve askeri bağlarını geliştirmiştir. Böylece, ilişki şu anki ülke Malezya ve Endonezya gibi diğer Müslüman belediyelerle olan ilişkisinin gelişmesine de katkı sağlamıştır⁶⁵.

1.2. Bölge'ye İslamiyet'in Gelişi ve Yayılışı

Milattan sonraki ilk bin yılda hem Malezya yarımadası hem de Kuzey Borneo kıyıları, Güneydoğu Asya'yı Afrika, Orta Doğu, Hindistan ve Çin ile birleştiren büyük deniz ticareti ağında yer alan ticari gemiler için önemli bir yerd. Altın, teneke, mineral, baharat, reçene,

⁶¹ Racman, "The Islamicity", s. 210.

⁶² Racman, "Isamicity", s. 211.

⁶³ Racman, "Isamicity", s. 221.

⁶⁴ Racman, "Isamicity", s. 227.

⁶⁵ Asiri J. Abubakar, "Persistent Themes in the History of Sulu Moros (Session 2: Islam and Peace Building in the Philippines)", Islam in Southeast Asia: dynamics of local contexts and transnational networks series 2, C. II, S. II, 2009, s. 123, http://202.13.5.192/bitstream/10108/68073/1/ISEA22_session_2-2%5BAsiri+Abubakar%5D.pdf, Html (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

kaplumbağa kabuğu, sığır, orman ve deniz ürünleri gibi mallar için önemli bir limandı⁶⁶. Zamanla bölgeye gelen Müslüman tüccarlar İslam inancını tanıtarak Batı Asya ve Afrika topraklarının büyük bir kısmının İslamiyet'i yaşamışlardır. Diğer bölgelerde olduğu gibi Moro'ya gelen İslam tüccarları burada da İslamı yerli halka tebliğ etmişlerdir. Malay halkı İslamiyet'in kurallarını hızla kabul etmiş ve dinin gerekliliklerini uygulamıştır. İslamiyet'le birlikte Malaylar, İslam öncesi inanç biçimlerinin çoğunu geride bırakmış bayram, evlilik ve düğünlerde İslami inançları uygulamışlardır⁶⁷.

Bazı tarihçiler, VII. ve XIV. yüzyıllar arasında Güney Sumatra'nın Palembang bölgesinde büyük bir deniz imparatorluğunun olduğuna inanmaktadır. Bu imparatorluğun merkezi de Sri Vijaya'yıdır. Sri Vijaya muhtemelen Malay kültürünün beşiğidir ve başkenti Malay olarak adlandırılmıştır⁶⁸.

XIV. asırda Güney Doğu Asya, Sumatra ve Java kıyılarına İslam dinini Hint ve Arap tüccarlar getirmiştir. XIV. yüzyılda Çin'in Yuan Hanedanı olarak bilinen Moğol iktidarı, Müslümanlara ait Doğu ve Güneydoğu Asya'daki bölgeleri din adamları, bilim adamları ve tüccarların bölgeye gelişiyle Bağdat'a kadar ele geçirmişlerdir. 1368 yılında Ming hanedanının Çinli Müslüman tüccarlar ile Arap ve Hint tüccarları dâhil olmak üzere daha kalabalık halde ticaret yapmışlardır. Güneydoğu Asya'da İslamiyet'i ilk kabul eden önemli ticaret merkezi Melakadır. İslamiyet yavaş yavaş aşılanmıştır. Sri ve Vijaya kıyılarında Malayca, Arapça ve Sanskritçe'nin kullanılmaktadır⁶⁹.

Arap tüccarlar Hindistan'a ve Sumatra'ya gelmişler. Böylece Doğu Hint Adaları'nda din yavaşça yayılmaya başlamıştır. Sumatra'da XIII. yüzyılda ve Java'da XV. yüzyılda İslamiyet yaygınlaşmıştır. XIII. yüzyılda da Filipin adalarına yayılmaya başlamıştır. Özellikle ilk yıllarda *Tawi-Tawi*, *Sulu*, *Basilan*, *Maguindanao*, *Cotabato* ve *Lanao* bölgelerinde yayılmaya başladığı görülmüştür⁷⁰.

Moro halkları, Malaylar ve Endonezyalıların birleşmesinden oluşan Barangay bölgesinde yerleşmişlerdir. Hintli, Çinli ve Arap tüccarlarla ticaret yapmışlar ama kendilerini

⁶⁶ Church, *History*, s. 83.

⁶⁷ Hacı bin Ishak Mohd- Abdullah, "The Malay World", s. 63.

⁶⁸ Church, *History*, s. 83.

⁶⁹ Abinales - Amoroso, *Society*, s. 43.

⁷⁰ Hurley, *The story of the Moro*, s. 18.

Güney Doğu Asya'nın çeşitli mücadelelerinden izole etmeyi başarmışlardır. Moro halklarının çoğu XIII. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar İslamiyet'i kabul etmiş ve bölgede İslamiyet önemli ölçüde yayılmıştır. İslamiyet ile birlikte Manila'da krallık sistemi kurulmuş ve Müslümanlar yönetimde söz sahibi olmuştur İspanyollar bölgede hâkim unsur olana kadar ülkenin hâkimiyetini Müslümanlar sağlamıştır⁷¹.

İslamiyet'in bölgede yayılışıyla ilgili olarak bazı tarihçiler, Arap bir tüccar olan Tuan Mashaika'nın ticaret gemisiyle Mindanao adasına gelerek Kuran'ı Kerimi ve Hz. Muhammed'in sünnetlerini öğrettiğini ifade etmişlerdir Tuan Mashaika 1280 yılında Sulu Takımadalarına yerleşmiş ve burada ilk Müslüman topluluğunu kurmuştur⁷². Tuan Mashaika, Majul tarafından aktarılan bilgiye göre, bölgede hakimiyet sağlayabilmek adına o dönem hükümdar olan Raja Sipada'nın küçük kızıyla evlenmiş ve eşi ile birlikte çocukları Müslüman olarak büyötmüştür⁷³.

On dördüncü yüzyılda, Şerif Awliye lakaplı Arap Karimul Makhdum, Filipinler'e gemi ile gelip burada hem İslamiyet'in yayılması için uğraşmış hem de ticaret yapmıştır. Karimul Makhdum, Filipinler'in Tubig-Indangan Simunul'u bölgesinde ilk camiye kurmuş, bu süreçte İslam dininin yayılmasında büyük katkı sağlamıştır. Sulu'nun da İslamiyet ile tanışmasında payı olmuştur⁷⁴.

1390'da Karimul Makhdum'un başlattığı İslamiyet'i yayma çalışmasına daha sonra Arap Tüccar olan Rajah Baguinda devam etmiştir. Böylece ülkede İslamiyet giderek yaygınlaşmıştır. Sibutu Adası'nda bugün Tandu-Banak olarak adlandırılan köyde bir medrese inşa ettirmiştir. Baguinda'na Sulu Takımadalarına gelmiş ve burada bir İslami yönetim kurmuştur⁷⁵.

Bir diğer İslam Arap Tüccarı Şerif Kabungsuan, Mindanao'ya İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır. Bu zamana kadar, Sulu'da bir Müslüman topluluğu gelişmiş ve yüzyılın ortalarından itibaren burada bir saltanat kurulmuştur. İlk Halife Ebu Bekâr, Hz. Muhammed'in

⁷¹ Hurley, *The story of the Moro*, s. 20.

⁷² Kamlan, "Moro People", [Http://Opinion.Inquirer.Net/39098/Who-Are-The-Moro-People](http://Opinion.Inquirer.Net/39098/Who-Are-The-Moro-People). Htm (Erişim Tarihi: 01.07.2018).

⁷³ Majul, *Muslim*, s. 57.

⁷⁴ Jubair, *Endles Tyranny*, s. 7.

⁷⁵ Hurley, *The story of the Moro*, s. 42.

soyundan ve güney Arap ülkesinden geldiğini söylemiştir. Ebu Bekâr tahta geçtiği zaman Şerif Haşim adını kullanmıştır⁷⁶.

17 Kasım 1405 yılında Sulu'ya son gelen Arap Tüccarı Şerif Haşim, Rajah Baguinda'nın Paramisuli adlı kızıyla evlenip Sulu'da yaşayan ilk Arap olmuştur⁷⁷. Şerif Haşim'in XV. Yüzyılın ikinci yarısında başkent "Jolo" da Sulu Sultanlığını kurmasının akabinde İslamiyet daha da güç kazanmıştır. Şerif Haşim, Rajah Baguinda gibi İslam dinin ilkelerini öğretmek için çalışmıştır. Sultan Haşim, Sulu topluluğunu İslamiyet'le tanıştırmış, medreseler kurmuş, şariat hükümlerini ve Arap edebiyatını halka öğretmiştir⁷⁸.

Mindanao'nın İslamlaştırılmasında ise Johore'den gelen Şerif Muhammed Kabungsuhan liderlik etmiştir. Buraya ilk kez 1475 yılında gelmiştir. İlk olarak Lanao del Surda olarak bilinen Malabang'a, 1515'te ise Cotabato'ya yerleşmiş ve burada Putri Paramisuli'yle evlenmiştir. İslamiyet'in buraya yayılmasının temellerini atmış, Maguindanao ve Buayan'da sultanlık kurmuştur⁷⁹. Bu sultanlıkların kurulması ve güçlenmesinden sonra Müslümanlar bazı yeni harfler ilave ettikleri Arap alfabesini ve hicri takvimi kullanmaya başlamışlardır. Sarayda ve günlük hayatta Malay dili konuşulurken eğitim dili olarak Arapça benimsendi. Böylece dili öğrenmiş olmaları İslamiyet'in özellikle güney bölgelerde yayılmaya başlamasını kolaylaştırmıştır⁸⁰.

Filipinler'in kuzeyde bulunan Luzon ve Visayas adalarında İslamiyet'in yayılması farklı bir şekilde gelişmiştir. Bornea ve Brunei'in (Malezya) Müslüman liderleri ile Manila krallığının bağlantıları ve ittifakları neticesinde Müslümanlık Luzon bölgesine gelmiştir. Rajah Süleyman, Borneo Sultanının kızıyla evlenmiş, Rajah Lakandula'nın yeğeni de Brunei Sultanının kuzeni evlenmiştir. Rajah Lakandula, Manila'da kral olmuştur. İslamiyet'in XVI. yüzyılın son dönemlerinde Filipinler'in birçok bölgesine hızla ilerlediğini gösteren kanıtlar vardır. Borneo, Sulu ve Mindanao'dan Manila, Batangas, Pampanga, Cagayan, Mindoro,

⁷⁶ Jubair, *Endles Tyranny*, s. 7.

⁷⁷ Hurley, *The story of the Moro*, s. 42.

⁷⁸ Baldivicio Bryant, "Islam in the Philippines", Slideshare, Slideshare, <https://www.slideshare.net/bryantbaldivicio/islam-in-the-philippines>. Html (Erişim Tarihi: 06. 06. 2018).

⁷⁹ Jubair, *Endles Tyranny*, s. 7.

⁸⁰ Gül Emre, "Geçmişten Günümüze Moro Savaşları", Dünya Bülteni, <http://www.Dunyabulteni.Net/Tarihten-Olaylar/293399/Gecmisten-Gunumuze-Moro-Savaslari>, Html (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

Palavan, Catanduanes, Bonbon, Cebu, Oton, Laguna ve diğer bölgelere vaiz ve tüccar göndererek İslamiyet'i buralara yaymıştır⁸¹.

Buralardan gönderilen vaazlar yerli halka İslam dininin öğretilmesinde yardımcı olmuştur. Kur'an-ı Kerim'in ve hadislerin öğretilmesi, haramlardan kaçınılması gibi İslami uygulamalar yerli halka öğretilmiştir⁸².

Kuzey Luzon adasında ve Mindoro eyaletinde, İspanyollar tarafından o dönemlerde söz konusu bölgelerdeki Müslümanlar hâkimiyet altına alınarak manda uygulanmaya çalışılmıştır. Aynı senaryoyu İspanyolların, adanın güney kesimlerine de uyguladıkları görülmüştür. Bunun nedeni, İslam'ın İspanyollar geldiğinde güney kesimde bir yer edinmeye çalışmasıdır. İspanyollar son olarak Luzon'u kabul etmeden ve geçersiz kılmadan önce, Borneo'dan ticaret amacıyla bu yere yerleşen yerliler vardı⁸³. Yani, onlar ilk olarak Manila ve Tondo'ya yerleşmişlerdi. Bu bulgu adalardan birinde evlilikler yoluyla yerleşildiği fikrini akıllara getirmektedir. Borneo'lu, Luzon'un yerli halkı arasında dini yayanlara ise “*Mahometan*” denirdi. İslami emirler ve hadisler onlar tarafından getirilen “*Gazizeler*” adlı eserler aracılığıyla onlara öğretilmiştir⁸⁴.

Toplumda söz sahibi “*hatrı sayılı*” Morolular yavaş yavaş Müslümanlığı benimsemeye başladılar. İslam dinine uygun olan, Moro isimlerini benimsediler ve Moro'ya ait isimleri almak için başvurularda bulundular⁸⁵.

⁸¹ Bryant, “Islam in the Philippines”, <https://www.slideshare.net/bryantbaldivicio/islam-in-the-philippines>, Html (Erişim Tarihi: 06. 06. 2018).

⁸² Jubair, *Endles Tyranny*, s. 9.

⁸³ Robert Day Mc Amis, *Malay Muslims: The history and challenge of resurgent Islam in Southeast Asia*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2002, s. 21.

⁸⁴ Mc Amis, *Malay Muslims*, s. 22.

⁸⁵ Mc Amis, *Malay Muslims*, s. 23.

İKİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE DÖNEMİ FİLİPİNLER - BANGSAMORO

2.1. İspanyol Dönemi

İspanyol Katolikleri, Filipinler olarak isimlendirilen adaya seyahat etmeden önce, İber Yarımadası'nın yaklaşık sekiz yüz yıllık (711-1492) Müslüman politik yönetimine son vererek Kuzey Afrikalı Müslümanları ve Yahudileri kendi topraklarından kovmuşlardır. Mücadele güçlendikçe İspanyolların yeni yerler fethetme isteği de artmıştır. Aynı zamanda İspanyollar, Güney Doğu Asya'daki Müslüman tüccarlarla ortak oldukları servet ve kâr arzusuyla da hareket etmiştir. XVI. yüzyılda ülkeye yapılan İspanyol seferlerinde, gemilerdeki misyonerlerin protestolarına rağmen, bölgenin yerli sakinleri köle ticareti yapmak için esir alınmıştır. İspanyol Devleti, ülkeye en büyük koloniyi getirmiştir. Böylece, emperyalist İspanyol Devleti kendi milli gururunu ve hâkimiyetini ilerletmek için koloni kaynaklarını kullanmıştır⁸⁶.

Harita 3: Macellan'ın Dünya Seyahati⁸⁷.

⁸⁶ Abinales - Amoroso, *Society*, s. 45.

⁸⁷ Murat S. "Ferdinand Macellan" 20 Eylül 2014. [https://www.topragizbiz.com/konular/ferdinand-macellan.2912/#lg=_xfUId-1-1569923874&slide=0, Html \(Erişim Tarihi: 01.10.2019\).](https://www.topragizbiz.com/konular/ferdinand-macellan.2912/#lg=_xfUId-1-1569923874&slide=0, Html (Erişim Tarihi: 01.10.2019).)

İspanyolların Filipin adalarına gelişinin maksadı, Maluccas (şimdi Maluku) adalarından Avrupa'ya kadar uzanan yüksek gelire sahip ticari bölgeyi ele geçirmek ve idare etmektir. Ancak Avrupalılar bu ticarete girmeden önce en önemli ticari meta olan baharatlar Güneydoğu Asya tüccarları tarafından toplanılarak Maluku Boğazı'ndaki Açe Adası'na ve iç Müslüman limanlarına pazarlanmıştır. Bu baharatlar Hint Okyanusu ve İran Körfezi boyunca Hint, Arap ve Türk gemileri ile taşınmıştır. Akdeniz limanlarında Mısır idarecileri bu ticarettten pay almışlardır. Sonuç olarak, bu ticari güzergâhın son ayağını Venedik tüccarları oluşturmuş ve değerli baharatlar Avrupa limanlarına girmiştir⁸⁸.

Macellan, 10 Ağustos 1519 yılında Filipin Adalarına doğru İspanya'daki San Lucar de Barrameda Limanı'ndan 265 adamıyla yola çıkmıştır. 28 Kasım 1520 yılında İspanyol kralını mağlup eden Portekiz denizcisi Ferdenand Macellan, İspanya'dan güney Amerika'ya doğru Atlantik Okyanusu'ndan geçip Pasifik Okyanusu üzerinden üç gemi ile Batı'ya giderek Maluku'ya gelmiş ve Filipinler yolunu bulmuştur⁸⁹. Muhtemelen, Macellan Maluku'dayken Sulu takımadalarını duymuştur. Macellan'ın bu seyahatinde Arapça, İspanyolca, Malayca ve Tagalogca konuşan tercümanlar da bulunmuştur⁹⁰.

Fotoğraf 2: Ferdinand Magellan⁹¹.

⁸⁸ Arkasumar Dawah, *Filipinler'de İslam'ın Yayılış Tarihi*, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2015, s. 28.

⁸⁹ Hurley, *The story of the Moro*, s. 23.

⁹⁰ Abinales - Amoroso, *Society*, s. 47.

⁹¹ Serdar Çelik, "Macellan'ın ardındaki 4 adam", 13 Aralık 2013, <https://www.aksam.com.tr/kitap/macellanin-ardindaki-4-adam/haber-268009>, Html (Erişim Tarihi: 02.10.2019).

Ferdinand Macellan, 1521 yılında şu an bilinen adıyla Filipinler'deki Cebu şehrine gelmiştir. Macellan, ilk olarak Samar Adası'na gelmiş ve bu ada yakınlarında demir atmıştır⁹². Gemisi bir İspanyol ticaret gemisi olan **Kaliyon** (Galleon) idi⁹³.

Macellan, bölge halkını sömürgeleştirerek yerli halka Hristiyanlığı yaymaya çalışmıştır. Cebu halkıyla takas yoluyla ticaret yapmaya başlamıştır. İspanyollar yerli halka başlık, bıçak, ayna, tarak, çan vb. ürünler satarken; Visayas bölgesinden de balık, kümes hayvanları, muz, Hindistan cevizi, zencefil ve altın almışlardır. Macellan ile ilk karşılaşan Butuan'ın prensi Humabon idi. Humabon ile Macellan arasında bir arkadaşlık ilişkisi kurulmuş, öyle ki hediyeleşmeye başlamışlardır. Hatta Macellan, krala altın ile süslenmiş tabaklar vermiştir⁹⁴. Bu samimiyet neticesinde ve aralarındaki ilişki geliştiği için kral Hristiyanlığa geçmeyi kabul etmiştir⁹⁵.

Macellan, yeni bulunan bölgelerin İspanya kralı I. Charles'a ait olduğunu iddia etmiştir. Sefere devam ederek Cebu'da bulunan Mactan Adası'na ulaşan Macellan, buradaki halkın diğer kabilelerin eski putperest inançlarını terk etmeleri için çaba sarf etmiş, fakat bu kabileler Hristiyanlaşmayı reddetmişlerdir. Bunun üzerine yerli halk ile aralarında bir mücadele başlamıştır. Yerli halkla yapılan bu mücadele sırasında Macellan bacağından zehirli bir okla vurularak yaralanmıştır. Askerleriyle, kıyıya yakın sığ bir su kenarına çekilen Macellan, bir saatten fazla süren bir mücadelede önce yüzünden, sonra da bacağından aldığı darbelerle suya düşmüştür. 25 Nisan 1521'te gerçekleşen Mactan Savaşı sırasında Macellan, Mactan'ın yerel şefi Rajah Lapu-Lapu tarafından öldürülmüştür. Savaş, İspanyolların geri çekilmesiyle sonuçlanmıştır⁹⁶.

1521 yılında Cebu'da Ferdinand Macellan'ın ölümünden sonra seferin idaresine diğer komutanlardan biri geçmiştir. 6 Eylül 1522'de komutan olan Juan Sebastian Elcano, İspanya'ya döndüğünde; dünya etrafındaki seyahatini tamamlamıştır. Filipinler'i ele geçiremedikleri için İspanyollar dünyadaki coğrafi keşiflerine devam etmişlerdir. Portekizliler Güneydoğu Asya'da baharat ticaretine başlamışlardır. Macellan'ın ölümünden yirmi iki yıl

⁹² Hezekiah Butterworth, *The Story of Magellan and the Discovery of the Philippines*, D. Appleton and Company, New York 1899, s. 45.

⁹³ Kara, "Osmanlı Devleti", s. 333.

⁹⁴ Abinales - Amoroso, *Society*, s. 48.

⁹⁵ Dawah, *İslam'ın Yayılışı*, s. 28

⁹⁶ Hurley, *The story of the Moro*, s. 23.

sonra Ruy Lopez de Villalobos, İspanya kralı II. Philip'in adını bu bölge adalarına vermiş ve bölge Filipinler olarak adlandırmıştır⁹⁷.

Miguel Lopez de Legazpi 1564 yılında Cebu'ya, 1565'te de Manila'ya gelmiştir. Yerel bir Müslüman hükümdarı (Rajah Solaiman) yendikten sonra Manila'yı ülkenin başkenti yapıp, aynı zamanda Manila Körfezi'nde kendi limanını kurmuştur⁹⁸. Bölgenin nüfusu artmış ve Luzon toprakları, bölgenin pirinç merkezi haline gelmiştir⁹⁹. Daha sonra, 1568 yılında Don Juan de Salcedo Cebu'ya iki tane Kaliyon ve askerler ile gelmiş bu şekilde gelmiştir¹⁰⁰.

Miguel Lopez de Legazpi 1572 yılında Manila'da ölmüştür ve ondan 4 sene sonra 1576 yılında buraya gelen Salcedo onunla aynı kaderi yaşamış savaşa girdiğinde ok ile yaralanmış, bu nedenle kuzey adalarına geri dönmüş fakat Manila'da vefat etmiştir. Legazpi ve Salcedo 11 yıldan kısa bir süre içinde kuzey ve güney bölgelerinde yetmiş binden fazla mil karelik bir alan fethetmiştir¹⁰¹.

İspanyollar 1637 ve 1638 yıllarında Mindanao bölgesine gitmişler, Maguindanao Sultanlığı ve Sulu Sultanlığını işgal etmeye devam etmişler. Böylece, tarihte "**Moro Savaşları**" adı altında üç yüz yıl boyunca savaşlar devam etmiştir. Bu savaşlar, ülkedeki Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında şimdiye dek devam eden düşmanların karşılıklı imajının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Moro halkı direnişlerini sürdürmüş ve hatta İspanyolların denetimi altında fethedilen şehirlere yönelik saldırılarını da artırmışlardır. Bu durum neticesinde İspanyollar, 1645 ve 1646 yıllarında her iki Saltanat ile barış yapmak zorunda kalmış, Sibugay kıyı bölgesinden Davao Körfezine ve Sulu Sultanlığı olan Jolo'dan çekilmeyi kabul etmişlerdir. Bu alanlar, saltanat için büyük öneme sahiptir, ancak İspanyollar, tüm Filipinler'i fethetmek istemişler. Bu da olası bir savaşı kaçınılmaz hale getirmiştir. İspanyolların hakaret ettikleri sultanları kışkırtmaları ve misyonerlik faaliyetleri çatışmaların başlangıcını tetiklemiştir. Bu arada Sulu Sultanlığı, hanedan kavgalarına giren Burney Sultanlığından Kuzey Borneo'yu (bugünkü Sabah bölgesi) alarak alanını genişletmiştir¹⁰².

⁹⁷ Nadeau, *Philippines*, s. 23.

⁹⁸ Linda A. Newson, *Conquest and Pestilence in the Early Spanish Philippines*, University of Hawaii Press Honolulu, Hawai 2009, s. 5.

⁹⁹ Dolan, *Country Study*, s. 5.

¹⁰⁰ Newson, *Early Spanish Philippines*, s. 5.

¹⁰¹ Hurley, *The story of the Moro*, s. 25.

¹⁰² Dawah, *İslam'ın Yayılış*, s. 33.

Maguindanao Sultanlığını yıllar sonra büyük bir zafer kazanmıştır. Sultan Kudarat 1619 ve 1671 yıllarında, Maguindanao Sultanlığını yöneten kişiydi. Ayrıca o, Sibugay'dan Davao Körfezi'ne kadar uzanan birçok bölgede hâkimiyet sağlamıştı. Bangsamoro tarihinde Sultan Kudarat tarafından en geniş devleti haline getirilmiştir¹⁰³.

Filipinler'deki İslam'ın ruhani evi olan Mindanao'da yıllarca süren dini savaşlar başladı. İspanyollar, birçoğu korsan olan Morolarla savaşmak için yeni Hristiyanlaştırılmış Filipinlileri işe aldı. Bu arada, İspanyollar Çinlilerle ticaret yaptılar. XVI. ve XVII. yüzyıl boyunca, çoğu Manila yakınlarındaki Cavite'de inşa edilen İspanya'nın Kalyonları da Yeni Dünya'ya baharat, ipek, porselen ve altın almak ve Meksika gümüşü ile geri dönmek konusunda uzmanlaştı. Moro korsanları bu zenginliklerden pay almak için bir top mermisi yaptırdılar¹⁰⁴.

İspanyollar kendilerini düşündüler, ancak bazı güven sorunları da baş gösterdi. İspanyol döneminde Manila'da pek çok Çinli vardı, bu durum nedeniyle İspanyollar bazı kısıtlamalar yapmaya ve hatta XVII. yüzyılın başından XVIII. yüzyılın ortasına kadar onları tehdit etmeye çalıştılar¹⁰⁵. 1762 yılı ekim ayında, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin kuvvetleri şiddetli çatışmaların ardından Manila'yı ele geçirmiştir¹⁰⁶. Aynı yılın aralık ayında isyancı Diego Silang kıyı kenti Vigan'da bağımsız bir hükümet kurmuş ama bir yıl sonra suikastla öldürülmüştür. Bu dönemde binlerce Filipinli köle yapılmış ve Moro baskınları yüzyılın geri kalanı boyunca ciddi bir sorun olmaya devam etmiştir¹⁰⁷.

XIX. yüzyılda diğer yerli sakinler de köle olarak İspanya'ya ve Avrupa'nın diğer ülkelerine götürülmüşlerdir. Burada özellikle bağımsızlık fikirlerine sahip kişiler politik idealleri nedeniyle seçilmiştir. Milliyetçiliği ve demokrasiyi savunan Filipinliler, İspanyol sömürgecilğine karşı Proganda hareketleri kurmaya başlamıştır. Böylece, bugünkü Filipin ulusal kahramanı Jose Rizal, İspanyol yönetimine karşı ayaklananlardan biri olmuştur. Ancak, İspanya bu direnişe tahammül etmeyerek, Rizal'ı 1896 yılında idam etmiştir. Ölümünden sonra, direniş Katipunan hareketini kuran Andres Bonifacio liderliğinde silah mücadelesi devam etmiştir¹⁰⁸.

¹⁰³ Dawah, *İslam'ın Yayılışı*, s. 33-34.

¹⁰⁴ <https://www.lonelyplanet.com/philippines/history>, Html (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

¹⁰⁵ <https://www.lonelyplanet.com/philippines/history>, Html (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

¹⁰⁶ Dolan, *Country Study*, s. 8.

¹⁰⁷ Dolan, *Country Study*, s. 9.

¹⁰⁸ Dorothy B. Fujita-Rony, *American Workers, Colonial Power Philippine Seattle and the Transpacific West, 1919-1941*, University of California Press, Ltd., California 2003, s. 28.

İspanyollar kuzey bölgelerinin fethinin başarılı olmasıyla daha da güçlenmiştir. Öyle ki XIX. yüzyıla kadar Kaliyon ticaretini daha da geliştirmiş ve dünya ticaretine açılmışlardır¹⁰⁹. Bu nedenle, Moro halkları Mindanao ve Sulu adasına geri çekilmiş, İspanyolların sömürgeleştirme ve Hristiyanlaştırma çabalarına bir şekilde direnmiştir. İspanyollar bölgeye politik, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda köklü değişiklikler getirmiştir. Moro halkları İspanyol döneminde pek çok zorluk yaşamıştır¹¹⁰. İspanyollar tarafından üç yüz yıldan fazla taarruza maruz kalmışlar¹¹¹, özgürlükleri için İspanyollarla mücadele etmişlerdir¹¹².

İspanyollar ülkede baharat ticaret yapmayı, zenginleşmeyi ve Hristiyanlığı yaymayı amaçlamışlardır. Nihayetinde sadece üçüncü hedeflerini gerçekleştirmişler güneydeki Moro halklarının direnişi nedeniyle buraları tamamen fethedememişlerdir¹¹³.

XIX. yüzyılda Amerikalılar, Filipinler'e asker göndermişlerdir¹¹⁴. 1898 yılının mayıs ayında Amiral Komodor George Dewey Manila körfezinde zafer kazanarak İspanyollardan Filipin adalarını ele geçirmiştir. Bu adalar aynı yılın aralık ayında Paris Antlaşması ile Amerika'ya verilmiştir. Antlaşmada, İspanyollar Filipinler'i 20 milyon dolara Amerika'ya satmışlardır¹¹⁵.

2.2. Amerikan Dönemi

Amerika tarihinde, 1890'larda denizaşırı savaşa katılması ve aynı zamanda bu dönemlerdeki emperyalist güç statüsü nedeniyle meydana gelmiştir. Benzer şekilde, ABD'deki büyük ekonomik bunalım, Cumhuriyet siyasetinin yükselişi, Amerikan mimari teorisi ve pratiğindeki değişikliklere tanıklık etmiş ve yaşamıştır¹¹⁶.

¹⁰⁹ Kara, "Osmanlı Devleti", s. 333.

¹¹⁰ Newson, *Early Spanish Philippines*, s. 3.

¹¹¹ Thomas M. McKenna, *Muslim Rulers and Rebels Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines*, University of California Press, Berkeley Oxford Los Angeles 1998, s. 51.

¹¹² Santos Jr., *Armed Conflict*, s. 2.

¹¹³ Dolan, *Country Study*, s. 5.

¹¹⁴ Fujita-Rony, *Colonial Power Philippine*, s. 25.

¹¹⁵ Morton, *United States*, s. 3.

¹¹⁶ Ian Morley, "The cultural expansion of America: Imperialism, civic design and the Philippines in the early 1900s", *European Journal of American Culture*, C. XXIX, S. III, 2011, s. 233. https://doi.org/10.1386/ejac.29.3.229_1, Html (Erişim Tarihi: 28.02.2020).

İspanya ve Amerika arasında Paris antlaşması imzalanırken Filipinler, Guam ve Porto Riko Amerikan hükümetine verilmiş aynı zamanda Küba bağımsızlığını kazanmıştır. 12 Haziran 1898’de İspanyol sömürge yönetiminden bağımsızlığını ilan eden General Emilio Aguinaldo liderliğindeki Filipinler halkı, Amerikan devralmasına karşı güçlü bir direniş başlatmıştır. Filipin-Amerikan Devrimi üç yıl boyunca sürmüştür. Bu hareket, 1901’de Aguinaldo’nun Amerikan birlikleri tarafından yakalanmasına kadar sürmüş, adaların çoğunda aktif direnişi ateşleyen bir bağlılık yemini imzalamak zorunda kalmıştır¹¹⁷.

Fotoğraf 3: Amerikalı Askerler Filipinler’e Geldiklerinde¹¹⁸.

Amerika, yurtdışında üs kazanmada, güvenlik ve ticaret elde etmede Avrupalılara karşı “tanınmış bir dünya gücü” ve rekabetçi bir ulus olma özelliğine sahipti. Filipinler’in başkenti Manila, Amerika’nın Çin ile ticaret yapması için stratejik bir üs niteliği taşımaktaydı. Buna ek olarak, Filipinler’in sömürgeleştirilmesinden önce ülkenin ilhakına ilişkin tartışmalar vardı. Örneğin, Andrew Carnegie Amerika’nın ülkedeki hegemonyasıyla aynı fikirde değildir. O, Amerikalıların kendi iç problemleri olduğunu düşünmüştür¹¹⁹. Amerika hükümetinin belirgin hedeflerinden biri okuryazarlığı teşvik etmektir. Bu okuryazarlık, Filipinler’de demokrasinin temelini oluşturmuştur. Böylece eğitime de önem verilmiştir. Bunlara paralel olarak, Amerika askerlerine Filipinler’in başkenti Manila şehrinde okullar açmaları ve “İngilizce öğretmeleri”

¹¹⁷ Guillermo- Win, *Philippines*, s. 6.

¹¹⁸ “American Period”, 5 Aralık 2018
<https://saturnogroupphilippineliterature.wordpress.com/2018/11/05/american-period/>, Html (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

¹¹⁹ Edward Weber ve Kathryn Beam, *American Involvement in the Philippines 1880- 1930: An Exhibition*. Special Collections Library University of Michigan Library ANN ARBOR, MICHIGAN, 1998, s. 8-9.

emri verilmiştir. Dolayısıyla, Filipinler'in Amerikan kolonisinden bağımsızlığından önce, ülkeye gelen Amerikalı öğretmenler zaten vardı¹²⁰.

Amerikalılar, Amerika'nın şimdiye kadar var olan “en büyük toplum” olduğu fikrini verdiler. Bu fikri daha az ayrıcalıklı olanlara dayatmak istiyorlardı. Filipin fetih döneminde söz konusu misyonu yerine getirmek için çok çalışmışlar. Hatta Mckinley bunu “hayırsever asimilasyon” olarak adlandırmıştır. Dahası, Mckinley'in savaş sekreteri Elihu Root, bunu Filipinler halkının veya Filipinli halkının “mutluluğunu, barışını ve refahını” teşvik etmek için yeniden tanımlamış. Bununla birlikte, bu tanıtım Amerikan geleneklerine, önyargılarına ve alışkanlıklarına da uygun bulunmuştur. Dolayısıyla, politika veya hüküm bir noktada etkili olmuştur. Öte yandan, daha önce Amerika başkanı olan William Howard Taft'a dönüşen Amerika valisi 1900'de Manila'ya gittiğinde, Amerika'nın Filipinler'deki kararını özetledi. Taft ayrıca demokrasi kavramını da aşlamış ve tüm adadaki okullarda Amerikalı öğretmenlere yardım etmiştir. Hatta kendi yönetimleri için Filipinlilere siyasi rehberlik yaparak rapor hazırlatmıştır¹²¹. Fakat görev süresi sona erdiğinde ve yeni atanan Manila valisi Woodrow Wilson'un başlaması üzerine tanıtılmıştır. Dahası, sözde asimilasyon süreci, Filipinlileri Amerikan rejimi altındaki “otuz yıl” boyunca kendi işlerini yürütmeye teşvik etmiş. Daha sonra, Amerikalılar “Commonwealth hükümeti” altındaki Filipinlilere öntümüzdeki on yıl için planlanan bağımsızlıkla iç özerklik tanımlarıdır¹²².

Filipinler kolonisinin İspanya'dan Amerikan liderliğine geçmesi üzerine, kolonileşme döneminde, Filipinler'in tutarlılığı veya birliği ve sömürge yönetimine karşı direnişleri İspanyol yönetimi altında zaten geliştirilmişti¹²³. Amerikalılar da benzer şekilde bazı ilçeleri idari bir bölgeye ayırmış ve hatta Filipinlileri farklı bulmuşlardı. Amerikalılar, elde edilen toprakların ve bölgelerin uzlaştırılmasına odaklandılar ve aynı zamanda idaresini elinde tutmak istedikleri topraklar hakkında kararlarını da bildirdiler. ABD ayrıca belediye hükümeti kurdu ve 1901 yılında “sömürge hükümeti” uğruna bir “organik yasa veya anayasa” tasarladı. Böylece, bu Amerika yönelimi aynı şekilde “bürokrasi, eğitim ve temsil” fikrini sundu. Buna ek olarak, Amerikalılar Amerikan yönetimi altındaki Filipinlilerin şikâyetlerini önlemek veya

¹²⁰ Weber- Beam, *American Involvement in the Philippines*, s. 16.

¹²¹ Stanley Karnow, *In Our Image: America's Empire in the Philippines*, Headlines Series 288. Foreign Policy Association, New York 1989, s. 21.

¹²² Karnow, *America's Empire in the Philippines*, s. 22.

¹²³ Gilbert M. Joseph, Emily S. Rosenberg ve Paul A. Kramer, *The American colonial state in the Philippines: Global perspectives*, Duke University Press, 2003, s. 257.

yönlendirmek için seçkinler tarafından ele alınan kurumların binalarını önerdiler. Dahası, bazı Amerika politikaları “seçkinler ve bürokratik grup arasında” milliyetçi ittifak oluşumunu caydırmış ve hatta Filipinlilerin Amerikalılara kıyasla idari görevlendirilmesini engellemiştir¹²⁴.

Moro halkı, haklı özgürlük mücadelelerini ele almak, tarihte kendilerine yapılan adaletsizliklerin ortaya konması bakımından önem arz etmektedir. Filipinler’in yerli halkı, İspanyollar tarafından üç yüz yıl boyunca kolonileştirilmiştir. Adalar’da yerli halk, 350 yıl sonra ulusal birlik duygusu edinmiş ve bir köylü isyanına girişmişlerdir. Bu nedenle, İspanyol sömürge yönetimine meydan okuyan bir devrimci cephe ortaya çıkmıştır¹²⁵. 10 Aralık 1898’te İspanyol hâkimiyetinin olduğu sırada devrimci lider Emilio Aguinaldo Filipinler’in İspanya’dan bağımsızlığını kazanmış ve Malolos Kongresi altında yeni cumhuriyetin Emilio Aguinaldo ilk cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ayrıca Amerika’nın Filipin bağımsızlığına karşı direnişinde Filipin-Amerikan Savaşı’nı yönetmiştir. Aguinaldo, 6 Şubat 1964 yılında Filipinler’in Quezon şehrindeki kalp krizinden ölmüştür¹²⁶.

İspanya’nın Moro halkına yönelik daha esnek ve liberal politikalarına rağmen, özellikle kilisenin Müslümanlara yönelik Hristiyanlaştırma politikası büyük ölçüde değişmedi. Manila’da Müslümanların sömürgeleştirilmesi ve Hristiyanlaştırılması üzerine bir tür **master planı** hazırlayan ünlü bir Cizvit’in varlığı biliniyordu. İslami araştıracak olan bu plan, Müslümanların Katolikliğe geçişlerinden sonra nasıl daha iyi bir İspanyol vatandaşı olacaklarına odaklandı. Ancak, 1898’de İspanyol ve Amerika arasındaki savaş ve Paris Antlaşması ile İspanya’nın Filipinler’i Amerika’ya terk etmesi Moro halklarının tarihinde yeni bir siyasi yön almasına sebep olmuştur¹²⁷. Bundan sonra Amerikan işgalinin bir sonucu olarak, 20. yüzyılın başlarında asker sayısını 76.000’ne yükseltmeleri üzerine Moro Müslümanları Amerika’nın ülkenin kontrolünü ele geçirmesini önlemeye yönelik büyük bir karşı operasyon başlatmıştır¹²⁸.

¹²⁴ Joseph, Rosenberg ve Kramer, *Colonial state in the Philippines*, s. 258.

¹²⁵ E. San Juan Jr., *U.S. Imperialism and Revolution in the Philippines*, Palgrave Macmillan, New York 2007, s. 90.

¹²⁶ <https://www.biography.com/political-figure/emilio-aguinaldo>, Html (Erişim Tarihi: 10.03.2020).

¹²⁷ Dawah, *İslam’ın Yayılışı*, s. 35.

¹²⁸ Gross, *A Muslim Archipelago*, s. 172.

Fotoğraf 4: Amerikalılar tarafından yakılmış bir ev. Visayas adasının Bohol bölgesine gelen 400 kadar Amerikan askeri yerli halkın evlerini yakmış ve eziyet etmiştir.¹²⁹

Fotoğraf 5: Susayan Filipinli İlçe Başkanı'na zorla viski içiren Amerikalı Askerler.¹³⁰

Amerikan askerlerin susuz kalan Tagbilaran İlçesinin Başkanı'na su vermek yerine zorla viski vermeleri İlçe Başkanı'nın ölümüne sebep olmuş bu durumda antlaşmanın bozulmasına sebep olmuştur. Ayrıca yaptırımlar sadece bununla da sınırlı kalmamış Mindanao'daki yerli halk ve Moro halkı baskı ve zulüm altında kalmışlardır. İspanyol

¹²⁹ Arnaldo Dumindin, "Philippine-American War", 1899-1902, <https://www.filipinoamericanwar.com/thewarin19001901.htm>, Html (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

¹³⁰ <https://www.filipinoamericanwar.com/thewarin19001901.htm>, Html (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

hâkimiyetinin olduğu sırada devrimci lider Emilio Aguinaldo Filipinler'in İspanya'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra yeni cumhuriyetin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Bu durumda aynı tarihte Mindanao adasında Cagayan De Oro'deki de ilçe başkanı Toribio Chavez ve Misamis'de il başkanı Jose Roa olarak belirlenmiştir. Böylece, Mindanao adasında ilk defa, Filipin bayrağı yükseltilmiştir. Hal böyleyken Moro halkı ve yerli halk bayrağın yükseltilmesini o kadar kolay kabullenememiştir. Çünkü Morolular kendi bağımsızlıklarını istemektedirler¹³¹.

31 Mart 1900 yılında, Amerikan gönüllüleri (USV) ve Filipinler askeri, 40 Piyade Alayı A, C, D ve M Şirketleri Cagayan De Oro, Misamis ve Moro bölgelerini yavaşça işgal etmeye başlamışlardır. Moro halkı kendi topraklarını kurtarmak ve Filipin bayrağını kabul etmemek adına için savaşa girmiştir. Bu şekilde çatışma başlamış, bu çatışmada Cagayan De Oro ve Misamis bölgesinde 9 Amerikan askeri yaralanmış ve 4'ü de ölmüştür. Lakin Moro halklarının 9'u yaralanmış 52 kişi ise ölmüştür, yerlilere göre ölü sayısı 200 idi. Aynı senenin 7 Nisan günü Bukidnon İlinde direnişçiler (Moro halkı), Amerika kışkalarına ellerindeki kılıçlar (Bolo) ile saldırdılar. Agusan savaşında da 38 kişi ölmüştür Mindanao adasında bu zulüm hala devam etmektedir. ¹³².

4 Haziran 1900 yılında Macahambus savaşında Moro' lu direnişçiler büyük bir zafer elde etmişlerdir. Bu zaferden sonra 1901 ve 1902 yıllarında Amerika Filipinler'e 1000'den fazla öğretmen getirmiş ve bunlara devlet okullarında görev vermiştir. Onlar ayrı bölgelere atanmıştır. Bu öğretmenler Luzon ve Visayas'ta insanlara hem din hem dil eğitimi vermiş, amaçları eğitimi bir sömürge aracı olarak kullanarak İngilizcenin ve Hristiyanlığın yayılmasını sağlamaktı. Amerika Filipinler'in bağımsızlığını bastırmak için harekete devam etmiş ve politik düzeyde çabalarını sürdürmüştür. Bu çabaların sonucu 1902 Temmuz'unda çıkardığı Filipinliler Organik Yasası idi. Bu yasa daha sonra değişerek ülkeyi yöneten anayasanın temelini oluşturmuştur. Bu Kanunla Mindanao ve Sulu adalarını kapsayan Moro eyaleti illere ayrılmaya başlamıştır¹³³.

1903 yılında Organik Kanuna yönelik direnişler başlarken Moro isyanı hemen akabinde gerçekleşmiştir. Yeni bir gayrimüslim müfredatın sunulduğu yeni okullar kurulmaya

¹³¹ <https://www.filipinoamericanwar.com/thewarin19001901.htm>, Html (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

¹³² <https://www.filipinoamericanwar.com/thewarin19001901.htm>, Html (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

¹³³ Gross, *A Muslim Archipelago*, s. 172.

başlamıştır. Datuluk sistemini ve şeriat kurallarını ortadan kaldırmaya çalışmışlar bu da kendilerine karşı kapsamlı bir isyan başlatmıştır. Moro ayaklanması 1914'e kadar devam etmiştir. Amerikan kuvvetleri nihayetinde büyük Müslüman direniş gruplarına boyun eğdirebilmiş ve Moro bölgesini kontrol altına almıştır¹³⁴.

1915 yılında Sulu Sultanı II. Cemal el-Kiram, yönetimi altındaki bölgelerin egemenliğini resmen Amerika'ya devretti. Bununla birlikte, kendilerini Hristiyan Filipinli halklarından (Filipino) ayrı görmeye devam eden Müslümanlar kendilerini Bangsamoro (Moro Halkı) olarak isimlendirdi¹³⁵.

2.2.1. Japon Dönemi

Japonya'nın Filipinler'e iktidar olması veya işgali genişletmesi ülkenin Güney'de kendi kendine yetme politikasını ortaya koymaktadır. Japonya'nın amacı "düzeni sürdürmek ve işgücünden faydalanmaktır"¹³⁶. Buna ek olarak, İmparatorluk Japonya da, ülkelerinin para birimiyle değiştirilen ortak para birimlerinin emriyle Doğu Asya'da eşitliğin varlığını öngörüyordu¹³⁷. Japonya buna paralel olarak Asya bölgesinde "Yeni Düzen" hedeflemekteydi¹³⁸. Diğer ulus-devletler gibi Japonya da sadece "savaş zamanı sömürüsü" amacından ziyade "Güneydoğu Asya'yı da kazanmak istiyordu. Bu doğrultuda Japonya, "doğal ekonomik bölgenin" ülkenin küresel ekonomiden kurtulmasını veya bağımsızlığını güvence altına alacak kadar yeterli olmasını istememiştir¹³⁹.

Japonlar ülkeye gelmeden önce Manila, İspanyol kolonisi ve Amerikan işgali altında merkezi bir şehir olarak kurulmuş ülkenin merkezi olmaya devam etmiştir. Galleon Ticareti, 1800'lü yılların başında tamamlandıktan sonra, daha gelişmiş iç bölgelerin birleştiği bir dönüm noktası olup yabancı ülkeler ham madde temin edebilir ve imal edilen malları yerlilere satabilmiştir. Japonya kaliteli tekstil ürünleri ürettiği için 1930'larda Amerika çıkarlarını tehdit

¹³⁴ Gross, *A Muslim Archipelago*, s. 173.

¹³⁵ Dawah, *İslam'ın Yayılış*, s. 36.

¹³⁶ Gregg Huff ve Shinobu Majima, "Financing Japan's World War II Occupation of Southeast Asia", *The Journal of Economic History*, C. LXXIII, S. IV, 2013, s. 937-938, doi:10.1017/s0022050713000843, Html (Erişim Tarihi: 11.03.2020).

¹³⁷ Huff- Majima, "World War II Occupation", s. 939.

¹³⁸ Huff- Majima, "World War II Occupation", s. 940.

¹³⁹ Huff- Majima, "World War II Occupation", s. 969.

etmiştir. Amerika Filipinler’de Japonların ithal ettiği ürünlerden yüksek vergi istemiştir. Bu düzenli ticaret, nüfusu artan Büyükşehir Manila’nın büyümesine katkı sağlamıştır¹⁴⁰.

II. Dünya Savaşı’nın sürmesi demokratikleşme sürecini kesintiye uğratmıştır. Japonya, 8 Aralık 1941’de Filipinler’i işgal etmeye çalışmış, aynı yıl Pearl Harbor’a saldırmıştır. Üstün istilacı bir güçle karşı karşıya kalan Amerika Birleşik Devletler Silahlı Kuvvetleri Uzak Doğu’da (USAFPE) komutanı olan General Douglas MacArthur, Bataan ve Corregidor adasına geri çekilmiştir. Buna ek olarak 11 Mart 1942 yılında Amerika başkanı olan Franklin D. Roosevelt, MacArthur’u ve Filipin başkanı olan Manuel L. Quezon ailesini kurtarmak için bir denizaltı göndermiş ve Avustralya’ya götürmüştür. Bu olay neticesinde MacArthur’un ünlü veda kelimesi büyük bir üne kavuşmuştu: “Geri döneceğim”. Filipinler ayrılırken, Manuel L. Quezon, ABD’ye verilmiştir¹⁴¹.

Fotoğraf 6: Muzaffer Japon Birlikleri¹⁴².

Japonlar Corregidor adasında 1 Mayıs 1942 tarihinde 11.000 Amerikan askerini bombalamış ve beş günün sonunda savaşı kazanmışlardır. Amerikalı askerler Malinta Hill’e geri çekilmiş, ertesi gün Japonlar Amerikalı General Wainwright’ın teslim olmasını istemişlerdir. Bu Amerika’nın en büyük askeri yenilgisi olmuştur¹⁴³.

¹⁴⁰ Fujita-Rony, *Colonial Power Philippine*, s. 33.

¹⁴¹ Fujita-Rony, *Colonial Power Philippine*, s. 36.

¹⁴² Andrew Knighton, “The Empire Of Japan & The Invasion of the Philippines In WW2”, <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/the-empire-of-japan-the-invasion-of-the-philippines-in-ww2.html>, Html (Erişim Tarihi: 06.10.2019).

¹⁴³ Andrew Knighton, “The Empire Of Japan & The Invasion of the Philippines In WW2”,

Avustralya'da bulunan MacArthur burada daha güçlü olabilmek için hazırlanmıştır. Bu süreçte Japonlar Filipinler'de 3 yıl boyunca çeşitli insan hakları ihlalleri ve kötü uygulamalarda bulunmuşlardır¹⁴⁴.

Fotoğraf 7: General Wainwright ve General MacArthur¹⁴⁵.

Japon istisaları Filipinler yerli halkın, Amerika'dan aradığı bağımsızlığını kabul etmesiyle başlamıştır. Fakat işgallerde korkan yerli halk Amerika'ya sadık kalmıştır. 21 Ekim 1944 yılında MacArthur Leyte Körfezi'nde Amerikan çıkarması öncülüğünde güçlü bir donanma, uçak ve kara unsurları ile geri dönmüştür. Luzondan gelen askerler Japon askerlerini kuşatmış ve Amerikan silahlı kuvvetleri yerli direnişçilerin yardımıyla 1945 yılının ağustos ayında ülkeyi Japon birliklerinden kurtarmıştır. Müttefik zaferden sonra Japon Ordusu Generalleri olan Masaharu Homma ve Tomoyuki Yamashita askeri bir mahkeme tarafından

<https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/the-empire-of-japan-the-invasion-of-the-philippines-in-ww2.html>, Html (Erişim Tarihi: 06.10.2019).

¹⁴⁴ Guillermo- Win, *Philippines*, s. 36.

¹⁴⁵ Knighton, *The Empire of Japan*, <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/the-empire-of-japan-the-invasion-of-the-philippines-in-ww2.html>, Html (Erişim Tarihi: 06.10.2019).

savaş suçlarından yargılanmıştır. 3 Nisan 1946 yılında Laguna'da Los Baños yerlerinde hem Masaharu Homma hem de Tomoyuki Yamashita'yi idam ettirmiştir¹⁴⁶.

II. Dünya Savaşı sırasında Filipinler ve Moro halkı arasında çekişmeler artmıştır. Moro halkı genel olarak 1941-1945 arasında ülke adalarını işgal eden Japon kuvvetlerine direnen Hristiyan ve Amerikan kuvvetleriyle birleşmiştir. Malezya ve Endonezya'daki politikasından farklı olarak Japonlar eski Malezya sömürgeci güçleri olan İngiltere ve Hollanda'ya karşı mevcut Malay Müslüman ulusal hareketlerini güçlendirmek için çabaladıkları gibi Filipinler'de hem Müslüman hem de Hristiyanlara aynı derecede sert davranmıştır. Bir grup Morolu halk kendi özel çıkarlarını korumak için Japon işgal güçleriyle iş birliği yapmıştır. Bu iş birliği savaştan sonra Filipinler siyasetinde önemli bir sorun haline gelmiştir¹⁴⁷.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika sömürge hareketlerine devam etmiştir. Yani Amerikalılar ithalat ve ihracat pazarını kontrol altına almışlardır. Böylece Filipinler ve Amerika arasında özel bir hukuk oluşmuştur. Ülkeye Amerikan özgür ve evrensel halk eğitimi programı getirmişlerdir. Bu durum, insanların geniş çaplı aydınlanmasına ve yeni birçok liderin yükselişi ile sonuçlanmıştır. Mesela Manuel L. Quezon ve Sergio Osmeña Amerika'ya gelip orada burs almışlardır. Demokrasi ve öz-yönetim fikriyle doluydular bu da onları temelde politik hedef olarak ulusal bağımsızlık ve milliyetçilik ateşiyle yanar hale getirdi. Bağımsızlık için çok çalıştılar¹⁴⁸.

4 Temmuz 1946'da Filipinler Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı resmen ilan edilmiştir. Bu, 1934'te 10 yıllık bir geçiş dönemi için hazırlanan Junes Kanunu'nun Filipinler'in bağımsızlığının öngören ve 1916 tarihinde başlayan sürecinin doruk noktası olmuştur¹⁴⁹. Filipinler'in bağımsızlığı Manuel Roxas tarafından ilan edilmiştir. Filipinler Devlet Başkanı Manuel Roxas ülkenin bağımsızlığını ilan etmeden önce Amerika Birleşik Devletleri'ne olan bağlılığını kaldırmıştır., Bu tarihten sonra 4 Temmuz 1962'ye kadar her yıl ülkenin bağımsızlığını kazanmasını kutlamışlardır¹⁵⁰.

¹⁴⁶ Guillermo- Win, *Philippines*, s. 38.

¹⁴⁷ Gross, *A Muslim Archipelago*, s. 177.

¹⁴⁸ Guillermo- Win, *Philippines*, s. 7.

¹⁴⁹ <https://www.officialgazette.gov.ph/constitutions/the-jones-law-of-1916/>, Html (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

¹⁵⁰ <https://www.officialgazette.gov.ph/featured/republic-day/about/>, Html (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

Fotoğraf 8: Amerikalı bayrağı indirilirken Filipinler bayrağı yükseltildi¹⁵¹.

Aslında Morolular'ın büyük çoğunluğu, toprağa yerleşmeye çalışan bütün güçlere karşı oldukları için Japonlara karşı da direnişte oldukça aktiflerdi. Ek olarak, Moro halkı İspanyol sömürgesi ve Amerikalıların fethinde Filipinler devleti ile karşı karşıya kalsa da kendi topraklarını hiç kimseye vermemişlerdir¹⁵².

¹⁵¹ Knighton, *The Empire of Japan*, <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/the-empire-of-japan-the-invasion-of-the-philippines-in-ww2.html>, Html (Erişim Tarihi: 06.10.2019).

¹⁵² Gross, *A Muslim Archipelago*, s. 178.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖMÜRGEÇİLİK SONRASI FİLİPİNLER - BANGSAMORO'DA SİYASİ GELİŞMELER

Filipinler'in 1946 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden bağımsızlığını kazanmasından bu yana, birçok Filipinli akademisyen tarafından ülkenin geçmişi gözden geçirilmeye çalışılmıştır. Onlar Anti-empyralist olma özellikleriyle birlikte, yabancı sömürgecilere karşı savaşı Filipinlilerin marjinalleşmiş seslerini duyurmaya çalışmışlardır. 1896-1898'de İspanya'ya karşı yapılan devrim, ülkeyi yabancı hâkimiyetinden kurtarmak isteyen kitlelerin yapmış olduğu bir eylemdir. Akabinde Amerikalıların Filipinler'e gelmesiyle birlikte Amerikalılar güç kullanmış, 1898-1901 yıllarında Filipin-Amerikan savaşları da başlamıştır. Bu olay iki ülke arasındaki günümüz ilişkilerinin başlangıç noktası olmuştur; yani sömürge ve yeni-koloni tahakküm yıllarındaki mevcut ve tarihsel gerçeklerden kaynaklanmaktadır¹⁵³.

Filipinler'in tarihi incelendiğinde hedefleri birçok Filipinli için sıra dışı kalmıştır. Böylece, geçmişin, bugünün ve geleceğin etkisi çok fazla aşılamamıştır. Her ne kadar ülke Filipin halkının "*empyralist amnezi*" denilen acılarına karşı gerçekleştirilmeye çalışılsa da Filipinler'in geçmişte (Amerika gibi) diğer sömürgeleştirilmiş ülkelerle olan tarihsel ilişkileri, Filipin ulusunun varlığı ve gelişiminin bir parçası olarak nitelendirilmektedir¹⁵⁴.

3.1. Moro Milliyetçi Hareketleri

Moro milliyetçiliğinin doğuşu ilk olarak 1920'lerde baş göstermiştir. Daha sonra, 1935'te Moro bazı nedeniyle Hristiyan grubundan ayrı yaşamıştır. Moro halkının liderleri Mindanao ve Sulu adalarının bağımsızlık kazanabilmesi için Amerikan hükümeti ile görüşmüştür. Bu olay Filipin devletinin bağımsızlık kazanmasından önce meydana gelmiştir. Ayrıca Moroluların daha büyük Filipin devleti çatısı altına girmesi ve Filipin kimliğine dâhil edilmesini durdurmak için söz konusu görüşmelerde yapılmıştır. Bu nedenle bu talep seçilmiş bir Müslüman anayasal delege olan Aluaya Alonto tarafından yönetilmiştir. Morolu delegelerin temsilciler, 40 yıldan fazla Moro halkının etnik olarak tanınmasına çalışmışlardır. Ancak, Moro

¹⁵³ Ruanni F. Tupas, "History, language planners, and strategies of forgetting: The problem of consciousness in the Philippines", *Language Problems and Language Planning*, C. XXVII, S. I, Ocak 2003, s. 4.

¹⁵⁴ Tupas, "Consciousness in the Philippines", s. 5.

yasa koyucularının talebi kabul edilmemiş, bunun yerine Filipin hükümeti Morolular'ın Filipinli olarak kendi halklarına dâhil edilmesi veya entegrasyonu konusunda ısrar etmiştir. Bu durum çatışmanın ortaya çıkmasını tetiklemiştir¹⁵⁵.

Aşağıdakiler, milliyetçi bir uyanış olarak Moro halkı tarafından yapılan ve kronolojik olarak düzenlenmiş mücadele olaylarıdır.

3.1.1. Kamlon İsyanı

Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında yaşanan kanlı çatışmalar özellikle toprak anlaşmazlıkları üzerine olmuştur. Fakat yeni Filipin Cumhuriyeti'ne karşı örgütlü bir Moro devrim planı yoktur. 1934 yılında Milletler Topluluğu döneminde, Mindanao'nun bazı bölgelerinde sürekli çatışmalar yaşanırken zaman zaman barış dönemleri de görülmüştür. Buradaki çatışmalar çoğunlukla Filipinli Hristiyanlar ve Morolu Müslümanlar arasındaki ekonomik sorunlardan dolayı olmuştur. XX. yüzyılın ortalarında Datu Hacı Maas Kamlon tarafından, Müslümanların Filipinler hükümetinden tamamen ayrılması için Sulu bölgesinde bir isyan başlatılmıştır¹⁵⁶. Eski bir II. Dünya Savaşı direnişçi kahramanı olan Hacı Kamlon, 1948'den 1955'e kadar, Filipinler hükümetiyle bugüne kadar meydana gelmiş ayaklanmalara karşı çatışmakla uğraşmıştır. Söz konusu çatışma, Kamlon'un gücünün küçük olması (300 kişi) ve Sulu'daki çatışmanın sınırlı olması nedeniyle büyük bir *karşı-direniş savaşı* olarak görülmemektedir. Bu arada Filipin hükümeti tarafından isyanı bastırmak adına önemli miktarda para ve askeri kaynak kullanılmıştır. Hükümet, kara, deniz ve hava varlıklarının yanı sıra birkaç yıl boyunca isyanı baskı altına almak için siyasi müzakerelere dahi girmiştir. 1960'lara doğru, Hristiyan ve Müslüman topluluklar arasında başka bir olay daha ortaya çıkmıştır. Hristiyanlar Mindanao'daki bazı hayvanları çalmış, bununla da kalmayıp Moroluları suçlarına dâhil etmişler eşkıyalık hareketlerinde ve yasadışı ağaç kesiminde de bulunmuşlardır¹⁵⁷.

Tüm bu yaşanan olaylar neticesinde Hristiyan-Moro ilişkisi daha da kötüleşmiş ve her iki tarafta da ayrılıklar olmuştur. Hristiyan yerleşimciler kendilerini savunmak için silahlı

¹⁵⁵ Riza G. Buendia "The Ethno Politics of Moro Self-Determination in the Philippines: So Little, Too Late?" De La Salle University, Asia Pacific Social Review C. XII, S.1, Manila 2012, s. 48.

¹⁵⁶ Alan R. Luga, *Muslim Insurgency in Mindanao*, Philippines, B.S., Philippine Military Academy, Baguio Şehir, 1981 s. 32.

¹⁵⁷ Anak Sug, "Composite History: Kamlon Campaign", <https://suluonlineibrary.wordpress.com/2015/03/31/composite-history-kamlon-campaign/>. Htm (Erişim Tarihi: 24.10. 2018).

gruplar ve özel ordular kurarken Morolar da klan çizgileri boyunca örgütlenmiştir. Çatışma devam ederken Morolar tarafından Filipinler Silahlı Kuvvetleri'nin (AFP), özellikle Filipin Konservatuarı'nda (PC), Hristiyanları Müslümanlarla savaştırmak için silahlandığından şikâyet edilmiştir. 1960 yıllarının sonlarına doğru, Mindanao adalarında kendilerine *Ilaga* grubu olarak adlandırılan Hristiyan yerleşimciler ile Müslüman gruplar *Blackshirts* ve *Barracudas* silahlı çatışmalar artmıştır.¹⁵⁸

3.1.2. Siyah Gömlek

Hristiyan Filipinlilerin bağımsızlığı için hazır olup olmadığını araştıran Amerikan ekibi Filipinler'in bağımsızlığını istememişler. Bunun yerine Amerika'nın hâkimiyeti altında tutmayı tercih etmişlerdir. Moro çatışmasının yaşandığı yıllarda Kamlon İsyanı meydana gelmiş, askeri zulümlerle karşı karşıya kalan Mindanao'daki Müslümanlar aynı zamanda *Ilaga* 'lar adlı Hristiyan gruplarıyla da ciddi anlamda savaşılmıştır¹⁵⁹. Cotabato bölgesindeki Moro'lar, siyah üniforma giydiği bilinen Müslüman il güvenlik güçleri *Blackshirts* ile ilişkilendirilmiştir. Bağımsızlık arzusunun bir parçası olarak onlarda savaşa girmişlerdir. Buna ek olarak, Lanao bölgesindeki Müslümanlar da Barracudalarda savaşılmışlardır; *Barracuda* da başka bir direnişçi grubudur¹⁶⁰.

Murad İbrahim Al-haj'a göre, Siyah Gömlek üyeleri gece toplantı yapıp birbirleriyle buluşmak için dolaşmıştır. Bu durum onların siyah gömlek olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Siyah Gömlek de kendi sembolleri ve kimlikleri vardır. Bu hareket Moroların güvenli alanlarında vardır. Başka bir deyişle, onlar Moro halkını korumaya ve bağımsızlık amaçlarıyla savaşılmaya hizmet etmeye ant içmişlerdir¹⁶¹.

3.1.3. Mindanao Bağımsızlık Hareketi (MİM)

Morolar, kendilerini Filipinli vatandaş olarak değil, Moro olarak tanıtmak istemişler ve bu süreçte büyük zorluklar yaşamışlardır. Mart 1968'de, Cavite Corregidor adasında esrareniz bir şekilde 28 Müslüman asker (Jabida Katliamı) öldürülmüştür. Bu olay Marcos yönetimi sırasında olmuştur. Kesinlikle devletin ayrımcı politikalarına dayanılmaktadır. Bu olay ise bir

¹⁵⁸ Luga, "Insurgency in Mindanao", s. 32.

¹⁵⁹ Santos Jr., *Armed Conflict*, s. 12.

¹⁶⁰ Montiel, Rodil- De Guzman, "Challenge to Peace Building in Mindanao", s. 75.

¹⁶¹ Murad Ebrahim, 28. Uluslararası Müslüman Topluluklar Birliği Kongresi, Aralık 14-15, Ankara 2019.

“göz açıcı” yani Filipinlilerin Morolara karşı Hristiyan Filipin hükümdarı altındaki hislerini göstermektedir. Aslında, olay Moroların güvende olmadığını da ima etmiştir¹⁶².

Bu olaydan sonra bazı Moro siyasetçileri ayrılarak kendi örgütlerini kurmuşlardır. Örneğin, Vali Datu Udtug Matalam, MIM veya Mindanao Bağımsızlık Hareketine önderlik etmiştir. Kurduğu hareketin merkezi bölgeleri *Sultan Kudarat, Maguindanao, Buwayan, Güney Cotabato ve Kuzey Cotabato*’dur. MIM hareketinin temel amacı *Mindanao, Sulu ve Palawan* adalarında Müslümanlar için İslam Cumhuriyetini kurmaktır. 1968 yılında Onurlu Rashid Lucman tarafından Bangsa Moro Kurtuluş Örgütü (BMLO) kurulmuştur. Bununla birlikte, Başkan Marcos bu liderlere hem siyasi hem ekonomik güç vermiş aynı zamanda hükümet dışından kaynaklar sunmuştur. Ayrıca, Müslümanların ülkedeki isteklerini gerçekleştirmek yerine kendi çıkarlarını düşünen Manila politikacıları Müslüman liderlerin iş birliği nedeniyle başarısız olmuştur¹⁶³.

Hristiyan yerleşimciler ve Müslümanlar arasındaki çatışma hükümetin müdahalesine rağmen, 1970’lere kadar devam etmiştir. 19 Haziran 1971’de Mindanao’nun çeşitli bölgelerinde Müslüman ve Hristiyan sivillerin katledildiği bildirilmiş. *Manili, Carmen, Kuzey Cotabato*’da meydana gelen olayda çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan Müslümanların ölümüyle sonuçlanmıştır. Silahlı *Ilaga* ’lar, Camii içindeki Müslümanları da öldürmüşlerdir. Bu olay, bir senatör, yüksek hükümet yetkilileri, Müslüman dernek başkanları, iş adamları ve öğrencileri içeren otuz Müslüman liderin Filipin hükümetine *Ilaga* ’ların silahlı saldırılarını durdurma talebinde bulunmaları için bir manifesto göndermelerini sağlamıştır. Diğer taraftan, Müslümanların Filipin hükümeti tarafından korunması, barış ve uyumun bir göstergesi olarak İslam’ın yanı sıra Müslümanlara da saygı duyulmasını talep etmişlerdir¹⁶⁴.

3.1.4. Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF)

Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF) 1970’lerin başında kurulmuştur. Bu harekete, Morolular’ı kavramsallaştıran Güneyden yeni nesil üniversite eğitimi almış Müslümanlar öncülük etmiştir. Bu gruptaki Morolar, kendilerini Datular veya Sultanlarına sadakat borçlu ve tek bir Müslüman ulus (Bangsa Moro) olmayı istediklerini bildirdiler. Moroların daha büyük

¹⁶² Jubair, *Endles Tyranny*, s. 146.

¹⁶³ Buendia, “Moro Self-Determination”, s. 49.

¹⁶⁴ Luga, “Insurgency in Mindanao”, s. 33.

bir İslam dünyasına layık olduklarını savundular. Bunların Müslümanların bulunduğu toplumlara özellikle Endonezya ve Malezya gibi ülkede daha yakın oldukları bilinmektedir. MNLF aynı anda MIM organizasyonu ile de etkileşimlidir. Belirtilen amaçlar doğrultusunda Mindanao ve Sulu adına bağımsızlık kazanmak için çalışılmıştır. Misuari'nin kendisi ve MNLF giderek Moro halkının resmi temsilcisi olarak İslam dünyasını tanıdıkça, Marcos hükümetiyle iş birliği yapmayı da öngörmüştür.¹⁶⁵

1972'de Ferdinand Marcos yönetimi tarafından ülke çapında sıkıyönetim ilan edilmiştir. Hükümet, Filipinler'in tüm sakinlerinden silahlarını teslim etmelerini istemiştir. Bu durumun iki nedenden dolayı uygulandığı iddia edilmiştir: Birincisi, ülke çapında Filipinler-Yeni Halk Ordusu liderliğindeki isyanın Komünist Partisi, ikincisi Mindanao'da Moro ayaklanması olmuştur. Sıkıyönetim ise bu dayatma merkeziyetçiliğine katkıda bulunmuştur. Bu merkeziyetçilik Hristiyanların elinde güç biriktirmiş ve ülkenin kuzeyindeki Hristiyanlar için güney Morolar üzerinde baskı yaratmıştır. Dahası, Moro hoşnutsuzluğunu MNLF'de kümelenmiş isyancılar arasında bir savaşa itmiştir.¹⁶⁶ 1972'nin sonlarında, kendilerini Bangsamoro olarak adlandıran Moro isyancıları MNLF olarak örgütlenmiştir. Ulusal kurtuluş savaşlarını ve Filipinler'de Bangsamoro Cumhuriyeti'ni kurma niyetlerini ilan etmişlerdir. *Mindanao, Sulu ve Palawan* adalarında topraklarını atalarının vatanı olarak görmüşlerdir. Böylece, 1972'den 1976'ya kadar Mindanao'daki savaş devam etmiştir.¹⁶⁷ Bütün bunlar kurucusu Nur Misuari'nin liderliğinde Filipinler silahlı kuvvetleri altında gerçekleşmiştir. Amaç kayıp araziye geri kazanmak, Müslüman kimliğini korumak ve inançlarını korumaktır. Buna ek olarak, Hristiyan Filipinler rejimini ve saltanatını sona erdirerek bağımsız bir devlet kurmayı hedeflemektedir.¹⁶⁸

Filipinler'deki Müslümanlar ilk etapta ulus-devlet anlayışında barışçıl bir yol izlemişlerdir. Filipin hukuk sistemi çerçevesinde bağımsızlığı yeniden kazanmanın mümkün olmayacağı belli olduğunda, MNLF silahlı mücadeleye liderlik etmek için kendi birliklerini oluşturmuşlardır. MNLF'nin asıl amacı bağımsız bir devlet kurmaktır. Ancak İslam Konferansı

¹⁶⁵ Gross, *A Muslim Archipelago* s. 183.

¹⁶⁶ Montiel, Rodil- De Guzman, "Challenge to Peace Building in Mindanao", s. 74.

¹⁶⁷ Blanca Palacian De Inza, *Islamic Terrorism in the Philippines*; Çeviren Silvia M. Madrid, Spanish Institute Of Strategic Studies, 26 Eylül 2012, s. 9.

¹⁶⁸ Bilal Sevinç, Samet Durmuş ve Mohammad Ali Vaqas, "Uzakdoğu'dan Güney Asya'ya Şiddet ve Terörizm Filipinler ve Moroların Mücadelesi: MNLF ve MILF", s. 111 https://www.academia.edu/25279055/Filipinler_ve_Morolar%C4%B1n_M%C3%BCcadelesi_MNLF_ve_MILF . Html (Erişim Tarihi: 22. 10. 2019).

Örgütü'nün görüşmeleri üzerine 23 Aralık 1976'da Trablus Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma onu Moro bölgesi çerçevesinde özerkliği kabul etmeye zorunlu kılmıştır. Nur Misuari'nin özerkliği kabul etmesi MNLF grubu içinde nihayetinde *Moro İslami Kurtuluş Cephesi* (MILF) olarak bilinen bir ayrılığın yaşanmasına yol açan bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir¹⁶⁹.

3.1.5. Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF)

Moro halkına yönelik katliamların ve diğer zulüm raporlarının yetmişli yılların başında medyaya ulaşmasının ardından Libya derhal duruma tepki göstermiş ve bu olay diğer ülkelerin de dikkatini çekmiştir. 1972 yılında Üçüncü İslam Konferansı sırasında Dışişleri Bakanları, ülkede yaşayan Müslümanların durumuyla ilgili endişelerini dile getirmiştir. Libya, arabulucu olmasının yanı sıra, MNLF arasındaki 1976 Trablus Anlaşması'nın imzalanmasında önemli bir rol oynamıştır¹⁷⁰. Sonunda Salamat Haşim tarafından, Misuari'nin Trablusgarp Anlaşmasını terk etmenin yanlış olduğu savunulmuştur. Hatta bağımsızlık duygusunu canlandırmış ve Misuari'nin MNLF liderliğine meydan okumuştur. Yanıt olarak, liderlik sorununu kabul etmeyi reddetmiştir, bu süreçte Haşim'i ve diğer 57 destekçisini örgütten kendi üyeleri indirmiştir. Buna göre Haşim, kendisini ve destekçilerini Kahire ve daha sonra Pakistan'ın Lahor kentindeki Trablus Anlaşmasındaki MNLF genel merkezinden uzaklaştırmıştır. Salamat, 1984'e kadar rakibi *Moro İslami Kurtuluş Cephesi*'nin (MILF) oluşumunu resmen açıklamamıştır. Bununla birlikte, yeni örgütünün temel yapısı onunla birlikte pasifleşmiş ve kaybolmuştur, özellikle batı Mindanao'nun Cotabato bölgesinde MNLF'yi ciddi şekilde zayıflatmıştır¹⁷¹.

Salamat Hashim, 1942'de Mindanao (Maguindanao Eyaleti), Cotabato yakınlarındaki Pagalungan'da doğmuş ve yurtdışında eğitim görmüştür Salamat Haşim, liderliğini takip edenlerin çoğu gibi, Güney Filipinler'de yeni bir Ulama'nın üyesiydi. Kendisini Datu olarak tanınamasına ve Mindanao'nun en seçkin Moro politik eserlerinden bazılarıyla ilgili olmasa da 1967'de Kahire'den dönüşünde bu bağlantıların kişisel bir faydası olmadığını fark etmiştir. Buna göre, MNLF tarafından temsil edilen daha radikal ayrılıkçı bir davaya çekilmiştir. El Ezher Üniversitesi'ne burs almak için giden Cotabato'daki dördüncü Müslüman öğrenci

¹⁶⁹ Abhoud Syed M. Lingga, "Muslim Minority in the Philippines", Seacsn, Penang, Malezya 12-15 Ocak 2004, s. 10.

¹⁷⁰ De Inza, *Islamic Terrorism*, s. 11.

¹⁷¹ Gross, *A Muslim Archipelago*, s. 194.

grubunun bir üyesidir. 1959'da Kahire'ye gitmiştir ve 1966 yılında mezun olup 1967'de eyalet kütüphanecisi olarak küçük bir pozisyon almak için mezun olduktan sonra ülkesine dönmüştür¹⁷².

Hashim Salamat sürgün ve saklanma hayatından sonra 6 Ağustos 2003'te kalp yetmezliğinden ölmüştür¹⁷³. Onun MNLF'den ayrılmasının nedeni, hareketin (MNLF) asıl amacından laik bir şekilde ayrıldığından kaynaklanmıştır. Bu girişimin amacı, İslami bir Moro devletinin kurmaktır. Bununla birlikte, İslam Devleti arayışındaki konumu, sahip olacağı kitleye göre tutarsızdır ve bu, grubun gayrimüslimlerin dâhil edilmesi için bir politikaya sahip olmasını zorunlu kılan Mindanao'nun demografisinden kaynaklanmaktadır¹⁷⁴. Dolayısıyla, ideolojisinin açık bir dini yönelimi olmasına rağmen, bu örgüt müzakereye istekli olduğunu göstermiştir. Yerel ve siyasi hedefleri vardır ve bu nedenle atalarının toprakları, MNLF'de olduğu gibi, şu anda Filipin Hükümeti ile yapılan görüşmelerde de kritik bir noktadadır¹⁷⁵.

Direnışçi Moro grupları, bir tür kendi kaderini tayin hakkının gerekçeleri olarak Moro İslami kimliği kavramında ısrar etmişlerdir. MILF grubu güney Mindanao için bağımsızlık arıyordu. Ancak, Yüksek Mahkeme, Mindanao'nun geniş bölgelerinde MILF kontrolünü sağlayacak hükümetle yapılan taslak kararın anayasaya aykırı olduğuna karar verdi. Hükümetle barış sürecinde MILF, siyasi yapının Amerikalıların federal sistemine benzeyeceği Filipinler'in bir alt devleti olmayı istemiştir. Güneyin marjinalleşmesi, sonuçta aşırılık yanlısı nedenlere destek sağlamak için Moro şikâyetlerini manipüle etmek isteyenler için her zaman etkili bir toplanma çağrısı olmuştur. Statükonun umutsuzluğunun algılanması, kısmen güney Mindanao'da silahlı bir mücadelenin ahlaki gerekçesini yönlendirmiştir¹⁷⁶.

MILF, Moro vatanını İslam ve Şeriat yasası idealleri altında yönetmek istemiştir. Din, MILF'in çalışmalarının merkezinde yer almakta ve Ulemaların aktif katılımı ile kanıtlanmaktadır. Grubun liderliği ve iç organizasyonu açısından, MILF'in liderlik tarzı, kuruluşun gündemini yönlendiren merkezi bir komite ile danışılır. Oysa MNLF ile

¹⁷² Gross, *A Muslim Archipelago*, s. 195.

¹⁷³ Al Jacinto, "Zamboanga City 6, August 2003 Hashim Salamat the reclusive leader of MILF has died of complication from a heart ailment and an acute ulcer, the separatist group finally confirmed yesterday", Arabnews, <http://www.arabnews.com/node/235305.html> (Erişim Tarihi: 15.11.2018).

¹⁷⁴ De Inza, *Islamic Terrorism*, s. 11.

¹⁷⁵ De Inza, *Islamic Terrorism*, s. 12.

¹⁷⁶ Raymondo B. Ferrer ve Randolph G. Cabangbang, "Non-International Armed Conflicts in the Philippines", *International Law Studies*, C. LXXXVIII, Naval War College 2012, s. 267

karşılaştırıldığında MNLF, grubun lideri etrafında dönen karar alma mekanizmasını merkezileştirmiştir. Buna ek olarak, MILF çoğunlukla Mindanao'nun merkezindeki Maguindanao tarafından yönetilirken, MNLF büyük ölçüde Sulu Takımadalarından bir savaşçı sınıfı olan Tausug'un etnik gruplarından oluşur. Geleneksel olarak, bu iki Müslüman kabilesi birbirlerine dayanamıyordu. MILF'in yükselişi bile Misuari'nin azalan etkisiyle çakışmaktadır. On iki bin güçlü MILF üyesi bugün en büyük Müslüman direnişçi grubudur ve Mindanao'daki en güçlü güvenlik tehdididir. Palawan'da MILF varlığı olmasına rağmen, bunların çoğu esas olarak Orta Mindanao, Basilan ve Sulu Takımadalarındaki diğer adalarda bulunmuştur. 1997 yılından bu yana, birçoğu hükümetle “devam eden” barış müzakeresi olarak nitelendirilip takip edilmiştir. Ancak bu dönemde, bazı ayrılıkçı gruplar hükümet güçlerini silahlı çatışmaya dâhil etmeye devam etmişlerdir. MILF liderleri barış müzakerelerine uluslararası bir izleyici kitlesi getirmek için önemli çaba sarf etmiştir. Malezya, Brunei, Libya, Japonya, Norveç ve Avrupa Birliği temsilcilerinden oluşan Uluslararası İzleme Ekibi, MILF ile Filipinler hükümeti arasındaki 2001 ateşkes anlaşmasını denetlemiştir¹⁷⁷.

3.1.6. Ebu Seyyaf Grubu

Ebu Seyyaf grubu (ASG), Afganistan'da ana hatlarıyla belirtildiği söylenen “*El-Harakatul al-İslamiyah*” dan gelmektedir. 1980'lerde cihatçılarla iş birliği yapan ve Afganistan savaşında savaşan en az 300 ila 500 Moro grubu vardır. Kökten dinciliğe katılan Abdurajak Janjalani lider olmuştur. Janjalani, İslami bir hatip ve Basilan eyaletinde bir Ulema'nın oğluydu. Janjalani ayrıca eğitimini Suudi Arabistan'da da bitirmiş ve vaazlar vermiştir. Daha sonra Janjalani Libya'ya gidip Afganistan'daki mücahitlerden biri olarak katılmıştır¹⁷⁸. Basilan'daki yerine döndüğünde, “*kılıç taşıyıcı*” anlamına gelen Ebu Seyyaf grubunu kurmuştur. Ebu Seyyaf grubu, “eski MNLF savaşçıları” ve Afganistan savaşının gerçekleşmesi sırasında katılan Filipinliler gibi Moro olmayan diğer bazı bireylerden oluşuyordu. MNLF ve MILF grubuna kıyasla ASG, sivil infaz, fidye kaçırma ve hatta bombalama faaliyetlerini içeren terörist taktiklerin kullanımına tatbik etmiştir. Dahası grubun uluslararası bir terör örgütü olan El-Kaide ile bağlantısı olduğu bildirilmiştir¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Ferrer- Cabangbang, “Conflicts in the Philippines”, s. 270.

¹⁷⁸ Zachary Abuza, *Balik-Terrorism: The Return of the Abu Sayyaf*. Strategic Studies Institute, US Army War College, ABD 2005, s. 2.

¹⁷⁹ Larry Nicksch, “Abu Sayyaf: Target of Philippine-US anti-terrorism cooperation”, Library of Congress Washington Dc Congressional Research Service, 2007, s. 3., <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a463896.pdf>. Html (Erişim Tarihi: 25.02. 2020).

ASG'nin oluşumu, MNLF grubuna olan hayal kırıklığından da ilham almıştır. Böylece, MNLF bölünmesi bu ASG ayrılığının ortaya çıkmasına sebep olmuştur¹⁸⁰. Misuari önderliğinde, MNLF'nin bağımsız bir devlete olan gerçek talebi yalnızca özerkliğe veya özerk bölgeye indirgenmiştir¹⁸¹. 4 Ocak 1996 yılında ASG'nin lideri Abdul Razaq Djaljalani, ülkede en çok aranan suçlu olmuştur. Filipin hükümeti tarafından, onu bulabilenlere bile çok yüklü miktarda para teklif edilmiştir¹⁸². Benzer şekilde, Ebu Sayyaf grubu daha benzersiz bir çatışma metodu kullanmaktadır. Fidyeye karşılığında adam kaçırma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Daha önce Ebu Sayyaf grubu bankalara baskın düzenleyen ve hatta Mindanao'daki İpil eyaleti gibi bazı bölgelerde binalara ve sivilere saldıran 200 Müslüman isyancıdan oluşmuştur. Basılan adasında ASG saldırıları, askerlerin ve gruptan bazılarının ölümüne sonuçlanmıştır. Bazıları bu hareketin New York'taki Dünya Ticaret Merkezinde düzenlenen bombalı saldırıya katılan bireylerle bağlantılı olduğunu bildirmiştir¹⁸³.

1995 yılında, ASG'yi Filipinler'in en kötü şöhretli grubu haline gelmiş ve uluslararası bir bildiri almıştır¹⁸⁴. Bazıları, ASG'sinin kurucularının ne üniversitenin öğrencisi ne de geleneksel elitlerden olmadığını bildirmiştir. Belirtildiği gibi, Janjalani gibi ana kurucu Zamboanga şehrinde İmamlık yapan bir hatiptir. Ardından “dini ve askeri eğitim” için Mısır'a gönderildikten sonra, memleketinde güçlü bir isyancı grubu kurmuştur. Janjalani ayrıca işsiz insanları ve hatta gençleri de örgüte davet etmiştir. ASG'nin çoğu üyesi Tausug ve Yakan klanlarından gelmiştir. Grubun ana bölgeleri Basilan ve Sulu çevresindeki adalarında bulunmaktadır¹⁸⁵.

Abu Sayyaf tarafından gerçekleştirilen saldırıların 1991 yılında başladığı bildirilmiş. Saldırıların genellikle Hristiyan kiliseleri ve misyonerler gibi gayrimüslim cemaat gruplarına yapılmıştır. Dahası, Filipinler'deki Zamboanga şehrindeki Evanjelistlere el bombası saldırıları gerçekleştirmişlerdir. Grubun 1992 yılında bir İtalyan Rahibini öldürmenin yanı sıra “Hristiyan misyoner” gemisini bombaladığı iddia edilmiştir. Böylece 1991-1995 yıllarından itibaren

¹⁸⁰ Diana Fatmawati, *The Dynamic of Negotiation in the Final Agreement 1996, Study Case: The Mindanao Conflict*, International Class of Social Political Science Faculty International Relation Department, University Muhammadiyah Yogyakarta, 2008, s. 31.

¹⁸¹ Fatmawati, “The Dynamic of Negotiation”, s. 38.

¹⁸² Fatmawati, “The Dynamic of Negotiation”, s. 40.

¹⁸³ Fatmawati, “The Dynamic of Negotiation”, s. 60.

¹⁸⁴ Charles O. Frake, “Abu Sayyaf: Displays of violence and the proliferation of contested identities among Philippine Muslims”, *American Anthropologist*, C. C. S. I. 1998, s. 47.
Doi:10.1525/aa.1998.100.1.4, Html (Erişim Tarihi: 25.02. 2020).

¹⁸⁵ Frake, “Abu Sayyaf”, s. 48.

çoğunlukla bombalama taktikleri ile işletilen yaklaşık 67 saldırının sorumlusu olmuşlar ve bu saldırılar, büyük yaralanmalara ve hatta ölümlere neden olmuştur¹⁸⁶.

ASG'nin kurucusu Janjalani, Aralık 1998'de polislerle girmiş olduğu bir çatışmada öldürülmüştür. Onun yerini küçük kardeşi Khadaffi Janjalani almıştır. Eylül 2006'da Khadaffi'nin, AFP ile bir çatışmaya karıştıktan sonra öldüğüne inanılıyordu. Halen ASG'nin Radullan Sahiron liderliğinde olduğu bildirilmiştir. Öte yandan, bazı akademisyenler ASG'nin ana amacının Mindanao'da Bağımsız bir İslam Devleti kurmak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte, Buendia'ya göre, İslami bir devlet için taleplerini doğrulayan mevcut güvenilir ve doğrulanabilir hiçbir bilgi yoktur, bunun yerine grup Filipinler'deki suç ve terörist faaliyetleri ile daha iyi bilinmektedir. Sonuç olarak uluslararası şöhret kazandıran ASG faaliyetleri arasında 23 Nisan 2000 tarihinde Sipadan adası, Sabah, Malezya'da 21 yabancı turistin kaçırılması ve 2004'te Manila Körfezi'nde bir süper feribotun bombalanması yer almıştır. 100'den fazla yolcu ölmüştür. Aslında, Filipinler'deki resmi kaynaklara göre, ASG, Filipin devletinin güvenliği için büyük bir tehdit oluşturan ve muhtemelen Al- Kaide teröristleriyle bağlantılı olan teröristler ve haydutlardır¹⁸⁷.

ASG'nin üyelerini başlangıçta hem MILF hem de MNLF'ye bağlı olan ancak liderliklerinden memnun olmayan üyelerden olduğu söylenmiştir. Buna ilaveten, ASG'nin MILF içindeki bazı gruplarla bağlantıları olduğu da söylenmektedir. Fakat MILF tarafından ASG ile herhangi bir bağlantı olduğu kesinlikle reddedilmiştir. Böylece, MILF, ASG'nin İslami uygun olmayan ve dine bir kötülük yapan bombalamalar, suikastlar, gasp ve fidye için adam kaçırma gibi cezai faaliyetlerini açıkça kınamıştır.

Kısacası, ASG bir Moro etnik-milliyetçi bir örgüt olarak değil, sadece fidye için adam kaçırma ve bombalama konusunda uzmanlaşmış bir terör örgütü olarak görülmüştür¹⁸⁸. Bununla birlikte, bu grubun varlığı Güney Filipinler'deki Moro sorununa barışçıl bir çözüm bulma çabalarını karmaşıktırmıştır. Aslında, ASG, Mindanao çatışmasını terörist ve

¹⁸⁶ Abuza, *The Return of the Abu Sayyaf*, s. 4.

¹⁸⁷ Jafri Abdul Jalil, *Malaysia's Security Practice In Relation To Conflicts In Southern Thailand, Aceh And The Moro Region: The Ethnic Dimension*, London School of Economics and Political Science, Proquest, London 2014, s. 223.

¹⁸⁸ Jalil, *The Ethnic Dimension*, s. 223-224

kanunsuz faaliyetleriyle ele almanın önündeki en büyük engellerden biri olarak kabul edilmiştir¹⁸⁹.

3.1.7. Bangsamoro İslami Özgürlük Savaşçıları (BIFF)

Aralık 2010 yılında, Bangsamoro İslami Özgürlük Savaşçıları veya BIFF, kurucusu Umbra Kato tarafından resmen tanıtılmıştır. Bu grubun liderini koruyan ekip yaklaşık 200-300 kişilik korumadan oluşmaktadır. BIFF, Mindanao’da gerçek Bağımsız bir devlet kurma mücadelesini sürdürmeye söz vermiştir. Böylece MILF, Kato grubunun barış görüşmeleri sürecinde ele alınması gereken önemli gündemlerden biri olduğunu kabul etmiştir. Bununla birlikte, grubu MILF liderliğini kabul etmemiş ve BIFF’yi dağıtmayı kabul etmemiştir. Bu olay MILF grubunu 2011 yılında Komutan Kato’yu görevinden almaya zorlamıştır. Kato’nin MILF grubundan çıkarılması, MILF hareketinin parçalanması hakkında bazı endişeler getirmiştir. Hatta MILF’in Bangsamoro halkını temsil etme pozisyonuna bile meydan okumuştur¹⁹⁰.

Buna göre, BIFF grubu 2011 yılında MILF’den ayrılmıştır. BIFF grubu Müslüman bir ayrılıkçı hareket olmanın yeni bir cephe hattı olduğunu iddia edip silahsızlanmaya söz vermiştir. 2014 Ocak ayında Filipin Ordusu, BIFF hareketinin liderini tutuklamak için “Karanlık Ev” operasyonunu gerçekleştirmiştir. Ordu, BIFF kamplarına, merkezlerine ve bomba yapım alanına “piyade birimlerini” otomatikleştirmiştir¹⁹¹.

BIFF hareketinin kurucusu Ameril Umbra Kato, Suudi Arabistan’da eğitim görmüş bir bilgindi. Ayrıca MILF 105, Komutanlığı’nın eski komutanıydı. Kato de aynı şekilde, yeni MILF lideri Murad Ebrahim’in MILF’nin Bağımsızlık için asıl amacını yönlendirdiğini ve sadece özerklik için bir müzakere gerçekleştirdiğini savunmuştur. Böylece, BIAF (Bangsamoro İslami Silahlı Kuvvetler) olarak adlandırılan MILF’nin sol kanadı Kato artık “mücahid” denilmeyi hak etmemektedir. Bunun nedeni BIAF’ın adam kaçırma ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi ‘anti-cihatçı’ faaliyetlere katılımıştır¹⁹². BIFF hareket üsleri başlangıçta Kuzey Cotabato, Maguindanao ve Ligusan bataklığı bölgesindeydi. Buna ek olarak, BIFF grubunun M-60 makineli tüfeklere, uzun kollu keskin nişancılara, 50 kalibrelik yüksek silahlara,

¹⁸⁹ Jalil, *The Ethnic Dimension*, s. 225.

¹⁹⁰ Diane Russel Ong JUNIO, “Prospects for Peace in Mindanao and the BIFF”, Counter Terrorist Trends and Analyses, C. III, S. IX, 2011, s. 10.

¹⁹¹ Joseph Franco, “Peace in Mindanao: the challenge of disarming rebels”, RSIS commentaries, 2014, s.1. <https://dr.ntu.edu.sg/bitstream/10220/19910/1/RSIS0412014.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 26.02. 2020).

¹⁹² Peter Chalk, “The Bangsamoro Islamic Freedom Fighters: The Newest Obstacles to Peace in the Southern Philippines”, Combating Terrorism Center at West Point 26, C. VI, 2013, s. 15. <https://ctc.usma.edu/app/uploads/2013/11/CTCSentinel-Vol6Iss11-12.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 26.02. 2020).

ölümlülere ve hatta doğaçlama patlayıcı cihazlara (IED) eriştiğine inanılmıştır. BIFF grubunun ortaya çıkışı da bazı iddialarla ilişkilendirilmiştir. Bazıları, varlığının MILF lideri tarafından MILF’in hükümetle devam eden barış sürecinde başka bir faktör olarak kabul edildiğine inanıyordu. Ancak 2011 yılında, MILF baş müzakerecisi Iqbal tarafından, BIFF lideri Kato’yu “sorun” olarak açıkça kabul edilmiştir. Ancak, sorunun çözülmesi konusunda hala umutluydu¹⁹³.

Dahası, Mutabakat Zaptı veya MOAD önemsiz hale geldiğinde, BIFF grubunu şiddete başvurdular. Küçük gruplar tarafından baskın operasyonları gerçekleştirilmiştir, mülkleri yağmalanıp siviller de altı ay boyunca idam edilmiştir. Bu kaos, Filipinler ordusundan tepki almıştır ve 6 milyondan fazla insanın göç etmesine yol açmıştır. 2008 yılı boyunca, Mindanao’daki çoğunlukla Hristiyan nüfuslu bölgelerde çeşitli saldırılar meydana gelmiş ve bu faaliyetler aslında MILF grubu tarafından kınanmıştır¹⁹⁴. Buna ek olarak, 2012 yılında, grup Maguindanao bölgesindeki 11 köyde şiddetli bir şekilde saldırılar düzenlemiştir. Aslında bu olay 24 bin insanın yer değiştirmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, hükümetin 2014 yılında BIFF’e karşı ağır tepkisi nedeniyle, grubun büyük bir kayba yol açmıştır. Olay ayrıca Cotabato ve Maguindanao eyaletinde 35 bin kişinin yer değiştirmesine de sebep olmuştur. BIFF tarafından hükümetle barış görüşmeleri yapmaya istekli olduğu ifade edildi, ama hükümet müzakerelerle iş yapmakta tereddüt etmiştir. Sonunda, söz konusu grup *Irak ve Şam İslam Devleti* (DAEŞ)’e olan bağlılığını ilan edip şiddetli baskılar yapmaya devam etmiştir¹⁹⁵.

BIFF, Bangsamoro İslami Özgürlük Hareketi’nin (BIFM) *silahlı bir örgüt* olarak kabul edilir. Bu BIFM aynı zamanda MILF tarafından ayrılmış bir hiziptir. BIFF’in 4 binden fazla *çeşitli kolu* olduğu söylenmiştir. Ancak, eski MILF komutanı Abu Missry Mama’ya göre, BIFF’nin askeri bölümlerine dağıtılan binden fazla askerleri vardır. Ayrıca, her bölümde 2000’nin üzerinde silahlı olduğu belirtilmektedir¹⁹⁶.

¹⁹³ Chalk, “The Bangsamoro Islamic Freedom Fighters”, s. 16

¹⁹⁴ Mohamad Abdulfarid Delna, Humanitarian Diplomacy and Mediation: The Case of Turkey’s Diplomatic Intervention in the Bangsamoro Peace process in the Philippines, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı, Güney Asya çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2018, s. 81.

¹⁹⁵ Delna, *Humanitarian Diplomacy*, s. 82.

¹⁹⁶ Rommel C. Banlaoi, “Current Terrorist Groups and Emerging Extremist Armed Movements in the Southern Philippines”, The study of national security at fifty: re-awakenings. National Defense College of the Philippines, Quezon City (2014), s.173. http://www.ndcp.edu.ph/wp-content/uploads/publications/BANLAOI_Current%20Terrorist%20Groups%20and%20Emerging%20Extremist%20Armed%20Movement%20in%20the%20Southern%20Philippines%20Threats%20to%20Philippine%20National%20Security.pdf, Html (Erişim Tarihi: 26.02. 2020).

Kasım 2011 ayında MNLF lideri Nur Misuari ve BIFF lideri Umbra Kato Al-Faruog'da bir araya gelerek MILF ile Filipin hükümeti arasında devam eden müzakerelere ilişkin tutumlarını paylaşmışlar. Onlar aralarındaki birlik olasılığını tartıştılar. FAB anlaşmasının imzalanmasının ardından, iki grup bir araya gelme veya bir ittifak kurma isteklerini yinelemeye karar vermişlerdir¹⁹⁷.

Kato'nun sağlık durumu sebebiyle, aynı yıl (2011) felç geçirdi ve Muhammed Ali Tambako BIFF'ye liderlik pozisyonunun yerini almıştır. Yurtdışındaki başarılı eğitim sebebiyle diğer uluslararası gruplarla bağlantı kurabilmiştir. Ancak, çoğunluğu Müslüman işgali altındaki bir bölgeye yaptığı saldırı nedeniyle sevilmemiştir. Daha sonra liderlik Esmael Abubakar'a devredilmiş fakat liderliği, bazı sorunlardan dolayı kısa sürmüştür¹⁹⁸.

3.1.8. Maute Grubu

Maute grubu Abdullah ve Omarkhayyam Maute adlı iki kardeş tarafından kurulmuştur. Bu kardeşler aynı zamanda yerel seçimlere aktif olarak katılan hevesli bir siyasi ailenin üyeleridir ve bu grubun Nisan 2015'te Abu Bakr El-Bağdadi liderliğindeki İD (İslam Devleti) grubuna söz vermeden önce Maute kardeşler bazı altyapı operatörlerini hedef almıştır¹⁹⁹.

Maute grubu kriz sırasında orduya karşı farklı stratejiler kullanmıştır. Maute, ormanlarda savaşmak yerine bir plan göstermiş ve savaş alanını kentsel bir ortamda yapmıştır. Kaosun yerleşmesi, orduya, birkaç evi bombalayarak daha fazla anarşi ve yıkım yaratmaktan başka seçenek bırakmamıştır. Maute grubu da umutsuzca intihar saldırı taktiklerini yaymaya devam etmiştir. Bazıları bu grubun intihar bombalama yöntemini uygulamış olabileceğinden şüphelenmektedir²⁰⁰.

Marawi şehrinde aşırılyan yanlısı bir konuma sahip Maute grubunun varlığı, ülkede bir güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. Aynı zamanda MILF ile hükümet arasındaki bölgesel

¹⁹⁷ Banlaoi, "Current Terrorist Groups", s. 174.

¹⁹⁸ Michael K. Logan ve diğerleri, "Terrorism in the Philippines and Its Influence on Great Powers", s. 4., https://www.researchgate.net/profile/Michael_Logan8/publication/338843062_Terrorism_in_the_Philippines_and_Its_Influence_on_Great_Powers/links/5e2f21594585152d156daa75/Terrorism-in-the-Philippines-and-Its-Influence-on-Great-Powers.pdf, Html (Erişim Tarih: 26.02. 2020).

¹⁹⁹ Joseph Franco, "The Maute Group: New Vanguard of IS in Southeast Asia?", *RSIS Commentaries*, 31, 05, 2017, s. 2., <https://dr.ntu.edu.sg/bitstream/10356/83322/1/CO17107.pdf>, Html (Erişim Tarih: 26.02. 2020).

²⁰⁰ Jasmininder Singh ve Muhammad Haziq Jani, "The siege of Marawi city: Some lessons", *RSIS Commentaries*, 2017, s. 2.

barış müzakerelerini bu süre zarfında ihlal edilmiş veya kesintiye uğratılmıştır Benzer şekilde, Mindanao adası'ndaki uzun istikrar arayışını da ertelemişlerdir²⁰¹.

2012 yılında Maute grubu içselleşmeye başlamış ve şiddet yoluyla aşırılık eylemleri sergilemiştir. Üç yıl sonra (2015), daha sert bir imaj oluşturmak amacıyla *Irak ve Şam İslam Devleti* (DAEŞ) grubuna bağlılık sözü vermişler. Böylece onlar “IS Ranao” olarak adlandırılmıştır. 2016'da Davao bombalama olayı gibi çeşitli saldırılara girmişler. Maute grubunun ortaya çıkışı 2017 Mayıs ayında Marawi Krizi sırasında olmuştur. Bu olay sırasında grup, hükümet askerlerinin baskın faaliyetleri üzerine hükümet güçleriyle çatışmıştır. Söz konusu şehirde ASG lideri Isnilon Hapilon'u aramıştır. Marawi krizi aslında kent sakinlerinin 20 bin kişinin yerinden edilmesine yol açmıştır. Böylece olay, Filipinler Başkanı tarafından tüm Mindanao adasında Sıkıyönetim ilan edilmiştir²⁰².

İslam Devletine ittifak vaat eden militan lider olan Isnilon Hapilon, Maute kardeşlerle birlikte, Orta Mindanao bölgesinde IS (İslam Devleti) sempatzanı olma imajını yaratmıştır. Maute Grubu, yerdeki hükümet güçlerine büyük ücretler vermiş. Karşılaşmanın sonunda 920 terörist savaştının öldürüldüğü ve hükümet tarafından sadece yüzün üzerinde insanın öldüğü bildirilmiştir. Yerinden edilmiş insanlar komşu *Lanao del Sur* ve *Lanao del Norte* bölgelerine yerleştirilmek zorunda kalmışlardır. Marawi şehrindeki çatışma beş ay sürmüştür ve 2017 Ekim ayında, ülke başkanı şehrin teröristlerin elinden kurtarıldığını açıklamıştır²⁰³.

Maute grubu ve hükümet tarafı arasındaki 5 aylık savaş zamanında, Marawi şehri halkının 360.000 kişinin yerlerinden göç etmelerine yol açmıştır. Bu yerinden edilmiş insanlar Marawi şehrinin komşu illerinin tahliye merkezlerine sığınmışlardır. Birleşmiş Milletler (UN)'inin Ağustos 2018'deki raporuna göre, bu yerinden edilmiş kişilerin çoğu güvenli bir şekilde bölgelerine geri dönmüş, fakat harap şehrin yeniden inşası devam etmiştir. Çünkü kayıpların çoğu “limbolarda” kalmıştır. 2010 Filipin Afet Riskini Azaltma ve Yönetim Yasası (NDRRMC) ve diğer benzer hükümet kuruluşları, daha doğru çözümler ve yanıtlar için sorumluluklar almıştır²⁰⁴. Dahası, Marawi kuşatmasının sona ermesinden bu yana, hükümetin

²⁰¹ Juliette Loesch, “The GPH-MILF peace process in the Philippines to prevent and transform violent extremism in Mindanao”, *Journal of Peacebuilding & Development*, C. XII S. II, (2017), s. 96.

²⁰² Delna, *Humanitarian Diplomacy*, s. 83.

²⁰³ Joseph Franco, “Preventing other ‘Marawis’ in the southern Philippines”, *Asia & the Pacific Policy Studies*, C. V, S. II, 2018, s. 362.

²⁰⁴ Reinna Bermudez, Francis Tom Temprosa, and Odessa Gonzalez Benson, “A disaster approach to displacement: IDPs in the Philippines”, *Forced Migration Review*, 2018, s. 44.

çabaları şehri yeniden inşa etmenin yanı sıra *Basilan, Cotabato, Lanao del Sur, Maguindanao, Sultan Kudarat, Sulu ve Zamboanga* eyaletlerinde kapsayan alanlarda temizlenip yeniden inşa edilmiştir²⁰⁵.

3.2. Bangsamoro Müslümanların Barış Süreci ve Kazanımları

Bangsamoro halkı barış sürecine girmeden önce yıllarca savaştı. Yapılan mücadelelerin akabinde çeşitli müzakere ve toplantılar düzenlendi. Aslında bu süreçte Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF), Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) ve de Filipin hükümeti bir barış antlaşması içerisine girdiler. Özellikle, 1976'da başlayan MNLF barış görüşmelerinden önce, Filipin hükümeti ile birkaç görüşme yapılmıştır. Ayrıca 1997 yılında başlayan Filipinler ve MILF'nin barış müzakereleri de gerçekleşmiştir. Barış süreci de benzer şekilde Bangsamoro Anayasası'nın uygulanması ve son barış görüşmelerini içermektedir.

3.2.1. 1976 Trablus Anlaşması

1946'dan 1960'a kadar Bangsamoro halkı Filipin Cumhuriyeti'nin bir parçası olmuştur. O zamanlarda Mindanao da barışçıl bir şekilde yaşamışlardır. Ancak bu barış kısa süreliydi. Filipinler Cumhuriyetiyle Bangsamoro arasında yaşanan gerilimler barışın kısa sürmesine sebep olmuştur²⁰⁶. Müzakerelere başlamadan önce birçok Moro insanına zulmedilmiş, 1971'in ikinci yarısında *Lanao del Sur, Kuzey Cotabato, Carmen, Manila, Tacub, Magsaysay* ve ülkenin diğer bölgelerinde katliamlar yaşanmıştır²⁰⁷. Ayrıca, Filipin Hükümeti Mindanao' da bile İslam Hukuku'na göre belirli bir yaşam biçiminin tanınması ve güçlendirilmesi gerektiğine inanan Moro halkını yabancılaştırmıştır. Bununla birlikte, hükümetin reddedilmesi nedeniyle Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (MNLF) kurulmasını istemişlerdir²⁰⁸.

1969'da Moro Ulusal Kurtuluş Cephesini kurmuşlar ve Filipin devletinden tam bağımsızlık talep etmişlerdir²⁰⁹. Bu hareket, Müslüman aktivist ve Filipinler Üniversitesi'nde

²⁰⁵ Tanvi Gupta ve Bibhu Prasad Routray, "No End in Sight: Islamist Militancy in the Philippines since the Marawi Siege", Mantraya, 2018, s. 4. http://mantraya.org/wp-content/uploads/2018/08/Mantraya-Special-Report_No-End-in-Sight_-Islamist-Militancy-in-the-Philippines-since-the-Marawi-Siege.pdf, Html (Erişim Tarihi: 26.02. 2020).

²⁰⁶ Anushka D. Kapahi and Gabrielle Tañada, *The Bangsamoro Identity Struggle and the Bangsamoro Basic Law as the Path to Peace*, International Centre for Political Violence and Terrorism Research, Counter Terrorist Trends and Analyses, C. X, S. 7, Haziran 2018, s. 3.

²⁰⁷ Lualhati M. Abreu, *Colonialism and Resistance: A Historical Perspective*, Editör: Bobby M. Tuazon, *The Moro Reader History and Contemporary Struggles of the Bangsamoro People*, Center for People Empowerment in Governance (CenPEG) Publications, Filipinler 2008, s. 25.

²⁰⁸ Kapahi- Tañada, *Bangsamoro Basic Law*, s. 3.

²⁰⁹ Dawah, *İslam'ın Yayılışı*, s. 38.

profesör olan Nur Misuari tarafından yönetilmiştir. MNLF sonunda Bangsamoro'nun (Moro People) resmi temsilcisi olarak tanınmıştır. Bunun sonucunda MNLF sadece siyasi bir organizasyona değil, aynı zamanda askeri güce sahip bir organizasyona dönüşmüştür²¹⁰. MNLF'nin kuruluşundan sonra²¹¹ destek için üçüncü taraf ülkelere delegasyonlar ve mektuplar göndermeye başlamış ve daha sonra bu organizasyon, dünyadaki birçok Müslüman ülkeden askeri ve mali destek alan güçlü bir birim haline gelişmiştir. MNLF'nin geliştirilmesinde önemli rol oynayan ülkeler arasında Libya, Malezya, Pakistan ve Suriye vardır. Ayrıca, 1971 yılında, bu ülkelere Toplam 90 ile 300 asker göndermişlerdir²¹².

Eylül 1972'de, Filipin hükümetinin başkanı Ferdinand Marcos tarafından, güney Mindanao'da meydana gelen birçok çatışma sonucu sıkıyönetim ilan edilmiştir. MNLF, Suudi Arabistan'ın Cidde bölgesindeki İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) temsilcisi olarak gönderilmiştir.²¹³ Aynı zamanda onlar, Moro halkının özgürlük arayışı için hayatlarını riske atmışlardır. Örneğin, Ekim 1972'de Marawi şehrinde Moro isyancılarının ilk silahlı saldırısı gerçekleşmiştir. **Zamboanga, Sulu, Lanao del Sur** ve **Cotabato** bölgelerinde de saldırılar meydana gelmiştir. Böylece, bölgelerde savaş devam etmiş, kalıcı çatışmalar meydana gelmiş ve bunun sonucunda 50.000 kişi hayatını kaybetmiştir²¹⁴.

Ek olarak, yapılan saldırılar sonucunda Sulu adalarındaki MNLF altındaki Tausug kabilesi güçlenmiştir²¹⁵. Böylece 1975 yılında MNLF, Filipinler devletiyle bir barış anlaşması imzalamıştır. İlk barış toplantısı 23 Aralık 1976'da başlayan İslam Konferansı Teşkilatı'nın yardımıyla Cidde'de gerçekleşmiştir. Fakat anlaşma herhangi bir avantaj sağlamamış, İKÖ arabuluculuğu altında başarısız bir konuşma olmuştur. Yaklaşık iki yıl sonra tekrar İKÖ aracılığıyla Libya'da ikinci bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı sonucunda Filipinler devleti ile MNLF arasında 1976 yılında Trablusgarp Anlaşması imzalanmıştır²¹⁶.

²¹⁰ Fatmawati, "The Dynamic of Negotiation", s. 29.

²¹¹ Ahmet Faruk Demircioğlu, *A Categorization of State-NGO Relationship in Humanitarian Diplomacy: The Case of IHH in the Philippine Peace Process*, Institute of Social Sciences in Partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts, Sabancı University July 2016, s. 21.

²¹² Fatmawati, "The Dynamic of Negotiation", s. 29.

²¹³ Demircioğlu, *IHH in the Philippine Peace Process*, s. 21.

²¹⁴ Sevinç, Durmuş- Vaqas, *Filipinler ve Moroların Mücadelesi*, s. 111.

²¹⁵ Angel Rabasa, Steven Boraz, Peter Chalk, Kim Cragin ve Theodore Karasik, *Ungoverned Territories Understanding And Reducing Terrorism Risks*, Rand Corporation, ABD 2007, s. 114.

²¹⁶ Demircioğlu, *IHH in the Philippine Peace Process*, s. 22.

İKÖ'nün müdahalesiyle, MNLF'nin bağımsızlık talebi özerkliğe dönüşmüş ve Mindanao çatışmaları da azalmıştır²¹⁷. Çeşitli müzakereler sonucunda Filipinler devleti ve MNLF arasında bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre; Mindanao bölgesinde Filipinler otoritesi altında özerk bir hükümet kurulacak ve 13 Müslüman topluluğu da Özerk Bölge'ye gelmesine müsaade edilecektir. Bu 13 bölge, *Güney Cotabato, Kuzey Cotabato Sultan Kudarat, Maguindanao, Tawi-Tawi, Sulu, Basilan, Lanao del Sur, Lanao del Norte, Zamboanga del Norte, Zamboanga del Sur, Davao del Sur ve Palawan*'ı içermektedir²¹⁸.

Anlaşma yeterince adil olunmaması ve Başkan Marcos'un özerk bölgelerle ilgili tek taraflı olması nedeniyle MNLF tarafından reddedilmiştir. Örneğin, Marcos anlaşma için gerekli prosedürleri tasarlamamıştır. Bu durum sorunların var olmasına neden olmuş ve Moro halkı arasında kendi kaderini tayin etme amacını sürdürmüştür²¹⁹. Buna ek olarak, Trablusgarp Anlaşması düzgün bir şekilde uygulanmadığında, MNLF lideri bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Böylece MNLF, Marcos'un Moro halkını tutmak istediğini savunmuştur. Bu arada, MNLF liderliğini tehdit eden ve grubun dağılmasına da neden olan bazı olaylarda yaşanmıştır²²⁰.

3.2.2. Mindanao'daki Müslüman Özerk Bölgesi (ARMM)

1977'nin başlarında Marcos'a göre özerklik sağlamaya başladı. Bu arada Rashid Lucman ve Salipada Pendatun tarafından kurulan Moro Halkların Kurtuluş Örgütü (BMLO), Filipinler'deki Müslüman mücadelesinin lideri olarak ilan edilmiştir. Bu nedenle, 1978'in başlarında üç farklı Müslüman mücadelesi olmuştur. Birincisi MNLF-Misuari fraksiyonu, ikincisi MNLF-Salamat fraksiyonu ve üçüncüsü BMLO'dur²²¹.

1984 yılında Haşim Salamat yönetimindeki MNLF grubu Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) adını almıştır. MNLF'ye benzer şekilde, MILF'te silahlı devrim yoluyla Mindanao'da tamamen bağımsız bir Bangsamoro eyaletiyle savaşmıştır. MNLF'nin laiklik

²¹⁷ Carmen A. Abubakar, *MNLF Hijrah: 1974-1996*, Asian and Pacific Migration Journal, University of the Philippines, C. VIII S. II, 1999, s. 215.

²¹⁸ Fatmawati, "The Dynamic of Negotiation", s. 30.

²¹⁹ Abubakar, "MNLF Hijrah", s. 215.

²²⁰ Sevinç, Durmuş- Vaqas, *Filipinler ve Moroların Mücadelesi*, s. 116.

²²¹ Christos Iacovou, *From MNLF to Abu Sayyaf: The Radicalization of İslam in the Philippines*, Research Associate, Institute of Defense Analysis, Yunanistan 2000, s. 4.

yöneliminin aksine, MILF daha İslami bir yönelimi benimsemiş ve Mindanao bölgesinde İslami bir topluluk oluşturma politikasını gütmüştür²²².

Buna ek olarak, MNLF ayrılana kadar Barış görüşmeleri devam etmiştir. 7 Şubat 1986'da seçim yapılmış ve Filipinler Başkanı olan Corazon Aquino'nun kazanmasıyla sonuçlanmıştır²²³. Corazon Aquino, Benigno Simeon Aquino ile evli, Benigno Simeon Aquino Jr., yaygın olarak Ninoy adıyla tanınıyordu. Filipinler, Tarlac eyaletinde 27 Ekim 1932'de doğdu. Ninoy, 1972-1981 yılları arasında Filipinler Cumhurbaşkanı Ferdinand E. Marcos yönetiminde sıkıyönetim döneminde muhalefet lideriydi. Ninoy'un 1983'teki suikastı, Marcos hükümetine halk karşıtlığını canlandırmış ve dul eşi Corazon Aquino'yu siyasi olarak ön plana çıkarmıştır²²⁴. Seçim sonucunda Corazon Aquino tarafından yeni bir hükümet ve anayasa özgürlüğü ilan edilmiştir. 18 gün sonra Marcos, EDSA Devrimi'nin (EDSA Devrimi) sona erdiği görülmüştür. Bu durum eğer Filipinlilere Corazon Aquino tarafından umut gösterdiyse, Moro halkı, özellikle MNLF bunu daha da görebilirdi. Yeni Cumhurbaşkanı "Ortadoğu'ya giderken Ninoy'un sözlerine Moro halkı tarafından saygı duyulacağına" inanmaktadır. Ayrıca, aynı yılın 5 Eylül'ünde Corazon Aquino, MNLF lideri ile görüşmek için Jolo bölgesine gitmiştir. Bu toplantı 23 Kasım'da Agapito Aquino da söz konusu bölgeye gitmiştir. Daha sonra Ocak 1987'de her iki taraf arasında müzakereler ve ateşkes antlaşmaları yapılmıştır²²⁵.

Bununla birlikte, her iki taraftaki polis ve askeri kuvvetlerin sayısı ve özerk bölgeye dâhil edilecek alanlar konusunda hala hemfikir değiller. Kasım 1989'da MNLF'nin, kendi isteklerine aykırı ve özerk statü öngören bir yasa için bir oylamaya katılmasını önlemeyi başarmıştır²²⁶.

Başkan Corazon Aquino'nun yönetimi sırasında Mindanao'daki Müslüman Özerk Bölgesi (ARMM) 1 Ağustos 1989'da kurulmuştur. Başkan tarafından kabul edilen ARMM Organik Yasası olarak bilinen 6734 sayılı Cumhuriyet Yasası yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte, Mindanao'daki Müslümanların özerk bölgede anayasal görevi vardır. Referandum aynı yıl yapılmış ve sonuç olarak dört (4) bölge büyümüştür. Bu bölgeler arasında **Lanao del Sur, Tawi-Tawi bölgesi, Sulu ve Maguindanao** bulunmaktadır. Ancak **ARMM**, başarısız

²²² Kapahi- Tañada, *Bangsamoro Basic Law*, s. 3.

²²³ Abubakar, "MNLF Hijrah", s. 217.

²²⁴ <https://www.britannica.com/biography/Benigno-Aquino-Jr>, Html (Erişim Tarihi 13. 05. 2020).

²²⁵ Abubakar, "MNLF Hijrah", s. 217.

²²⁶ Dawah, *İslam'ın Yayılış*, s. 39.

yönetişim modelini kanıtladıktan sonra Bangsamoro tarafından büyük ölçüde reddedilmiştir. Şu anda, **ARMM** geleneksel politikacıların siyasi olarak genişlemesi için bir araç haline gelmiş ve Müslümanların ve yerli halkların yaşamları üzerinde sosyal ve ekonomik bir etki yapamadıklarını belirtmiştir. Sonuç olarak, özgürlük arayışı devam etmektedir²²⁷.

3.2.3. Son Barış Anlaşması (FPA)

Genel seçim, Cumhurbaşkanı Corazon Aquino'nun 1992 yılında hükümette görev süresi sona erene kadar Filipinler'de kalmıştır. Aquino'nun görevinden sonra Fidel Ramos, seçim sonucunda yüzde 23,4 oy almış ve cumhurbaşkanı olmuştur. Filipinler'de ekonomik ve siyasi istikrarı korumaya odaklanmış, barışçıl bir politika izlemeye devam etmiştir. Aquino'nun hükümetine benzer şekilde, Filipinler'in başka bir müzakereleri ve anlaşmaları vardır²²⁸.

20 Ocak 1994 yılında Başkan Ramos, Filipinler devleti ile MNLF arasında Ateşkes Antlaşması'nın uygulanmasına ilişkin Ortak Yönergeleri ve Temel Kuralları imzalamıştır. Filipin hükümeti MNLF ordularının ve Ramos'un kararıyla onaylanan alanlarda ateşli silahlarını taşımasına izin vermiştir. Bu nedenle, Filipinler hükümeti, MNLF askerlerine ateşli silahları yalnızca resmi görevlerini yerine getirmeleri için yetki vermiştir²²⁹.

Ramos barış görüşmelerini başlatmak için Libya'ya gitmiş, Libya'da Muammer Kaddafi ile gizli bir toplantı yapmıştır. Bu görüşme esnasında Ramos, Filipinler'de çatışmalarının nasıl başladığını anlatmış, devam eden çatışmaların kaynaklarını, hoşgörü ve ayrılık hareketlerini açıklamıştır. Filipinler'deki barışı güçlendirmek için Kaddafi ile yaptığı bu görüşmede Filipinler'deki sosyal, ekonomik ve politik durumundan bahsetmiştir²³⁰.

Fidel Ramos, 1976 Anlaşmasının Mindanao bölgesinde barışa ulaşabileceğini ifade etmiş, Trablus Anlaşması'nın şartlarını ve kendi düşüncelerine dile getirmiştir. Strateji önerilerini uyarlayarak isyancı hareketlerle temasa geçmeye başlamıştır. Filipinler'deki isyancı

²²⁷ Antonio Laviña, *The Creation of the Bangsamoro: Issues, Challenges, and Solutions*, Heinoline, Philippine Law and Society Review, C. II S.I, 16 Eylül 2013, s. 5.

²²⁸ Görkem Tanrıverdi, "Filipinler Barış Sürecinin Tarihsel Gelişimi: 1976-2016", Güvenlik Bilimleri Dergisi, C. VI, S.II, Kasım 2017, s. 61.

²²⁹ Laviña, "Issues, Challenges, and Solutions", s. 5.

²³⁰ Görkem Tanrıverdi, *Filipinler'de Barış Süreci*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2018, s. 86.

hareketlere örnekler, sadece Bangsamoro ayrılıkçıları değil, aynı zamanda silahlı komünist hareketler, Ulusal Demokratik Cephe (NDF), Filipinler Komünist Partisi (CPP) ve Yeni Halk Ordusu da (NPA) şeklindedir²³¹.

1997 yılında Ramos döneminde, barışın kurumsallaşması yolunda ilk adım olan MILF ile ateşkes ilan edilmiştir. MILF'in müzakere sürecini taleplerini ifade etmenin bir temeli olarak görmesi, Filipin hükümeti ile barış sürecini başlatma kararının en önemli nedenidir. Filipin hükümeti perspektifinden bakıldığında, MNLF ile müzakere ederken MILF ile silahlı mücadelenin devam etmesi barış sürecinin önünde açık bir engel olmuştur²³².

Yaklaşık yirmi yıl sonra Ramos, MNLF lideri Nur Misuari ile birleşmiş ve müzakerelerde üçüncü taraflarla birlikte İKÖ Libya, Suudi Arabistan, Endonezya ve diğer ülkelerle bir anlaşmaya varılmıştır. Sonunda Nur Misuari'nin 1996'da ARMM'ye transferinde hayati rol oynamışlardır. Daha sonra Filipinler devleti ile MNLF arasında Malacañan Sarayı'nda bir Barış Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, yeni bir bölgesel özerk hükümete geçiş için Müslümanlara siyasi ve ekonomik yapılar öngörmüştür²³³.

Son Barış Anlaşması, Mindanao bölgesine odaklanacak kalkınma ve yatırım çabaları için barış ve kalkınma programlarının uygulanacağı Barış ve Kalkınma Özel Bölgesi (SZOPAD) olarak belirlenmiştir²³⁴. Bu anlaşmanın önemi, yaklaşık 7.500 MNLF savaşçı askerinin entegrasyonu²³⁵ ve Güney Filipinler'de Barış ve Kalkınma Konseyi'nin (SPCPD) referansının sağlanmış olmasıdır. SPCPD'te Ramos'un yardımı üzerinde anlaşmış ve dâhil edilecek üç grup Müslüman üyeler, Hristiyan üyeler ve diğer kabilelerin temsilcilerinden oluşmuştur. SZOPAD'ın 14 il kurması planlanmış. Ancak, yapılan referandum ile tam olarak alınmamıştır²³⁶.

Kısacası, 1998 yılına kadar Başkan Ramos, komünist Yeni Halk Ordusu (NPA) ve MNLF'nin Bangsamoro ayrılıkçıları olan iki aktif isyancı ile barış anlaşmaları imzalamıştır²³⁷.

²³¹ Tanrıverdi, *Filipinler'de Barış Süreci*, s. 87.

²³² Tanrıverdi, "Filipinler", s. 63.

²³³ Kerim Yıldız, *Güney Filipinler'de Barış İhtimali ve Karşılaşılan Engeller*, Demokratik Gelişim Enstitüsü, Londra Aralık 2013, s. 21-22; Demircioğlu, *IHH in the Philippine Peace Process*, s. 22.

²³⁴ Kapahi- Tañada, *Bangsamoro Basic Law*, s. 4.

²³⁵ Laviña, "Issues, Challenges, and Solutions", s. 6.

²³⁶ Tanrıverdi, *Filipinler'de Barış Süreci*, s. 90.

²³⁷ Dawah, *İslam'ın Yayılış*, s. 40.

Ancak Morolular için, 1999 yılına kadar Antlaşma Trablusgarp antlaşmasından farklı sonuç doğurmasa da karşı grup için tehlike oluşturmıştır. Antlaşmayı tehlikeli bir emsal olarak algılayan Hristiyan liderlerin ve grupların sert direnişiyle karşılaşmıştır. Bu durum antlaşmayı kötüleştirmiş ve asıl konudan uzaklaştıran olaylar yavaş yavaş gündeme gelmiştir²³⁸.

Buna ek olarak, özerk bölgedeki durumun etkili bir hükümeti yokmuş ve sadece bir yasa önerisi olarak kalmıştır. Sonuç olarak, antlaşma mücadeleyi sona erdirmek için olumsuz olmuştur. Bangsamoro halkı bu durumda yaşamak zorunda kalmıştır. MNLF lideri Nur, *başkent Manila'da bir ittifak geliştirirken, ARMM kurumsal olarak zayıf kalmış*. Kendisini ve kaynaklarını sadece eyalet hükümeti içindeki yerel belediyelerle sınırlamıştır. Bu MNLF yapısının zayıflamasına neden olmuş ve MILF ile çatışmadaki ana aktör olmasına yol açmıştır²³⁹.

3.2.4. Ata Mirası Toprakları Mutabakatı (MOA-AD)

Kapsamlı barış görüşmelerinin bir sonucu olarak, MNLF ve Filipin Devleti 1996'da Son Barış Antlaşmasını imzaladı ve bu MNLF'nin Filipinler devletine karşı mücadelesini sona erdirmiştir. Bununla birlikte, yoğun mücadeleler devletle olan anlayışının başarısızlığını göstermiştir. Nur Misuari laik özerk ya da bağımsız bir devlet fikriyle başlamıştır. Ancak diğer Bangsamoro, İslam'da ideolojik geçmişi olan bir bölge arıyordu. Dolayısıyla, MILF hareketi MNLF liderliğini reddetmiştir²⁴⁰.

1996 yılından bu yana, MILF hareketi antlaşmayı şiddetle kınamış ve Filipinler devletiyle savaşmaya devam etmiştir. Ayrıca İslam ideolojik anlayışı ile bağımsızlığını savunmaya devam etmişlerdir. MILF grubu ve Filipin devleti 1990'lı yılların sonlarından 2000'li yıllara kadar yoğun bir mücadele içerisinde olmuştur²⁴¹.

Ramos döneminde barış süreci ve MNLF ile müzakereler devam ederken, Müslüman bölgedeki en büyük aktör olan MILF'e karşı silahlı mücadele de devam etmiştir. Başka bir deyişle bu durum Müslüman bölgede *"barış ve huzur ortamında aralıklı savaş dönemi"* olarak

²³⁸ Laviña, "Issues, Challenges, and Solutions", s. 6.

²³⁹ Demircioğlu, *IHH in the Philippine Peace Process*, s. 22; Yıldız, *Güney Filipinler'de*, s. 22.

²⁴⁰ Aynur Erdoğan, *Moro: Yeni Dönemin Eşiğinde*, Dünya Bülteni Araştırma Masası (DÜBAM Yuvarlak Masa Toplantıları), Beşiktaş Haziran 2014, s. 10.

²⁴¹ Kapahi- Tañada, *Bangsamoro Basic Law*, s. 4.

adlandırılabilir. Buna ek olarak, Başkan Ramos o sırada MILF için barış görüşmeleri yapmıştır²⁴².

2000 yılında Estrada'nın döneminde, Misuari'yi ARMM yönetiminden çıkarmaya ve birini ona yakınlaştırmaya çalışmıştır. Filipinler kuvvetleri Mindanao çevresindeki bölgeden MILF askerlerini çıkarmak için çalışmıştır. Abubakar al Siddique kampında Bumbaran'daki MILF'e karşı operasyon gerçekleşmiş, Estrada'nın ve onun örgütünün tamamen yok edilmesi için savaş ilan edilmiştir²⁴³. Diğer bir deyişle, hükümet yaklaşık 50 kampa saldırmış²⁴⁴, bu durumdan dolayı Misuari 2001'den 2008'e kadar hapisshane kalmıştır. Bunun sonucunda MNLF geçici olarak Faruk Hüseyin tarafından ve daha sonra da Muslimin Sema tarafından yönetilmiştir²⁴⁵.

Estrada'nın komutasındaki Filipin hükümeti saldırısına karşı bir tepki olarak, MILF lideri Salamat bir radyo programında *“Moro halkını İslam'ın düşmanı olarak tanımladığı Filipinler devletine karşı cihat yapmaya davet etti”*²⁴⁶. Bu şartlar altında, MILF Filipin devletine karşı bir “kutsal savaş” veya cihat yürütmüştür. Filipin hükümeti ise onlara karşı büyük bir savaş başlatmıştır. Savaşın ilan edilmesinden sonra binlerce insan çatışma yerinden göç etmek zorunda kalmıştır²⁴⁷. Başka bir deyişle, Bangsamoro yerini terk etmek zorunda kalmış çünkü Mindanao'daki barış ortamı sona ermiştir. Estrada'nın üç yıllık başkanlığı altındaki tüm bu olumsuz gelişmelerin sonucu, yolsuzluk iddialarını, öngörülemeyen yoksulluğu ve ekonomik krizin derinleşmesini getirmiştir. Bu liderlik, Bangsamoro halkına daha da fazla zorluk yaşatmış ve kanlı iç savaşı tetiklemiştir. Dahası, 1997 yılında ilk kez imzalanan resmi barış da bitmiş ve sonunda unvanını Arroyo'ya devretmesine neden olmuştur²⁴⁸.

Ramos yönetiminin sona ermesinden sonra 1998'den 2001'e kadar Estrada liderliğinin son döneminde, Gloria Macapagal Arroyo 2001'den 2010'a kadar başkanlık ofisinde yeniden oluşturmuştur. İronik bir şekilde, Estrada kendi asistanı Gloria M. Arroyo tarafından

²⁴² Emin Atasoy, “Siyasi Coğrafya ve Etnocoğrafya Perspektifinden Filipinler'deki Müslüman Topluluklar”, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, C. VII, S. II, Temmuz 2018, s. 551

²⁴³ Yıldız, *Güney Filipinler*'de, s. 23.

²⁴⁴ Samet Durmuş, *Dini Motifli Ayrılıkçı Hareketler ve Terörizm: Filipinler Örneği*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilimdalı, Yüksak Lisanş Tezi, Ankara 2016, s. 135

²⁴⁵ Sevinç, Durmuş- Vaqas, *Filipinler ve Moraların Mücadelesi*, s. 111.

²⁴⁶ Durmuş, *Dini Motifli Ayrılıkçı*, s.135.

²⁴⁷ Kapahi- Tañada, *Bangsamoro Basic Law*, s. 4.

²⁴⁸ Atasoy, “Filipinler'deki Müslüman Topluluklar”, s. 552.

tutuklanmıştır. Selefinin tüm savaş politikasını tamamen barışçıl bir politika ile değiştirmiştir. Estrada hapsedildikten sonra Arroyo, MILF lideri Salamat'ı MILF ile olan farklılıklarını diplomatik ve barışçı yollarla çözmeye çağırmış, MILF lideri, istikrarsız barış görüşmelerinin yeniden başlaması için şartlar belirtmiştir²⁴⁹.

Ayrıca ilk Barış Görüşmesi toplantısı 24 Mart 2001'de yeniden düzenlendi ve bu toplantı Malezya, Brunei Sultanlığı ve Libya temsilcilerinden oluşuyordu²⁵⁰. Toplantı sonucunda Genel Çerçeve Anlaşması imzalanmış ve üçüncü taraflar, 1997 ateşkes anlaşması temelinde müzakerelere devam etmeye karar vermiştir. Daha sonra, 22 Haziran 2001 tarihinde, başta Malezya olmak üzere üçüncü taraflarca kabul edilen Trablus Barış Anlaşması imzalanmıştır²⁵¹.

Anlaşmanın ana içeriği aşağıdaki koşulları içermektedir:

- ***Güvenlik, iyileştirme ve kaybolan ata topraklarının ana temaları üzerine müzakereler devam edecektir (Ata Bölgesi).***
- ***Taraflar Bangsamoro'nun anavatanının Filipinler'in toprak bütünlüğü ve egemenliği ile çelişmeyeceğini kabul etmektedir.***
- ***Taraflar, Moro halkının ve diğer yerli halkların varlığını kabul edecektir.***
- ***Barış süreci aşamalı olarak yürütülecek ve ahlaki ilişkiler barış süreci ile eş zamanlı olarak ortadan kaldırılacaktır.***
- ***Moro halkına danışılacak ve isteklerine göre yeni formüller aranacaktır***²⁵².

Dahası, MILF sadece Bangsamoro'nun sorunlarını çözmenin barışçıl, medeni ve demokratik yolunu ele alacaktır. MILF, bağımsızlığın ana gündem olması ve resmi müzakerelerin çerçevesi olması gerektiğini defalarca vurgulamıştır. MILF'ler, müzakerelerin

²⁴⁹ Shamsuddin L. Taya, "The Political Strategies of the Moro Islamic Liberation Front for Self-Determination in the Philippines", Strategies of the MILF in the Philippines", Intellectual Discourses, C. XV S.I, 2007, s. 71.

²⁵⁰ Buendia, "Moro Self-Determination", s. 52.

²⁵¹ Tanrıverdi, "Filipinler", s. 67

²⁵² Durmuş, *Dini Motifli Ayrılıkçı*, s.137.

bağımsızlığa yol açmayacağı takdirde devam etmenin bir anlamı olmadığını söylemiştir, çünkü MILF lideri Haşim, Filipinler'in Son Barış Anlaşmasının Bangsamoro'nun değil, devletin sorunu olduğunu düşünmektedir. Aslında anlaşma, atalarının anavatanının yasadışı ve ahlaksız kullanımı, özgürlükleri ve özerkliği için meşru haklar olan Bangsamoro sorununun özüne asla dokunmadı veya bunu gerçekleştirmemiştir²⁵³.

2003 yılında, MILF lideri Haşim Salamat vefat etmiştir. Daha sonra örgütün başkanlığını Hac Murad İbrahim devralmıştır. Onun döneminde geçiş ve barış süreci kolayca aşılmıştır. Sonunda Al Hac Murad, hazali Jaafar ve Şeyh Omar Pasigan gibi önemli ve etkili aktörlerin desteğiyle genel liderliği üstlenmiştir²⁵⁴.

27 Temmuz 2008 tarihinde Filipinler devleti, MILF ve Kuala Lumpur'daki barış karşıtı panel üyeleri arasında bir barış anlaşması kurulmuştur. Bu alanda bir Mutabakat (MOA-AD) imzalanmıştır. Başka bir deyişle, bu anlaşma Mindanao'daki tüm Bangsamoro ve yerli halkın ve Moro halkının atalarının belirli bölgelerinin vatandaşlık haklarının tanınmasını teklif etmiştir²⁵⁵.

Ayrıca, anlaşma Filipin egemenliği altında bir alt devlet oluşturacaktı. Ağustos 2008'de yerel politikacılar anlaşmayı resmen onayladılar ve kabul ettiler²⁵⁶. Ancak, Yüksek Mahkeme, anlaşmanın anayasaya aykırı olduğunu beyan ettiklerinde geçici bir sınırlama emri vermiştir²⁵⁷. Sonuç olarak, MOA-AD Anlaşması Yüksek Mahkeme'nin kararıyla kabul edilmemiştir. MOA-AD anlaşmasına devam etmek için yeni barış görüşmeleri imzalanmış ve imzalanırken MILF'ye karşı daha fazla silahlı çatışma yaşanmıştır. 2009 yılında barış görüşmelerine devam etmek için Uluslararası Temas Grubu (ICG) kurulmuştur. Bu durumda Malezya'nın barış müzakere sürecindeki desteğini kolaylaştırmıştır²⁵⁸.

²⁵³ Rizal G. Buendia, "The state-Moro armed conflict in the Philippines Unresolved national question or question of governance?", *Asian Journal of Political Science*, C.XIII S. I, 2005 s.121.

²⁵⁴ Taya, "The Political Strategies", s. 68.

²⁵⁵ Cristina Jayme Montiel ve Judith M. De Guzman, *Social Representations of a Controversial Peace Agreement: Subjective Public Meanings of the GRP-MILF MOA*, *Philippine Political Science Journal* C. XXXII S. LV, 2011, s. 38.

²⁵⁶ Buendia, "Moro Self-Determination", s. 53.

²⁵⁷ Laviña, "Issues, Challenges, and Solutions", s. 6.

²⁵⁸ Delna, *Humanitarian Diplomacy*, s.74.

3.2.5. Bangsamoro'daki Çerçeve Antlaşması (FAB)

40 yılı aşkın MILF mücadelesi sürecinde, Filipin hükümeti iki milyon Bangsamoro'yu mülteci olarak yaşamak zorunda bırakmış ve bu bağlamda yaşanan çatışmada 120.000'den fazla insan hayatını kaybetmiştir. Çatışma uzun süre devam etmiştir²⁵⁹.

1992'den 2015'e kadar Filipin hükümetinde dört farklı cumhurbaşkanı görev yapmış ve barış müzakerelerinin farklı aşamalarından geçmiştir. Bunlar Fidel V. Ramos, Joseph E. Estrada, Gloria M. Arroyo ve III. Benigno Aquino'dur. Ayrıca, ARMM'yi yöneten beş farklı vali de vardır. Bununla birlikte, Mindanao bölgelerinde MILF'in bağımsızlık mücadelesi ile yapılan cihat ve çatışmaların hemen hemen hiçbiri iyi sonuçlanmamıştır. 2010 yılında, yeni seçilen Cumhurbaşkanı III. Benigno Aquino tarafından devam eden görüşmeler yapılmıştır. Barış görüşmeleri o yıl devam ederken Filipinler'de MILF'e silahlı saldırılarda bulunmamışlardır²⁶⁰. Ayrıca, haziran ayında iki taraf III. Benigno Aquino kapsamında devam eden müzakerelere Bağlılık Bildirgesi'ni imzalamışlardır²⁶¹.

13 Ocak 2011 tarihinde, MILF ile Filipin hükümeti arasında ilk gayri resmi görüşmeler yapılmış ve 9-10 Şubat'ta Kuala Lumpur'daki müzakereler hemen ardından gelmiştir. Durum böyleyken, Aquino ve Murad 5 Ağustos'ta bir kez daha barış görüşmeleri yapmak üzere Tokyo'da bir araya gelmişlerdir. Bu, Filipin hükümeti ve MILF liderinin barış sürecinin 14 yılı boyunca doğrudan bir araya geldiği zamandır²⁶².

İki taraf barış görüşmeleri yapmaktadır. Bu adımların en somut örneği şüphesiz III. Benigno Aquino tarafından MILF ile Malacañang Sarayı'nda imzalanan Bangsamoro Çerçeve Anlaşması (FAB) olmuştur. Bu önemli antlaşma 15 Ekim 2012'de gerçekleşmiştir²⁶³.

Bangsamoro Çerçeve Anlaşması'nın öne çıkan bazı maddeleri bunlardır:

²⁵⁹ Hatice Söylemez ve H. Zehra Kavak, *Moro Özerlik Arifesinde*, İHH İnsan vakfı ve sosyal Araştırmalar merkezi, Mayıs 2014, s. 18.

²⁶⁰ Atasoy, "Filipinler'deki Müslüman Topluluklar", s. 554.

²⁶¹ Buendia, "Moro Self-Determination", s. 55.

²⁶² Sevinç, Durmuş- Vaqas, *Filipinler ve Moroların Mücadelesi*, s. 134.

²⁶³ Hatice Söylemez, *Moro Uzakdoğu'da bir Bağımsızlık Mücadelesi*, İHH İnsan vakfı ve sosyal Araştırmalar Merkezi, Ocak 2016, s.112.

• *Mevcut durum kabul edilemez ve ARMM yerine Bangsamoro kurulacaktır. Nisan 2012’de kararlaştırıldığı gibi, Bangsamoro yeni özerk siyasi yapının adıdır.*

• *Taraflar Bangsamoro kimliğini tanımuşlardır. İşgal ve sömürge döneminde Mindanao, kendilerini Sulu takımadalarında ve Palawan bölgesinde yaşayan insanlar olarak kabul edilen karışık ve safkan “Bangsamoro” olarak tanımlama hakkına sahiptir. Diğer yerli grupların kendi kimliklerini seçme özgürlüğüne saygı gösterilecektir.*

• *Bangsamoro temel yasa tarafından yönetilecektir. Temel yasa Bangsamoro değerler sistemini yansıtacak ve yönetimin uluslararası kabul görmüş standartlarını karşılayacaktır.*

• *Taraflar, mahkemelerin güçlendirilmesi ve yargı yetkisinin genişletilmesini onayladılar. Bangsamoro, adalet sistemi üzerinde ehliyet sahibi olacak ve kuralın kural ve uygulaması Müslümanlar arasında geçerli olacak.*

• *Taraflar Bangsamoro bölgesi için gelir ve kaynak kullanımının önemli olduğunu kabul ediyorlar. Bangsamoro Temel Kanunu ile uyumlu olarak Bangsamoro, kendi gelir kaynaklarını yaratma gücüne ve belirli sınırlar dâhilinde vergi uygulama hakkına sahip olacaktır.*

• *Bangsamoro’nun ana sınırları, ARMM’nin coğrafi sınırları olan Pantar, Munai, Baloi, Nunungan, Lanao del Norte ve Tagoloan belediyeleri ve 2001 referandumunda ARMM’ye katılmaya oy veren bölgelerdi; Aleosan, Kabakan, Carmen Bangsamoro, Bangsamoro Temel Yasası’nın onaylanmasından en az iki ay önce, Midsayap, Pikit ve Pigkawayan belediyelerindeki tüm barangaylar, Cotabato ve Isabela şehirleri ve yerel yönetim ile birlikte birim Bangsamoro’ya*

dâhil edilmesi önerildi. (MILF) 'in dâhil edilmek için bir dilekçe verdiği bölgeler de olacaktır²⁶⁴.

Buna ek olarak, Bangsamoro'daki Çerçeve Anlaşması dört ek anlaşma ve aşağıdaki konuyla ilgili bir tanıtım metninden oluşur; Geçiş Düzenlemeleri ve Yöntemleri, Gelir Yaratma ve Servet Paylaşımı, Güç Paylaşımı ve Normalleşme²⁶⁵.

Kuala Lumpur'da barış müzakerelerinin ve anlaşmalarının uygulanmasını izlemek amacıyla 25 Ocak 2013'te Üçüncü Taraf İzleme Ekibi (TPMT) kurulmuştur²⁶⁶.

3.2.6. Bangsamoro Kapsamlı Anlaşması (CAB)

Aquino yönetimi sırasında, 24 Mart 2014'te Mindanao'daki Bangsamoro'da (CAB) Kapsamlı Anlaşma imzalanarak barış görüşmelerinde kapsamlı bir adım atılmış ve bu da Bangsamoro halkına daha fazla umut vermiştir²⁶⁷. Anlaşmada farklı hükümler oluşturularak Kapsamlı -Anlaşmaya bağlı kalınmıştır; Özerk Müslüman bölgesinin hükümeti, seçilmiş yasama organı, anayasa, başbakan, kabine, arazi mülkiyeti, doğal kaynakların ve mali gelir paylaşımını içermektedir. Buna ek olarak, III. Aquino'nun imzaladığı anlaşma ile siyasi özerklik ve Bangsamoro'nun hakları ARMM'nin başarısızlığı nedeniyle yeniden düzenlenip tertiplenmiştir. Başkan III. Aquino, Mindanao bölgesel hükümetinin yeniden örgütlenmesi fikrini getirmiş ve bu da daha fazla özerkliğe ve siyasi özgürlüğe yol açmıştır²⁶⁸.

2012 yılında imzalanan Çerçeve Anlaşması, Bangsamoro'daki Kapsamlı Anlaşmasını içermektedir. Filipinler hükümetinden bağımsız içişleri, dışişleri, güvenlik sorunları olan özerk yönetim Mindanao'da kurulacaktır. Anayasalarının hükümleri aynı zamanda özerklikteki İslam hukukuna uygundur; medreselerde şeriat eğitime izin verilmiştir. Kuruluş, Hristiyanların eğitim sistemine olan bağlılığını sürdürmeye devam etmiştir²⁶⁹.

²⁶⁴ Söylemez, *Moro Uzakdoğu'da*, s. 112-113.

²⁶⁵ Söylemez, *Moro Uzakdoğu'da*, s. 114-116.

²⁶⁶ Söylemez, *Moro Uzakdoğu'da*, s. 110.

²⁶⁷ Tanrıverdi, "Filipinler", s. 71.

²⁶⁸ Atasoy, "Filipinler'deki Müslüman Topluluklar", s. 555.

²⁶⁹ Sevinç, Durmuş- Vaqas, *Filipinler ve Moroların Mücadelesi*, s. 136.

Bu durumla, anlaşma sosyoekonomik programlar ve geçiş adalet mekanizmaları için çatışma alanlarını barış ve kalkınma alanlarına dönüştüren yollar sunmaktadır²⁷⁰. Bakanlık sistemine dayanan bölgesel özerk bir hükümetin halk oylamasıyla parlamentoya seçileceği anlaşmada özerk bir siyasi sistem getirilmiştir. Dahası, resmi olarak Bangsamoro'yu özerkliğe götürecek barış görüşmeleri başlamıştır.²⁷¹

Filipin Cumhurbaşkanı Aquino'nun imzaladığı anlaşma her iki taraf için de geçerlidir. MILF lideri İbrahim; *“Bu anlaşma hem Filipinler'in hem de Moro'nun ortak zaferi. Ayrıca, başarı sadece MILF için değil, aynı zamanda tüm Moro halkı ve Hristiyanlar ve yerliler de dâhil olmak üzere diğer Müslüman gruplar içindir...”*²⁷² demiştir.

27 Temmuz 2015'te Filipin Kongresi, Bangsamoro Özerk Bölgesi (BAR) için BBL görüşmelerine başlamıştır. Onaylandığında, bu yasa ARMM'yi resmi olarak kaldıracak ve MILF üyeleri tarafından yönetilecek olan bir Bangsamoro Hükümetine geçiş sağlamaktadır²⁷³.

3.2.7. Bangsamoro Anayasası (BBL)

Bangsamoro'daki Kapsamlı Anlaşmayı (CAB) tam olarak uygulamak için Bangsamoro Temel Kanununun düzenlenmesi gereklidir. CAB'nin uygulanması, içinden yeni özerk hizmetin sunulacağı Bangsamoro Temel Yasası da dâhil olmak üzere yeni bir özerk anayasa olarak oluşturulmuştur. Anlaşma- MILF savaşçılarının silahlarını bırakmasını ve MILF'in 145 üyesini teslim etmesini öngörmektedir. Ayrıca yeni özerk kurum için geçiş mekanizmaları oluşturulmaktadır²⁷⁴.

BBL, Aquino yönetimi tarafından yeni Bangsamoro siyasi varlığının temeli haline getirilmesi için önerilen onaylanmış bir yasadır. Bu yasa Mindanao'daki Müslüman Özerk Bölgesi'nin (ARMM) yerini alacak, önerilen BBL yasasının onaylanması halinde, uygulanması hükümet ve MILF grubu tarafından imzalanan FAB'ı kapsayacaktır. Önerilen BBL, Bangsamoro Geçiş Komisyonu (BTC) tarafından hazırlanmıştır. Bu BTC, 2012 yılında kurulmuştur ve hem Filipinler eyaletinden hem de MILF üyelerinin temsilcilerden oluşmaktadır²⁷⁵.

²⁷⁰ Delna, *Humanitarian Diplomacy*, s.76.

²⁷¹ Söylemez- Kavak, *Moro Özerlik Arifesinde*, s.18.

²⁷² Tanrıverdi, “Filipinler”, s. 63.

²⁷³ Kapahi- Tañada, *Bangsamoro Basic Law*, s. 4.

²⁷⁴ Demircioğlu, *IIHF in the Philippine Peace Process*, s. 25.

²⁷⁵ Delna, *Humanitarian Diplomacy*, s.76.

BBL 2016 yılına kadar plana göre yapılırsa, yerini ARMM yerine Bangsamoro hükümeti alacaktır. Tüm bunlara rağmen, yerli halk Moro yerleşimcileri ve Filipin devletiyle barış içinde oldukları için kabul edilmiştir²⁷⁶. Bu olaylar neticesinde idarenin bölgedeki geçici hükümete devri konusunda anlaşmaya varılmıştır. Hükümet, 2016 yılında yapılacak seçimlerle geçici hükümeti devralacaktır. Ordu aynı anda bölgeden çekilecek ve ayrıca MILF silahlarının bırakılacaktır. MILF üyelerinin bazıları polis gücü olarak görev yapacak ve bazıları da sosyal yaşama katılacaktır²⁷⁷.

Bu zamanlarda, BBL'nin onayının Eylül 2015'in sonunda gerçekleşmesi bekleniyordu. Aynı zamanda, FAB anlaşmasındaki normalleşmenin 2016'ya kadar tamamlanacağı varsayılmıştır²⁷⁸.

Bu bağlamda, Bangsamoro Temel Yasasını kapsayan dört ana başlıkta değerlendirilebilir;

- *Temel hukuk metninin ilk bölümünde, Bangsamoro'nun kara ve deniz sınırları, halkının kimliği ve yönetiminin temel ilkeleri belirtilmiştir. Bu bölümde Bangsamoro'nun kendi kendini yöneten, demokratik, sivil ve sosyal bir adalet bölgesi olacağı ve buna ek olarak yönetimin iyi ve nefret dolu kötülüğe hükmetme ilkesine bağlı kalacağı vurgulanmaktadır. Bu bölümde ayrıca, başkanlık sistemi Filipinler'in merkezi hükümetinde uygulanmasına rağmen Bangsamoro'nun parlamenter sistem tarafından yönetileceği belirtiliyor. Bu yasa özellikle önemlidir çünkü parlamenter sistem, bölgede yaşayan Müslümanlara parlamentodaki diğer etnik grupları ve azınlıkları temsil etme hakkı vererek çoğulcu bir hükümetin yolunu açacaktır.*
- *İkinci bölüm, özerk bir yönetime sahip olacak Bangsamoro'nun yetkilerini ve Bangsamoro ile Filipinler'in merkezi hükümeti arasındaki gücün nasıl dengeleneceğini açıklamaktadır, Posta servisi, para politikaları, dış politika ve ulusal savunma gibi yetkiler Filipinler'in*

²⁷⁶ Oona Paredes, *Indigenous vs. native: negotiating the place of Lumads in the Bangsamoro homeland*, Asian Ethnicity, C. XVI S.II, 2015, s.171.

²⁷⁷ Sevinç, Durmuş- Vaqas, *Filipinler ve Moroların Mücadelesi*, s. 137.

²⁷⁸ Sevtap Yokuş, *Filipinler'de Çatışma Çözümü ve Temel Yasa Tartışmaları*, Demokratik Gelişim Enstitüsü, Londra 2016, s. 13.

merkezi hükümetine tahsis edilirken, Bangsamoro hükümetinin tek başına kullanabileceği yetkiler ve merkezi hükümetle birlikte kullanılacak yetkiler belirtilmiştir. Hac ve umre ziyaretleri gibi bölgede yaşayan Müslümanların hakları da bu yasa ile kurulacak ve yasal olarak güvence altına alınan yeni hükümete devredilmiştir.

- *Üçüncü başlıkta bölge halkının temel hak ve özgürlükleri tanımlanmış ve Bangsamoro adalet sistemi açıklanmıştır. Bu bölümde, bölge Müslümanlarının en önemli kazanımlarından biri olan hukuk sistemi detaylandırılmıştır. Adalet sisteminde şariat ve Bangsamoro Temel Kanunu'nun temel alınacağı bildirildi, ancak şariat ve mahkemelerin sadece Müslümanlar için uygulanacağı vurgulanmıştır.*
- *Son bölümde Bangsamoro'nun finansal özerkliğinin başlangıcı ve ekonomik kaynakları ile hangi kalemlerden türetileceği belirlenmiştir. Merkezi hükümetin uzun yıllar boyunca tüm doğal kaynak gelirlerini aldığı düşünülürse, doğal zenginliğine rağmen bölgeyi fakirleştirdi, Bangsamoro'nun bölgenin doğal servetinden gelir elde etmesi bölge halkı için önemli bir kazançtır²⁷⁹.*

BBL'nin onayının ciddi şekilde gecikmiştir. Bu durumda, MILF ve hükümet tarafından adımlar atılmıştır. BBL kabul edilmesine rağmen süreç beklenenden çok daha yavaş ilerliyor. Nitekim Senato'nun Ağustos 2015'teki son sayı tartışmalara başlayacağına dair duyuruya rağmen, yasanın çok uzun ve karmaşık maddeler içerdiğini bir kez daha göstermiştir²⁸⁰.

Ocak 2016'da 16. Filipin Kongresi BBL'yi onaylamamış, bu durum çeşitli bahanelerle ifade edilmiştir. Birincisi, yasa tasarısı anayasaya aykırıdır, çünkü önerilen yasama organında hükümet biçimi Bangsamoro özerk bölgesine özel güçler vererek yasadışı bir alt devlet yaratmaktadır. İkincisi, BBL Mamasapano olayı olmadan kabul edilebilmiştir. Bu etkinlik, Mamasapano bölgesinde koordine edilmemiş olan Özel Eylem Ordusu'na (SAF) girmiştir.

²⁷⁹ Söylemez, *Moro Uzakdoğu'da*, s.120-121.

²⁸⁰ Durmuş *Motifli Ayrılıkçı*, s.150., *Dini*

Olay 44 SAF, 17 MILF avcı uçağı ve 5 sivilin ölümüyle sonuçlanmıştır. Aquino'nun yönetimi hala bu olayla suçlanmaktadır²⁸¹.

Başkan III. Aquino'nun görev süresi 2016'da sona erecek ve yeni bir genel seçim yapılacaktır. Bu 19 yıllık Barış görüşmelerinin sonucunda ve daha belirsizlik altında kalmıştır. Bu, barış sürecinin ne olacağı henüz bilinmemekle birlikte, BBL'nin Senato'dan geçip geçmeyeceği ve MILF'yi sağlayıp sağlayamayacağı veya yasal metnin geçip geçemeyeceği bir sır olarak kalmaktadır²⁸².

Durum böyle olsa da MILF üyeleri ve Bangsamoro halkı BBL'nin yürürlüğe gireceğine inanıyordu ve hazırlanan BBL'nin Barış görüşmelerinin sonucu belirleyici olacaktı. BBL Filipinler Kongresi'nde kabul edilirse, Aquino'nun onayından sonra referanduma sunulacaktı. Bununla birlikte, Barış sürecinin gerilemesi tekrar tehdit edilmiştir. Sonuç olarak, BBL'nin uygulanması Aquino hükümetinde gerçekleşmemiştir²⁸³.

3.2.8. Bangsamoro Organik Yasası (BOL ya da BARMM)

Uzun bir özgürlük arayışı ve yaklaşık 20 yıllık barış görüşmeleri daha fazla ele alınmıştır. Bu özgürlük mücadelesinin ve barış sürecinin sonu olacaktır. Genel seçim 2016 yılında Filipinler'de yapılmış, seçim sonucunda ülkenin 16. Cumhurbaşkanı Rodrigo Roa Duterte seçimi kazanmıştır. Görev süresinin 30 Haziran 2022'de sona ermesi beklenmektedir. Aynı yıl Duterte Cumhurbaşkanı olduğunda, halkının sorunlarıyla ilgileneceği sözünü vermiştir. Yine Mindanao bölgesinde barış emri verirken, Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF), mevcut Müslüman özerkliğinin genişletilmesi için Filipin hükümetiyle barış anlaşmasına devam etmiştir²⁸⁴.

ARMM, Filipinler'deki Müslümanların özerk bir bölgesiydi. Bununla birlikte, güç açısından kısıtlamaları ve sınırlamaları vardı ve Filipinler'deki Müslüman toplulukların sorunlarına etkili bir çözüm değildir. Bu nedenle, ARMM etkin bir şekilde kaldırılmış ve Bangsamoro Geçiş Ajansı (BTA) ile değiştirilmiştir. Bu ajans (BTA), Bangsamoro hükümet

²⁸¹ Delna, *Humanitarian Diplomacy*, s.77.

²⁸² Durmuş, *Dini Motifli Ayrılıkçı*, s.151.

²⁸³ Yokuş, *Filipinler'de Çatışma*, s.11.

²⁸⁴ Sahraman Dimakuta Hadji Latip, *Attitude and Realizing Potentials of Islamic Banking in Enhancing the Socio-Economic Condition of the Muslim Communities in the Philippines*, Hamad Bin Khalifa University, ProQuest, Temmuz 2019, s. 30.

yapısını BBL hükümlerine göre organize eder ve Bangsamoro halkının kendi haklarını seçme hakkına sahip olmasını sağlar. Aynı şekilde Mindanao, bölge ve Filipinler Hükümeti arasındaki artan güven ve güvenlikten faydalanarak daha fazla ekonomik faaliyet ve kalkınmayı teşvik etmektedir²⁸⁵.

26 Haziran 2018 yılında her iki taraf da 11054 sayılı Cumhuriyet Yasasını veya Bangsamoro Müslüman Mindanao'sunda Özerk Bölge (BARM) olarak bilinen yeni Müslüman özerkliğini yaratan Bangsamoro Organik Yasasını (BOL) imzalamıştır. Bu durumda, Bangsamoro Organik Yasasının geçişi Başkan Duterte'nin kişisel müdahalesi olmadan yapılabilmektedir²⁸⁶.

Buna ek olarak, 1989'da Yasalar tarafından oluşturulan Mindanao'daki Özerk Bölge'yi (ARMM) ortadan kaldırarak, daha geniş finansal özerklik, siyasi varlıklar ve BARMM'deki adalet sisteminin yerini alan yönetimde büyük değişiklikler yaşamıştır²⁸⁷. Bangsamoro hükümetinin sahip olabileceği bazı özel yetkiler arasında BARMM bütçelemesi, adaletli yönetim, tarım, afet riskinin azaltılması ve yönetimi, insan hakları, yerel yönetim birimleri, bayındırlık işleri, sosyal hizmetler, turizm, ticaret ve sanayi bulunmaktadır²⁸⁸. Ayrıca, BARMM blok hibeleri, özel bir kalkınma fonu, vergi toplama, kaynak paylaşımı ve yönetimi için yetkileri artırarak ARMM yapısal kısıtlamalarını geliştirmiştir. Yeni BARMM, ARMM'den en büyük farka sahip. BARMM, Bangsamoro bölgesinden çıkarılan doğal kaynaklardan büyük bir paya sahiptir²⁸⁹.

BARMM hükümetinin hızla yeni bölgesel eyalet bakanlıkları ve ajansları kurması gerekiyor. Bunlar arasında genel bir hastane sistemi, bir konut ve konut merkezi, bir yerel bakanlık, bir Bangsamoro maliye ofisi ve bir enerji bakanlığı bulunmaktadır. BARMM mevzuatı oluşturmak, bu yeni kurumlar için kurallar uygulamak, nitelikli personel bulmak, bunları verimli bir şekilde yönetmek için bir görev olacaktır²⁹⁰.

²⁸⁵ Kapahi- Tañada, *Bangsamoro Basic Law*, s. 4.

²⁸⁶ Malcolm Cook, *Three Challenges Facing the Bangsamoro Organic Law*, ISEAS Yusuf Ishak Institute Analyse Current Events, Singapore 26 Aralık 2018, s. 5.

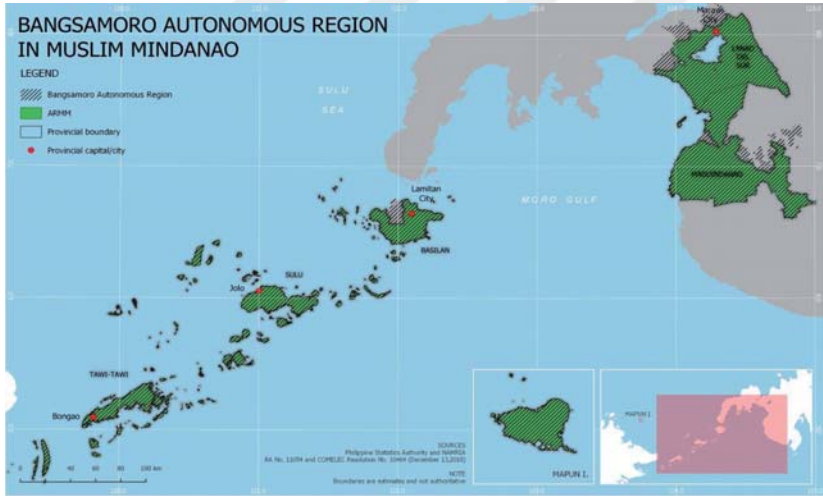
²⁸⁷ Hadji Latip, *Muslim Communities in the Philippines*, s. 31.

²⁸⁸ Beatrice Jilic Gutierrez, *Fast facts on the Bangsamoro Organic Law*, Republic of the Philippines, Philippines Information Agency, <https://pia.gov.ph/features/articles/1018364>, Html (Erişim Tarihi: 11. 12. 2019).

²⁸⁹ Ica Fernandez, Assad Baunto, and Jonathan Villasper, *Open Data for the Bangsamoro Transition: Practical notes on using geospatial and statistical data for decision-making*, The Asian Foundation, February 2019, s. 3.

²⁹⁰ Cook, *Bangsamoro Organic Law*, s. 4.

2019 ilk ayında Evet-Hayır referandumu yapılmış ve önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bu referandum ARMM bölgesini düzeyini olarak değiştirmek için yapılmıştır. Referandum sadece 199.000 “Hayır” oyu ve 1,5 milyon “Evet” oyuyla kazanmıştır. Yeni özerkliğe Cotabato şehrini de içerecek ve 60’tan fazla köyü de kapsayacak şekilde genişletilecektir. Bu, ARMM bölgesindeki referandum tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, 21 Ocak 2019 yılındaki yeni özerk bölgelerde, Komisyon Seçimi aynı yılın 6 Şubat’ında başka bir plebisit gerçekleştirmiş²⁹¹.

Harita 4: Önerilen BARMM’nin kapsamıdır²⁹².

21 Ocak ve 6 Şubat 2019 tarihlerinde yapılan oylama sonuçlarına göre, Barangay ve ARMM Kuzey Cotabato’nun 67-63 bölgeleri arasında olmuştur. Lanao del Norte’de önerilen belediyeler dâhil edilmemiştir²⁹³. ARMM’nin özerkliği Sulu, Tawi-Tawi, Basilan, Lanao del

²⁹¹ Hadji Latip, *Muslim Communities in the Philippines* s. 31.

²⁹² https://www.researchgate.net/publication/335826093_Open_Data_for_the_Bangsamoro_Transition_Practical_notes_on_using_geospatial_and_statistical_data_for_decision-making, Html (Erişim Tarihi: 26.05.2020).

²⁹³ Fernandez, Baunto- Villasper, *Open Data for the Bangsamoro Transition*, s. 3.

Sur ve Maguindanao'nun beş eyaletinden oluşmaktadır. ARMM'nin yerini alan BARMM, Kuzey Cotabato ve Cotabato şehrindeki genişletilmiş güçler ve bölgelerle de vardır²⁹⁴.

Daha sonra, BARMM'nin onaylanmasından sonra, ARMM'den BARMM'ye geçiş 22 Şubat 2019 tarihinde gerçekleşmiştir. Başkan Duterte 80 Bangsamoro Geçiş Kurumu (BTA) üyesinden atılmıştır. Aynı zamanda BTA üyesi olan Başbakan, bu özerkliğin başı olacak ve kabine üyeleri olmayacaktır²⁹⁵. MILF ile daha fazla barış görüşmesi yapmak için 29 Mart'ta silahlarını teslim etmeyi planlayan 12.000 savaşçının bir listesini vermiştir. Bu gelişme, 20 mürettebat servis silahının ve diğer 55 yüksek ateşli silahın durumlarını takiben normalizasyon sürecindeki ilk önemli adımdır²⁹⁶.

Tüm bu değişiklikler, 2019 kamuoyu ile 2022 seçimleri arasında geçici bir hükümet olarak hizmet verecek olan BTA kontrollü bir akış ortamında yapılmalıdır²⁹⁷. Geçiş hükümeti, BARMM'nin yeni seçilen yetkililerinin görevlerini üstlenecek ilk yerel seçimlerden sonra 2022 yılında kapatılacaktır. Başka bir deyişle, yeni özerk yerel seçimlere dâhil edilecek ve BARMM yönetilmeye başlanacaktır. Bu bağlamda, BARMM'nin yönetimi MILF lideri için yeni bir zorluktur çünkü silahlı bir mücadele veya cihat yapmak daha kolaydır, ancak yönetilmesi daha zordur. Eğer bu yeni özerk bölge (BARMM) iyi yönetilmezse, ARMM gibi olabilir. Bangsamoro halkı daha zor bir şekilde yaşayacaklardır²⁹⁸.

²⁹⁴ Imelda Dienla, *Legal Hybridity, Trust, and the Legitimacy of the Shari'ah in the Bangsamoro*, The University of Denver/Colorado Seminary, LAW & POLICY, C. XLI S. II, Nişan 2019, s. 202.

²⁹⁵ Hadji Latip, *Muslim Communities in the Philippines*, s. 31.

²⁹⁶ Joseph Franco, *Breakthrough for Bangsamoro*, <http://hdl.handle.net/10220/48121>, Html (Erişim Tarihi 11. 12. 2019).

²⁹⁷ Fernandez, Baunto- Villasper, *Open Data for the Bangsamoro Transition*, s. 3.

²⁹⁸ Hadji Latip, *Muslim Communities in the Philippines*, s. 32.

KRONOLOJİ

13. Yüzyılda Filipinler adalarında İslamiyet yayılmaya başlamıştır.

- 1280 : İlk Arap tüccarı olan Tuan Mashaika Sulu Takımadalarına yerleşti ve ilk Müslüman topluluğunu kurdu.
- 1380 : Şerif Awliye lakaplı Arap Karimul Makhdum Tawi-Tawi adasında ilk Camiyi yaptı.
- 1390 : Rajah Baguinda Tandu-banak bölgesinde İlk Medreseyi açtı.
- 1405 : Sulu'ya son gelen Arap Tüccarı Şerif, Sulu topluluğunu İslamiyet'le tanıştırdı, medreseler kurdu, şeriat hükümlerini ve Arap edebiyatını halka öğretti.
- 1475 : Maguindanao bölgesini Şerif Muhammed Kabungsuan Liderlik ederek İslamlaştırdı.
- 1515 : Kabungsuan, Cotaboto şehrine yerleşti ve hükümdarlık kurdu.

16. Yüzyılda Sömürgecilik Faaliyetleri

- 1519 : Macellan, Filipin Adalarına doğru İspanya'daki San Lucar de Barrameda Limanı'ndan 265 adamıyla yola çıktı.
- 1520 : Ferdinand Macellan, İspanya'dan Güney Amerika'ya doğru Atlantik okyanusundan geçip Pasifik Okyanusu üzerinden Filipinler yolunu buldu.
- 1521 : Macellan, Filipinler'deki Cebu şehrine geldi.
- 1521 : Gerçekleşen Mactan Savaşı sırasında Macellan, Mactan'ın hükümdarı Rajah Lapu-Lapu tarafından öldürüldü.

- 1522 : Komutan Juan Sebastian Elcano, İspanya'ya döndü.
- 1542 : Ruy Lopez de Villalobos tarafından Maharlika adalarının ismi Filipinler olarak değiştirildi.
- 1564 : Miguel Lopez de Legazpi, Cebu'ya geldi.
- 1565 : Miguel Lopez de Legazpi ilk kez Manila'ya gelerek kendisini Manila'nın ilk valisi olarak ilan etti. Böylece İspanyol işgalci yönetimi başladı.
- 1576 : Salcedo ve Legazpi'nin birlikte hareket ederek, yetmiş binden fazla mil karelik bir alan fethettiler.
- 1600 : İspanyollar, Luzon ve Visayas adasına tamamen yerleşti.
- 1637 : İspanya sömürgesi ile Maguindanao Sultanlığı ve Sulu Sultanlığının işgali İspanyollar tarafından devam etti.
- 1638 : İspanyollarla, Morolular arasında Bangsamoro savaşları başladı.
- 1646 : İspanyollar, Moro hükümeti ile barış yapmak zorunda kaldılar.
- 1619-1671 : Sultan Kudarat, Sibusay'dan Davao Körfezi'ne kadar uzanan birçok bölgede hâkimiyet sağlandı.
- 1700 : Kuzey Filipinler bölgesinde İspanyollar Çinlilerle ticaret yapmaya başladı.
- 1762 : İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin kuvvetleri şiddetli çatışmaların ardından Manila'yı ele geçirdi ve Filipinler milletçiliği başladı.
- 1800 : Sömürgecilğe direnen bazı Filipinolar köle olarak İspanya'ya ve Avrupa'nın diğer ülkelerine götürüldü.
- 1950 : İspanyollar, Kalibon ticaretini daha da geliştirdi ve dünya ticaretine açtı.
- 1896 : Filipin ulusal kahramanı Jose Rizal idam edildi.

- 1898 : Filipinler İspanyol sömürge yönetiminden bağımsızlığını ilan etti.
- 1898 : İspanyollar Filipinler'i 20 milyon dolara Amerika'ya sattı.
- 1900 : Yeni atanan Manila valisi Woodrow Wilson'un başlaması üzerine Amerikaya tanıtıldı.
- 1901 : Aguinaldo'nun Amerikan birlikleri tarafından yakalanmasına kadar sürmüş, adaların çoğunda aktif direnişi ateşleyen bir bağlılık yemini imzalamak zorunda kalmıştır.
- 1901 : Bu tarihte "sömürge hükümeti" uğruna bir "organik yasa veya anayasa" tasarlandı.
- 1902 : Amerika Filipinler'e 1000'den fazla öğretmen getirmiş ve bunlara devlet okullarında görev vermiştir. Amerikalı öğretmenler farklı bölgelerde atanmışlardır.
- 1903 : Anayasa kanuna yönelik direnişler başlarken Moro isyanı gerçekleşti.
- 1915 : Bangsamoro (Moro Halkı) adını kullanmaya başlandı.

20. Yüzyılda Sömürgecilik Sonrası Moro Milliyetçiliğinin Doğuşu

- 1920 : Moro halkının milliyetçilik hareketleri başladı.
- 1935 : Senatör Aluaya Alonto tarafından, aslında Morolu olan halkın Filipinli kimliğinden ayrılarak, Moro kimliğine dâhil olmak isteği başvurusu yapıldı.
- 1941 : Japonya Filipinler'i işgal etmeye çalıştı.
- 1942 : Japonlar Corregidor adasında Amerikan üssünü bombaladılar.
- 1942 : MacArthur Avustralya'ya kaçtı.

- 1944 : MacArthur Filipinler'e döndü.
- 1945 : Amerika, Japonlardan tekrar Filipinler adalarını ele geçirdi.
- 1946 : Amerikalı koloni yönetiminden Filipinler bağımsızlığını resmen ilan ettiler.
- 1950 : Sulu Ada'da Kamlon isyanı baş gösterdi.
- 1965 : Ferdinand Marcos Filipinler devlet başkanı oldu.
- 1966 : Müslüman vali olan Datu Udtog Matalam tarafından Mindanao Bağımsızlık Hareketi (MIM) kuruldu.
- 1968 : Ferdinand Marcos yönetiminde Corregidor'da Cavite'nin adasında 28 Müslüman asker adayı katledildi. (Jabidah katliamı olarak bilinmektedir).
- 1968 : Temsilcisi olan Rashid Lucman tarafından Bangsa Moro Kurtuluş Örgütü (BMLO) kuruldu.
- 1969 : Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF) kuruldu.
- 1972 : Ferdinand Marcos tarafından Sıkıyönetim ilan edildi.
- 1976 : Trablus Anlaşması imzalandı.
- 1976 : Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) oluşturuldu.
- 1977 : MILF, MNLF'ten ayrıldı.
- 1986 : Corazon Aquino Filipinler devlet başkanı oldu.
- 1989 : Mindanao'daki Müslüman Özerk Bölgesi (ARMM) kuruldu.
- 1992 : Fidel Ramos Filipinler devleti başkanı oldu.
- 1996 : Son Barış Anlaşması (FPA) imzalandı.
- 1997 : Filipinler devleti, MILF'e karşı ateşkes ilan etti.
- 1997 : MILF ve Filipin devleti ile Barış görüşmeleri başladı.

1998 : Joseph Estrada Filipinler devleti başkan oldu.

21. Yüzyılda Bangsamoro Müslümanlarının Barış Görüşmeleri

- 2000 : Filipinler Başkanı Estrada, Misuari'yi ARMM'ın yönetiminden çıkarmaya çalışmış ve tümünden yok etme savaşı ilan etmiştir.
- 2001 : Gloria Macapagal Arroyo Filipinler devleti başkanı oldu.
- 2001 : Barış görüşmeleri yeniden başladı.
- 2003 : MILF lideri Hasim Salamat vefat etti.
- 2008 : Ata Mirası Toprakları Anlaşma Mutabakatı (MOA-AD) İmzalandı.
- 2010 : III. Benigno Aquino Filipinler devleti başkan oldu.
- 2012 : Bangsamoro'daki Çerçeve Anlaşması (FAB) imzalandı
- 2012 : Uluslararası Temas Grubu (ICT) kuruldu.
- 2012 : Bangsamoro Geçiş Komisyonu (BTC) kuruldu.
- 2013 : Üçüncü Partiler İzleme Takım (TPMT) kuruldu.
- 2014 : Bangsamoro'daki Kapsamlı Anlaşması (CAB) imzalandı.
- 2015 : Filipin Kongresi Bangsamoro Özerk Bölgesi (BAR) kuruldu.
- 2016 : Rodrigo Roa Duterte Filipinler devleti başkan oldu.
- 2016 : Bangsamoro Temel Yasası (BBL) oluşturuldu.
- 2016 : Bangsamoro Geçiş Kurumu (BTA) kuruldu.
- 2018 : Bangsamoro Organik Yasası (BOL ya da BARMM) imzalandı.
- 2019 : ARMM bölgesinde ve yeni özerkte dâhil edilen bölgelerde referandum yapıldı.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Moro mücadelesi en uzun mücadelelerden biri olmuştur. Günümüzde Filipinler olarak adlandırılan ülkenin yerli sakinlerinden Moro halkı, sömürgecilerin ve işgalcilerin topraklarına gelmeden önce refah içinde yaşamıştır. İspanyolların gelmesinden önce, yerli insanlar Malay kabile Shri Visayas İmparatorluğu'nun altında yarı federal ve konfederasyon devletleri halinde yaşamıştır. Luzon ve Visaya yöneticileri sömürgecilik faaliyetleri başlamadan önce devletin dini İslamdı. Rajah Sulaiman'ın Manila'ya hükmettiği dönemlerde Visayas İslam hukukuna göre yönetilmiştir. Mindanao ve Sulu'da, Maguindanao, Rajah Buayan, Pat Pangampung'o Ranaw ve Kabuntalan da İslam hukukuna göre yönetilmiştir. İspanyolların denizcilik komutanlarından Macellan'ın Visayas'a gelmesinden önce Sulu, Tawi-tawi, Basilan ve Palawan'da hüküm süren Sulu Sultanlığı şeriatı göre yönetiliyordu. Sömürgeci devletler gelmeden önce, yerlilerin egemen devlet yönetimleri, İslami inanç ve kurallara göre, yaşam biçimlerini, dinlerini, kültürlerini ve geleneklerini kapsamaktaydı.

Yerliler ve sömürgeciler arasındaki çatışma XVI. Yüzyılda İspanyolların girişi ile başlamıştır. Ferdinand Macellan, İspanyol kolonisini genişletmeye yönelik ilk İspanyol heyeti olmuştur. Ferdinand Macellan, 1521'de Mactan Muharebesi'nde Rajah Lapu-Lapu tarafından öldürüldüğü zaman yerli halkın Hristiyanlığa geçişi başlamıştır. Macellan'ın ölümünden sonra kalan ekibinin başka çaresi kalmayınca İspanya'ya geri dönmüşlerdir. Ancak yirmi iki yıl sonra, Ruy Lopez de Villalobos liderliğindeki bir başka İspanyol seferi 1543'te adaya yapılmıştır. Daha sonra adaları İspanya Kralı II. Philip'den sonra Las Islas Filipinas'a yeniden adlandırmıştır (II. Philip'in Adaları). İspanyolların birincil amacı Hristiyanlığı yaymak ve baharat ticaret yollarına hâkim olmaktır. Villalobos'tan sonra İspanyol hükümeti birkaç sefer daha düzenledi, 1565'te Cebu'ya demirlenen Miguel Lopez de Legazpi gelmiştir. Legazpi Filipin halkına karşı savaş başlatmıştır ve Luzon ve Visayas'taki Müslüman liderlerin direnişine rağmen Legazpi yavaş yavaş onları İspanyol sömürge parçası haline getirmiştir. Daha sonra, Legazpi ilk vali olup bu dönemde başkenti Manila yapmıştır. Ancak İspanyollar, neredeyse 400 yıl süren Luzon ve Visayas güneyindeki, Mindanao, Sulu, Palavan ve diğer küçük adaları fethetmeyi başaramamıştır.

Yaklaşık 400 yıllık İspanyol döneminden sonra, İspanya Amerika'ya sömürgelerini satmıştır. Filipinler artık ABD sömürgesi haline gelmiştir. Amerika Filipinler'de yeni bir

hükümet kurmuştur; eğitim sistemi, toprak reformu ve ekonomik sistemde köklü değişiklikler uygulamıştır. 1898'de Manila Körfezi'nde gerçekleşen İspanyol-Amerika savaşının ardından İspanyollar haklarını Amerika'ya devretmiştir. Resmi devir Paris Antlaşması ile İspanya ve Amerika arasında imzalanmıştır. İspanyollar, Filipinler'deki kolonilerini 20 milyon dolar karşılığında satmıştır. İspanyollar Moro, Sulu ve Palavan yönetimlerinden habersiz, antlaşmaya bu bölgeleride dâhil etmişlerdir. Amerika'da Paris Antlaşması'nın bir parçası olarak Moro topraklarını talep etmeye başladığı için Mindanao, Sulu, Palavan ve diğer küçük adalarda Amerikan ve Moro arasında yeni çatışmalar çıkmıştır. Amerikanlar, bölgedeki yerleşik sultanlara karşı Mindanao ve Sulu'ya birkaç askeri sefer düzenlemişlerdir.

Amerikan döneminde, II. Dünya Savaşı'nın meydana gelmesiyle, savaş sırasında Japonlar 7 Aralık 1941'de Pearl Harbor'a saldırı düzenlenmiştir. Daha sonra Filipinler de dâhil olmak üzere Japonya tarafından, Asya ülkelerinin işgali başlamıştır. Japonlar, General Douglas MacArthur'u, Bataan bölgesindeki Corregidor Adasından ayrılması için saldırılarında bulunmuştur. Filipinler'in aksine, Morolar'ın bir kısmı Japon İmparatorluk Ordusuna katılmaya zorlanırken, bazıları Amerikan kuvvetlerine katılmaya zorlanmıştır. Üç ay süren çetin savaştan sonra, Amerika Başkanı Franklin D. Roosevelt, Avustralya'da Genel MacArthur'u ve Başkan Manuel L. Quezon'u ve ailesini kurtarmak için bir denizaltı göndermiştir. Filipinliler (Morolar hariç), General MacArthur'un ayrılmasından dolayı büyük bir hayal kırıklığına uğramışlar, ancak MacArthur'un ünlü veda konuşması: Geri döneceğim sözleri ile büyük bir ümit beslenmiştir. General MacArthur'un ayrılışıyla birlikte, Japon imparatorluk gücü Filipinler toplumunu ve ekonomisini dönüştürmeyi denemiştir. Üç yıl sonra, General MacArthur sözünü yerine getirmiştir. 21 Ekim 1944'te güçlü bir donanma ile Leyte'ye inmiş, kısa bir süre sonra, 1945'te Japonların yenilgisinden sonra II. Dünya Savaşı sona ermiştir. Ertesi yıl, Filipinler bağımsızlık verme fikri ABD Kongresi'nde gündeme gelmiştir. Moro liderleri, Mindanao ve Sulu'nun Amerikan Filipinliler yönetiminden çıkarılması için 1935 Alauya Alonto'nun temyizini dile getirmişlerdir. Bu kez, Moro liderleri iki alternatif yol önermiştir; biri Morolar için ayrı bir bağımsızlık sağlamak, diğeri ise Amerika'nın bir devleti olmaktır. Moro liderlerinin iki teklifi de kabul edilmemiştir. Böylece, Morolar özgür iradeyi egemen için Filipinler hükümeti ile mücadele etmeye başlamışlardır.

Moro liderlerinin tekliflerinin reddedilmesi, Morolar'ın milliyetçi ideolojisinin doğuşuna sebebiyet vermiştir. Morolar'ın ilk devrimci grubu, 1948'den 1955'e kadar Sulu bölgesinde Datu Hacı Kamlon tarafından yönetilmiştir. Moro milliyetçiliği Cumhurbaşkanı

Ferdinand Marcos'un ilan ettiği Sıkıyönetim Yasası sırasında Filipin hükümeti silahlı kuvvetleri tarafından sürdürülerek Morolar'a karşı sayısız zulüm gerçekleştirilmiştir. 1968-1971 yılları arasında Morolar'a karşı Filipinli askerler tarafından çeşitli katliamlar yapılmıştır. Morolar'a yapılan vahşetler Morolar'ın kendi anavatanlarında bağımsızlık mücadelesini başlatmıştır. İlk başta Morolar, Siyah gömlek ve Barracudas gibi küçük savunma gruplarını ve daha sonra Mindanao Bağımsızlık Hareketi'ni (MIM) kurdular. 1968'den 1971'e kadar, MNLF, Nur Misuari ve Salamat Hashim ile üst düzey yetkililer ile organize edildi. Filipin hükümeti 1976 Trablus Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Ancak, 1984 yılında Haşim Salamat, MILF'in Trablus Anlaşması'nın sonucundan memnun olmadığını gündeme getirmiştir. Haşim Salamat'ın ideolojisi, Nur Misuari'nin milliyetçiliğinden çok, İslam yönetimine dayanmaktadır.

Moro devrimcileri olan MNLF direnişçileri farklı yollarla Morolar'a yardım etmiştir. 1996 yılında MNLF ve Filipinler hükümeti son barış anlaşmasını imzalamıştır. Barış anlaşmasının sonucu, Morolar'ın acılarını ve kayıplarını telafi etmek için yeterli olmasa da, bir şekilde MNLF güçleri için ekonomik ve kalkınma programları oluşturmuştur. Öte yandan, 1 Mayıs 2001'den itibaren MILF, Filipin hükümeti ile barış müzakerelerini başlattı. III. Aquino döneminde 15 Ekim 2012'de Bangsamoro için Çerçeve Anlaşması (FAB) Filipin hükümeti ve MILF tarafından imzalanmıştır. 2016 tarihine kadar Bangsamoro Temel Yasasının kurulmasına III. Aquino 6 yıl boyunca başkanlık görevi boyunca Senatoda barış görüşmelerini reddetmiştir. Günümüzde ise 19 yıldan beri süren barış müzakereleri hala sonuç bulmamaktadır. MILF liderleri Bangsamoro Anayasasının yürürlüğe gireceğine kendilerini adanmışlardır. III. Aquino'nun görevinin bitimine kadar Duterte'nin başkanlık görevini devam etmiştir. Hükümetinde duygusal bir şekilde Bangsamoro halkına sözünü gerçekleştirmek için iki yıl sonra 26 Haziran'da Bangsamoro Organik Yasası olan BARMM imzalanmıştır. 21 Ocak ve 6 Şubat 2019 yıllarında yapılan referandum sonucunda ise Bangsamoro halkı yeni bir özerklik elde etmiştir. Mayıs 2022'de ilk yerel seçimler yapılacaktır. Filipinler yönetimine bağlı olarak Morolular resmi olarak, BARMM adı altında özerkliklerini ilan edeceklerdir.

Moro halkının özgürlük arayışı yıllarca sürmüştür. Hem sömürge devletler hem de Filipin devleti ile uzun süren bir mücadele ve direniş gerçekleşmiştir. Bu mücadelede Moro yönetimi ve halkı, maddi ve manevi büyük kayıplar vermiştir. Özgür irade hakkına sahip olma arayışları, sömürgeciler ve işgalcilerin gelişinden önce var olan egemenlik yönetimine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Moro hükümetinin yanlış politikaları ve zayıf askeri gücü

nihai boyun eğmeye sebep teşkil etmiştir. Sömürgecilik çeşitli etkiler bırakmıştır. İlk olarak, iki büyük ada Luzon ve Visayas İspanya tarafından işgal edilmiştir. İkincisi, iki büyük adadaki yerli halkın sosyal, kültürel ve dini hayatı değişmiştir. Üçüncüsü, Amerikanlar yeni eğitim sistemini, toprak reformunu ve ekonomik sistemi uygulamaya koymuşlardır. Dördüncüsü, Japon işgali emperyalist zulümler getirmiştir. Sonuç olarak, sömürgeleşme Luzon ve Visayas yerlileri ve Morolar arasında güvensizlik ve düşmanlık yaratmıştır. Sömürgeciler, Filipinler beldesine gelmeselerdi, özellikle İspanyollar, Moro halkı ve Filipono'lar hoşgörü ortamında kardeş gibi yaşayarak, farklı kültür ve dini inançları tek bayrak altında taşıyabilirlerdi. Ancak, sömürgecilerin siyasi kışkırtmalarıyla Luzon ve Visaya'lıların yerlilerini Mindanao, Sulu ve diğer komşu adalara fetihlerinde asker olarak kullanmışlardır. Sömürgecilerin işgali hem Filipinler'in hem de Morolar'ın politikasını ekonomik, sosyal ve kültürel hayatlarında köklü değişikliklere uğratmıştır. Morolar, ulus olarak asimile olmamıştır ve anavatanlarını işgal etmeye çalışan bütün yabancı güçlerle, İspanyollar, Amerikalılar, Japonlar ve şimdi de Filipinlilerle uzun süre mücadele etmişlerdir. Aynı zamanda, bu olayları, Bangsamorolular bağımsızlık mücadelesine ve barış müzakerelerine dâhil etmişlerdir. Buna bağlı olarak, ilk resmi özerkliklerini kazanmışlardır. Birçok yenilgiye rağmen bağımsızlık mücadelelerinde umutlarını yitirmeyen Moro halkı için özerklik büyük bir başarıdır. Ek olarak, bu mücadelenin sonucunda, şariat gelmesini isteyen diğer Moro grubu, yaşadığı topraklardan ve diğer Mindanao bölgelerinden göç etmek zorunda kaldılar. Mindanao topraklarında, göç eden binlerce Morolu, çatışma yerinde eğitimden geri kalmış, hırsızlıkla suçlanmış, yoksul bırakılmış ve büyük bir ekonomik kriz yaşamışlardır. Bangsamorolular, Filipin yerlileri ile uzun süren mücadeleler yapmış ve kanlı bir iç savaş yaşamışlardır. Bangsamorolular'ın günümüzde hala daha devam eden müzakereleri bulunmaktadır. Bu durum neticesinde, ikinci özerkliklerini de kazanmışlardır. Ancak bu yeni özerkliğin yönetimi hususunda nasıl yöntem izleneceği belirsiz bırakılmıştır. Buda Moro yönetimi hakkında yeni ve zorlu bir mücadelenin fitilini ateşlemiştir. Eğer bu durum sonucunda, Bangsamorolar'ın lehine bir kararda anlaşılamazsa, anavatanları, egemenlikleri ve özgür irade haklarının mücadelesi tehlike altına girecektir. Buda Moro halkının sonsuz bir işgal ve baskı altında yaşamalarına neden olabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ABINALES, Patricio N. ve AMOROSO, Donna J., *State and Society in the Philippines*, Rowman ve Littlefield Publishers, Inc., ABD, 2017.
- ABREU, Lualhati M., *Colonialism and Resistance: A Historical Perspective, The MORO READER History and Contemporary Struggles of the Bangsamoro People*, (Ed. TUAZON, Bobby M.), Center for People Empowerment in Governance (CenPEG) Publications, Filipinler 2008.
- ABUZA, Zachary, *Balik-Terrorism: The Return of the Abu Sayyaf*. Strategic Studies Institute, US Army War College, ABD 2005.
- BARROWS, David P., *A History of The Philippines*, Indianapolis the Bobbs-Merrill Company, Londra 1905.
- BREWER, Susan A., *Why America fights: Patriotism and War Propaganda from the Philippines to Iraq*, Oxford University Press, New York 2011.
- BUTTERWORTH, Hezekiah, *The Story of Macellan and The Discovery of the Philippines*, D. Appleton and Company, New York 1899.
- CHURCH, Peter, *A Short History of South-East Asia*, John Wiley & Son's Pte Ltd., 5. Bk., Singapur 2009.
- COOK, Malcolm, *Three Challenges Facing the Bangsamoro Organic Law*, ISEAS Perspective, Singapur 26 Aralık 2018.
- DE INZA, Blanca Palacián, *Islamic Terrorism in The Philippines*, (Çev. SILVIA, Montoya), Spanish Institute of Strategic Studies, 26 Eylül 2012.
- DOLAN, Ronald E., *Philippines a country study*, Federal Research Division Library of Congress, Washington 1993.
- DWYER, Leslie ve CAGOCO-GUÍAM, Rufa, *Gender and Conflict in Mindanao*, The Asia Foundation, General Santos 2012.
- FERNANDEZ Ica, BAUNTO, Assad ve VÍLLASPER, Jonathan, *Open Data for the Bangsamoro Transition: Practical notes on using geospatial and statistical data for decision-making*, The Asian Foundation, February 2019.

- FUJITA-RONY, Dorothy B., *American Workers, Colonial Power: Philippine Seattle and the Transpacific West, 1919–1941*, University of California Press, California 2003.
- GROSS, Max L., *A Muslim Archipelago: Islam and Politics in Southeast Asia*, Center for Strategic Intelligence Research NDIC Press, Washington Mart 2007.
- GUILLERMO, Artemio R. and WIN, May Kyi, *Historical Dictionary of the Philippines*, Scarecrow Press, 2. Bk., Oxford 2005.
- GUERRERO, Amado, *Philippine Society and Revolution*, School of Mao Tsetung Thought, 1970.
- HURLEY, Vic, *Swish of The Kris: The Story of the Moros*, Bakbakan International, Eylül 1997.
- JOSEPH, Gilbert M., Rosenberg, Emily S. ve KRAMER, Paul A. *The American Colonial State in the Philippines: Global perspectives*, Duke University Press, 2003.
- JUBAIR, Salah, *Bangsamoro: A Nation under Endless Tyranny*, IQ Marin, Kuala Lumpur, Malezya 1999.
- JUAN JR., E. San, *U.S. Imperialism and Revolution in the Philippines*, Palgrave Macmillan, New York 2007.
- KARNOW, Stanley, *In Our Image: America's Empire in the Philippines Headlines Series 288*, Foreign Policy Association, New York 1989.
- LANDA, Jocano, *Filipino Prehistory*, Mary Martin Booksellers Pte Ltd, Quezon 2001.
- LUGA, Alan R., *Muslim Insurgency in Mindanao, Philippines*, B.S., Philippine Military Academy, Baguio 1981.
- MAJUL, Cesar Abidin, *Muslim in the Philippines*, University of the Philippines Press, Quezon 2009.
- MCKENNA, Thomas M., *Muslim Rulers and Rebels Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines*, University of California Press, Berkeley 1998.
- MC AMIS, Robert Day, *Malay Muslims: The history and challenge of resurgent Islam in Southeast Asia*, William. B. Eerdmans Publishing Company, Londra 2002.

- MILDENSTEIN Tammy ve STIER Samuel Cord, *The Philippines (Modern Word Nation)*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2004.
- MORTON, Louis, *United States Army in World War II the War in the Pacific the Fall of the Philippines*, Office of The Chief of Military History Department of The Army, Washington, 1953.
- NADEAU, Kathleen, *The History of the Philippines (The Greenwood Histories of the Modern Nations)*, Greenwood Press Westport, Londra 2008.
- NEWSON, Linda A., *Conquest and Pestilence in the Early Spanish Philippines*, University of Hawaii Press, Honolulu 2009.
- RABASA, Angel, BORAZ, Steven, CHALK, Peter, CRAGIN, Kim ve KARASİK, Theodore, *Ungoverned Territories Understanding and Reducing Terrorism Risks*, Rand Corporation, ABD 2007.
- SANTOS, Jr., Soliman M., *Evolution of the Armed Conflict on the Moro Front*, Human Development Network Foundation. Filipinler 2005.
- SÖYLEMEZ, Hatice ve KAVAK, H. Zehra, *Moro Özerlik Arifesinde*, İHH, Mayıs 2014.
- _____, *Moro Uzakdoğu'da bir Bağımsızlık Mücadelesi*, İHH, Ocak 2016.
- TİMOR, Ayşe Nur, *Güneydoğu Asya Özellikler Ülkeler*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2002.
- UPENDRA, Thakur, *Some Aspects of Asian History and Culture*, Abhinav Publications, Hindistan 1986.
- WEBER, Edward ve BEAM, Kathryn, *American Involvement in the Philippines 1880- 1930: An Exhibition*, Special Collections Library University of Michigan Library, ABD, 1998.
- YILDIZ, Kerim, *Güney Filipinler'de Barış İhtimali ve Karşılaşılan Engeller*, Demokratik Gelişim Enstitüsü, Londra Aralık 2013.
- YOKUŞ Sevtap, *Filipinler'de Çatışma Çözümü ve Temel Yasa Tartışmaları*, Demokratik Gelişim Enstitüsü, Londra 2016.

Makaleler

- ABUBAKAR, Carmen A., “MNLF Hijrah: 1974-1996”, *Asian and Pacific Migration Journal*, Cilt VIII Sayı II, Filipinler 1999, s. 209-221.
- ABUBAKAR, Asiri J., “Persistent Themes in the History of Sulu Moros (Session 2: Islam and Peace Building in the Philippines)” *Islam in Southeast Asia: dynamics of local contexts and transnational networks series 2*, Cilt II, Sayı II, 2009, s. 119-136.
- AGGABAO, Burton A, ve diğerler, “Educational Transformation in the Philippine Education System: Towards Global Competitiveness”, *The International Journal of Business Management and Technology*, Cilt II, Sayı II, Mart 2018, s. 66-70.
- ATASOY, Emin, “Siyasi Coğrafya ve Etnografya Perspektifinden Filipinler’deki Müslüman Topluluklar”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt VII, Sayı II, Temmuz 2018, s. 533-566.
- BAYAR, Sevilay, “Filipinler Ülke Raporu”, *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi*, Ankara Nisan 2011, s. 2-39
- BECKETT, Jeremy, “The Datus Of the Rio Grande De Cotabato Under Colonial Rule”, *Philippine Studies*, Cilt XXII, S. MCMLXXIV, 1898, s. 46-64.
- BUENDIA, Rizal G., “The Ethnopolitics of Moro Self-determination in the Philippines: So little, too late?”, *De La Salle University, Asia-Pacific Social Review*, Cilt XII, Sayı I Filipinler 2012, s. 45-64.
- _____, “The state-Moro armed conflict in the Philippines Unresolved national question or question of governance?”, *Asian Journal of Political Science*, Cilt XIII Sayı I, 2005, s.109-138.
- COP, Burak ve EYMİRLİOĞLU, Doğan, “The Right of Self-Determination in International Law Towards the 40th Anniversary of the Adoption of ICCPR and ICESCR”, *Perception*, 2005, s. 115-146.
- DEINLA, Imelda, “Legal Hybridity, Trust, and the Legitimacy of the Shari’ah in the Bangsamoro”, *The University of Denver/Colorado Seminary, LAW & POLICY*, Cilt. XLI Sayı II, Nişan 2019, s. 198-219.
- DOEPPERS, Daniel F., “The Philippine revolution and the geography of schism”, *Geographical Review*, C. LXVI, S. II, 1976, s.158-177.

- ERDOĞAN, Aynur, “Moro: Yeni Dönemin Eşiğinde”, *Dünya Bülteni Araştırma Masası (DÜBAM Yuvarlak Masa Toplantıları)*, Beşiktaş, Haziran 2014, s. 1-50.
- FERRER, Raymundo B. and Cabangbang, Randolph G., “Non-International Armed Conflicts in the Philippines”, *International Law Studies*, C. LXXXVIII, Naval War College 2012, s. 263-278.
- FRAKE, Charles O., “Abu Sayyaf: Displays of violence and the proliferation of contested identities among Philippine Muslims”, *American Anthropologist*, Cilt C, Sayı. I, 1998, s. 41-54.
- HUFF, Gregg ve MAJIMA Shinobu, “Financing Japan’s World War II Occupation of Southeast Asia”, *The Journal of Economic History*, Cilt LXXIII, Sayı IV, 2013, s. 937-977.
- IACOVU, Christos, “From MNLF to Abu Sayyaf: The Radicalization of İslam in the Philippines”, *Research Associate, Institute of Defense Analysis*, Yunanistan 2000, s. 1-10.
- JAMES, Estelle, “Private higher education: The Philippines as a prototype”, *Higher Education*, Cilt XXI, Sayı II, 1991, s.189-206.
- JOSEPH, Franco, “Preventing other ‘Marawis’ in the southern Philippines”, *Asia & the Pacific Policy Studies*, Cilt V, Sayı II, 2018, s. 362-369.
- KAPAHI, Anushka D., ve TAÑADA, Gabrielle, “The Bangsamoro Identity Struggle and the Bangsamoro Basic Law as the Path to Peace”, *International Centre for Political Violence and Terrorism Research, Counter Terrorist Trends and Analyses*, Cilt X, Sayı 7 Haziran 2018, s. 1-7.
- KARA, Adem “Osmanlı Devleti: Filipinler Ticari İlişkiler”, *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt VIII Sayı V, Spring, Ankara 2013, s. 331-343.
- LAVIÑA, Antonio, “The Creation of the Bangsamoro: Issues, Challenges, and Solutions”, *Heinoline, Philippine Law and Society Review*, Cilt II Sayı I, 16 Eylül 2013, s. 3-44.
- LİNGGA, Abhoud Syed M., “Muslim Minority in the Philippines”, *SEACSN*, Penang, Malezya 12-15 Ocak 2004, s. 1-14.

- LOESCH, Juliette, "The GPH-MILF peace process in the Philippines to prevent and transform violent extremism in Mindanao", *Journal of Peacebuilding & Development*, C. XII Sayı II, Londra 2017, s. 96-101.
- MONTIEL Cristina J., RODIL, Rudy B., ve DE GUZMAN, Judith M., "The Moro Struggle and the Challenge to Peace Building in Mindanao, Southern Philippines", *Springer*, 2012, s.71-92.
- MONTIEL Cristina J. ve De Guzman, Judith M., "Social Representations of a Controversial Peace Agreement: Subjective Public Meanings of the GRP-MILF MOA", *Philippine Political Science Journal*, Cilt XXXII Sayı LV, 2011, s. 37-72.
- MOHD, Shuhaimi Hacı Bin Ishak and ABDULLAH, Osman Chuah, "Islam and the Malay World: An Insight into the Assimilation of Islamic Values", *World Journal of Islamic History and Civilization*, Cilt. II, Kuala Lumpur Malezya 2012, s. 58-65.
- MORLEY, Ian, "The cultural expansion of America: Imperialism, civic design and the Philippines in the early 1900s", *European Journal of American Culture*, Cilt XXIX, Sayı III, 2011, s. 229-251.
- O'SHAUGHNESSY, Thomas J., "Philippine Islam and the Society of Jesus", *Philippine Studies*, C. IV, S. II, Filipinler 1956, s. 215-245.
- OCAÏ, Jeffry V., "Domination and Resistance in the Philippines: From the Pre-Hispanic to the Spanish and American Period", *LUMINA*, C. XXI, S. I, Holy Name Üniversitesi, Mart 2010, s. 1-45.
- ONG JUNIO, Diane Russel, "Prospects for Peace in Mindanao and the BIFF", *Counter Terrorist Trends and Analyses*, Cilt III, Sayı IX, 2011, s. 8-10.
- PAREDES, Oona, "Indigenous vs. native: negotiating the place of Lumads in the Bangsamoro homeland", *Asian Ethnicity*, Cilt XVI Sayı II, 2015, s. 166-185
- QUIROS, Michael. N., "Traditions in Philippine Literature and History: Synthesis and Analysis", *Journal of Global Media Studies*, C. XXIV, 2019, s. 55-66.
- TAYA, Shamsuddin L., "The Political Strategies of the Moro Islamic Liberation Front for Self-Determination in the Philippines, Strategies of the MILF in the Philippines", *Intellectual Discourse*, C. XV S.I, 2007, s. 59-84

TANRIVERDİ, Görkem, “Filipinler Barış Surecisinin Tarihsel Gelişimi: 1976-2016”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt VI, Sayı II, Kasım 2017, s. 53-80.

TUPAS, Ruanni F., “History, language planners, and strategies of forgetting: The problem of consciousness in the Philippines”, *Language Problems and Language Planning*, Cilt XXVII, Sayı I, Ocak 2003, s. 1-25.

YOUNG, Catherine, “First Language First: Literacy Education for the Future in a Multilingual Philippine Society”, *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, Cilt V, Sayı IV, 2002, s. 221-232.

Tezler

DEMİRCİOĞLU, Ahmet Faruk, *A Categorization of State-NGO Relationship in Humanitarian Diplomacy: The Case of IHH in the Philippine Peace Process*, Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi, Temmuz 2016.

DAWAH, Arkasumar, *Filipinler’de İslam’ın Yayılış Tarihi*, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2015.

DELNA, Mohamad Abdulfarid, *Humanitarian Diplomacy and Mediation: The Case of Turkey’s Diplomatic Intervention in the Bangsamoro Peace process in the Philippines*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı, Güney Asya çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2018.

DURMUŞ, Samet, *Dini Motifli Ayrılıkçı Hareketler ve Terörizm: Filipinler Örneği*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016.

FATMAWATI, Diana, “The Dynamic of Negotiation in the Final Agreement 1996, Study Case: The Mindanao Conflict”, International Class of Social Political Science Faculty International Relation Department, Lisans Tezi, Yogyakarta, Endonezya 2008.

FITZPATRICK, Kristine, *Religion and Spanish colonialism in the Philippines*, The Archaeological Studies Program Department of Sociology and Archaeology, Lisans Tezi, Wisconsin-La Crosse Üniversitesi, ABD 2013.

HADJİ LATİP, Sahraman Dimakuta, *Attitude and Realizing Potentials of Islamic Banking in Enhancing the Socio-Economic Condition of the Muslim Communities in the Philippines*, Hamad Bin Khalifa Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, ProQuest, Temmuz 2019.

JALİL, Jafri Abdul, *Malaysia's Security Practice in Relation to Conflicts in Southern Thailand, Aceh and the Moro Region: The Ethnic Dimension*, London School of Economics and Political Science, Doktora Tezi, Proquest, Londra 2014.

TANRIVERDİ, Gökem, *Filipinler'de Barış Süreci*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2018.

İnternet Kaynakları

“American Period”, Saturno Group Philippine literature, 5 aralık 2018
<https://saturnogroupphilippineliterature.wordpress.com/2018/11/05/american-period/>, Html (Erişim Tarih: 03.10.2019).

BANLAOI, Rommel C., “Current terrorist groups and emerging extremist armed movements in the Southern Philippines”. The study of national security at fifty: re-awakenings. National Defense College of the Philippines, Quezon City 2014,
http://www.ndcp.edu.ph/wpcontent/uploads/publications/BANLAOI_Current%20Terrorist%20Groups%20and%20Emerging%20Extremist%20Armed%20Movement%20in%20the%20Southern%20Philippines%20Threats%20to%20Philippine%20National%20Security.pdf, Html (Erişim Tarihi: 26.02.2020).

BERMUDEZ, Reinna, TEMPROSA, Francis Tom ve BENSON. Odessa Gonzalez, “A disaster approach to displacement: IDPs in the Philippines”, Forced Migration Review, 2018,
<https://chr.gov.ph/a-disaster-approach-to-displacement-idps-in-the-philippines/>, Html (Erişim Tarihi: 22.03.2020).

BERSALES, Lisa Grace S., *Republic of the Philippines; Philippines Statistics Authority (P.S.A.)*, “Highlights of the Philippines Population 2015 Census of Population”
<https://www.psa.gov.ph/content/highlights-philippine-population-2015-census-population.Html> (Erişim Tarih: 05. 10. 2018).

BOLADAİ, Nasser, “Self-determination”, Unrepresented Nations and People Organization (UNPO), <http://www.unpo.org/article/4957.Html> (Erişim Tarihi: 01. 09. 2018).

BRYANT, Baldivicio, “Islam in the Philippines”, Slideshare, <https://www.slideshare.net/bryantbaldivicio/islam-in-the-philippines>. Html (Erişim Tarihi: 06. 06. 2018)

CHALK, Peter “The Bangsamoro Islamic Freedom Fighters: The Newest Obstacles to Peace in the Southern Philippines”, Combating Terrorism Center at West Point 26, C.VI, 2013, s. 16., <https://ctc.usma.edu/app/uploads/2013/11/CTCSentinel-Vol6Iss11-12.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 26.02.2020).

ÇELİK, Serdar, “Macellan'ın ardındaki 4 adam”, Akşam, 13 Aralık 2013 <https://www.aksam.com.tr/kitap/macellanin-ardindaki-4-adam/haber-268009>, Html (Erişim Tarihi: 02.10.2019).

DORONILA, Maria Luisa C., “A Research and Development Approach to the Delivery of Comprehensive Functional Education and Literacy in the Philippines”, Asia Literacy Regional Forum 1997, s. 9., <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED418217.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 22.03.2020).

DUMİNDİN, Arnaldo, *Philippine-American War, 1899-1902*, <https://www.filipinoamericanwar.com/thewarin19001901.htm>, Html (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

EMRE, Gül, “Geçmişten Günümüze Moro Savaşları”, *Dünya Bülteni*, <http://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/293399/gecmisten-gunumuze-moro-savaslari>, Html (Erişim Tarihi: 01. 10. 2018).

Filipinler Ülke, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Bülteni, Aralık 2012, <https://www.deik.org.tr/uploads/filipinler-ulke-bulteni-aralik.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 11.24.2019).

FUNTECHA, Henry F. “The Pre-colonial Government of the Filipinos” <http://www.thenewstoday.info/2006/07/28/the.pre.colonial.government.of.the.filipinos.html>, Html (Erişim Tarihi: 13. 10. 2019).

GUPTA, Tanvi ve ROURAY, Bibhu Prasad, “No End in Sight: Islamist Militancy in the Philippines since the Marawi Siege”, Mantraya, 2018, s. 4. <http://mantraya.org/wp->

content/uploads/2018/08/Mantraya-Special-Report_No-End-in-Sight_-Islamist-Militancy-in-the-Philippines-since-the-Marawi-Siege.pdf, Html (Erişim Tarihi: 26.02.2020).

GUTIERREZ, Beatrice Jilie, “Fast facts on the Bangsamoro Organic Law”, Republic of the Philippines, Philippines Information Agency, <https://pia.gov.ph/features/articles/1018364>, Html (Erişim Tarih: 11. 12. 2019).

https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-1-4614-0448-4_4.pdf. Html (Erişim Tarih: 26.06.2018).

<http://habernida.com/direnis-liderliginden-basbakanliga-haci-murad-ibrahim-gorevi-devraldi/>, Html (Erişim Tarihi: 12.05.2020).

<http://mnlf.org.ph/index.php/economics/117-featured-articles/videos/latest/310-asiamnlf-founder-nur-misuari-weighs-in-on-the-philippine-presidential-election> Html (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

<http://mnlf.org.ph/index.php/peace-process/the-final-peace-agreement>, Html (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

<https://antiqueprintmaproom.com/a-map-of-marco-polos-voyages-travels-in-the-13t-emanuel-bowen>, Html (Erişim Tarihi: 10.05.2020).

<https://bangsaranao.blogspot.com/2013/05/sultan-haroun-al-rashid-lucman.html>, Html (Erişim Tarihi: 11.05.2020).

https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_Bangsamoro#/media/File:Flag_of_Bangsamoro.svg, Html (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_the_Autonomous_Region_in_Muslim_Mindanao Html (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_the_Philippines, Html (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

<https://minorityrights.org/country/philippines/>, Html (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

<https://moroland.wordpress.com/2008/08/11/milf-to-government-honor-your-agreements/>, Html (Erişim Tarihi: 13.05.2020).

<https://news.mb.com.ph/2019/08/26/barmm-parliament-proposes-that-july-13-be-declared-hashim-salamat-day/>, Html (Erişim Tarihi: 14.05.2020).

<https://peacebuilderscommunity.org/2013/07/the-framework-agreement-on-the-bangsamoro-why-and-how-we-got-here/> Html (Erişim Tarihi: 16.05.2020).

<https://theaseanpost.com/article/rebel-leaders-govern-new-philippine-territory>, Html (Erişim Tarihi: 16.05.2020).

<https://www.biography.com/political-figure/emilio-aguinaldo>, Html (Erişim Tarihi: 10.03.2020).

<https://www.britannica.com/biography/Benigno-Aquino-Jr>, Html (Erişim Tarihi: 13. 05. 2020).

<https://www.britannica.com/topic/flag-of-the-Philippines>, Html (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

<https://www.countryflags.com/en/flag-of-philippines-the.html>, Html (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

<https://www.deik.org.tr/uploads/filipinler-ulke-bulteni-aralik.pdf>. Html (Erişim Tarih: 20. 11. 2019).

<https://www.flickr.com/photos/starcatch/2148423049/in/photostream/>, Html (Erişim Tarihi: 15.05.2020).

<https://www.gmanetwork.com/news/lifestyle/artandculture/264136/charted-territories-the-philippines-as-depicted-in-old-maps/story/>, Html (Erişim Tarihi: 12.05.2020).

<https://www.ipophil.gov.ph/news/the-philippine-flag-as-a-trademark/>, Html (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

<https://www.iseas.edu.sg/articles-commentaries/iseas-perspective/iseas-perspective-2018-2/item/8767-201882-three-challenges-facing-the-bangsamoro-organic-law>, Htmal (Erişim Tarih: 11.12. 2019).

https://www.jica.go.jp/english/news/field/2013/140328_01.html, Html (Erişim Tarihi: 28.05.2020).

https://www.jstor.org/stable/26458484?seq=1#metadata_info_tab_contents, Html (Erişim Tarihi: 20. 10. 2019).

<https://www.lonelyplanet.com/philippines/history>, Html (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

<https://www.mindanews.com/peace-process/2017/08/where-is-the-draft-bangsamoro-basic-law1/>, Html (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

<https://www.officialgazette.gov.ph/constitutions/the-jones-law-of-1916/>, Html (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

<https://www.officialgazette.gov.ph/featured/republic-day/about/>, Html (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

<https://www.rappler.com/nation/special-coverage/peacetalks/68657-aquino-bangsamoro-basic-law-congress>, Html (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

<https://www.slideshare.net/rhayb/bangsamoro-history>, Html (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

https://www.wikizero.com/en/Tausug_people, Html (Erişim Tarihi: 22.05.2020).

HADJI ABDUL RACMAN, Sohayle M., “The Islamicity of Lanao Sultanate, Philippines in the 17th Century as a State”, *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research*, C. XLII, S. III, 2018, s. 207-230
https://www.researchgate.net/profile/Scientific_A_Multidisciplinary2/publication/329174196_The_Islamcity_of_Lanao_Sultanate_in_the_Philippines_in_the_17th_Century_as_a_State_httpgssrrorgindexphpjournalJournalOfBasicAndAppliedpagearticleopviewpath5B5D9506path5B5D4207/links/5bf9fe9592851ced67d5f79c/The-Islamicity-of-Lanao-Sultanate-in-the-Philippines-in-the-17th-Century-as-a-State-http-gssrrorg-indexphpjournalJournalOfBasicAndApplied-pagearticle-opview-path5B5D9506-path5B5D4207.pdf, Html (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

JOSEPH, Franco, *Breakthrough for Bangsamoro: Can They Overcome the Odds?*, RSIS Commentaries. Singapore: Nanyang Technological University, 2019, <http://hdl.handle.net/10220/48121>, Html (Erişim Tarihi: 11.12.2019).

- _____, “Peace in Mindanao: the challenge of disarming rebels”, *RSIS commentaries*, (2014, s.1. <https://dr.ntu.edu.sg/bitstream/10220/19910/1/RSIS0412014.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 26.02.2020).
- _____, “The Maute Group: New Vanguard of IS in Southeast Asia?”, *RSIS Commentaries*, 31, 05, 2017, s. 2. <https://dr.ntu.edu.sg/bitstream/10356/83322/1/CO17107.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 26.02.2020).
- JACINTO, Al, “Zamboanga- City- 6, August 2003 Hasim Salamat the reclusive leader of MILF has died of complication from a heart ailment and an acute ulcer, the separatist group finally confirmed yesterday”, *Arabnews*, <http://www.arabnews.com/node/235305>, Html (Erişim Tarihi: 15.11.2018).
- JONATHAN, Mayuga, “List of Archipelagos by Number of Islands”, 10 şubat 2016. https://lpfs.l0lpfs/Qmxoypizjw3wknfjnkln72vedxjqkddp1mxwo6uco/Wiki/List_Of_Archipelagos_By_Number_Of_Islands, Html (Erişim Tarih: 01. 09. 2018)
- KAMLIAN, Jamail A., “Who are the Moro People”, *Philippine Daily Inquirer*, <http://opinion.inquirer.net/39098/who-are-the-moro-people.Html> (Erişim Tarih: 01. 07. 2018).
- _____, “Ethnic and Religious Conflict in Southern Philippines: A Discourse on Self-Determination, Political Autonomy, and Conflict Resolution”, *Emory University, Atlanta 2003*, s. 2., <http://www.journal.unair.ac.id/download-fullpapers-jgs36b20cae172full.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 22.03.2020).
- KNIGHTON, Andrew, *The Empire of Japan and The Invasion of The Philippines in WWII*, Nov 17, 2017. <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/the-empire-of-japan-the-invasion-of-the-philippines-in-ww2.html>, Html (Erişim Tarihi: 06.10.2019).
- LOGAN, Michael K. ve diğerleri, “Terrorism in the Philippines and Its Influence on Great Powers”, s. 4., https://www.researchgate.net/profile/Michael_Logan8/publication/338843062_Terrorism_in_the_Philippines_and_Its_Influence_on_Great_Powers/links/5e2f21594585152d156daa75/Terrorism-in-the-Philippines-and-Its-Influence-on-Great-Powers.pdf, Html (Erişim Tarihi: 26.02.2020).

MILLER, Jack, *Religion in the Philippines*, <https://asiasociety.org/education/religion-philippines>, Html (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

MORROW, Paul, “Maharlika and the ancient class system”, Pilipino Express, C. II, S. XX, Winnipeg, Manitoba, Canada 2006, s. 2. <https://www.pilipino-express.com/pdfs/inotherwords/061016%20Maharlika.pdf> , Html (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

NIKSCH, Larry, “Abu Sayyaf: Target of Philippine-US anti-terrorism cooperation”, Library of Congress Washington Dc Congressional Research Service, 2007, s. 3., <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a463896.pdf>. Html (Erişim Tarihi: 25.02.2020).

Murat S., “Ferdinand Macellan”, 20 eylöl 2014. https://www.topragizbiz.com/konular/ferdinand-macellan.2912/#lg=_xfUId-1-1569923874&slide=0, Html (Erişim Tarihi: 01.10.2019).

Philippine Education for All 2015: Implementation and Challenges. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/planipolis/files/ressources/philippines_efa_md_a.pdf, Html (Erişim Tarihi: 17.03.2020).

SINGH, Jasminde ve HAZİQ JANİ, Muhammad, “The siege of Marawi city: Some lessons”, RSIS Commentaries, 2017, s. 2., <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/RSIS-The%20Siege%20of%20Marawi%20City,%20Some%20Lessons.pdf>, Html (Erişim Tarihi: 22.03.2020).

SUG, Anak, “Composite History: Kamlon Campaign”, <https://suluonlinelibrary.wordpress.com/2015/03/31/composite-history-kamlon-campaign/>. Html (Erişim Tarih: 24.10. 2018).

SEVİNÇ, Bilal, DURMUŞ, Samet ve VAQAS, Mohammad Ali, *Uzakdoğu'dan Güney Asya'ya Şiddet ve Terörizm Filipinler ve Moroların Mücadelesi: MNLF ve MILF*, s. 111 https://www.academia.edu/25279055/Filipinler_ve_Morolar%C4%B1n_M%C3%B0Cadelesi_MNLF_ve_MILF. Html (Erişim Tarih: 22. 10. 2019).

ULUATAM, Ela, “Filipinler’deki Ayrılıkçı Gruplar ve Barış Süreci Hakkında Bilgi ve Değerlendirme Notu”, *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Avrupa Birliği Daire Başkanı,* Ankara.
<https://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Raporlar/Filipinlerde%20Ayrilikci%20Gruplar%20ve%20Baris%20Sureci.pdf>, Html (Erişim Tarih: 01.05.2020).

Mülâkat

EBRAHİM, Murad, 28. Uluslararası Müslüman Topluluklar Birliği Kongresi, Aralık 14-15, Ankara 2019.

EKLER

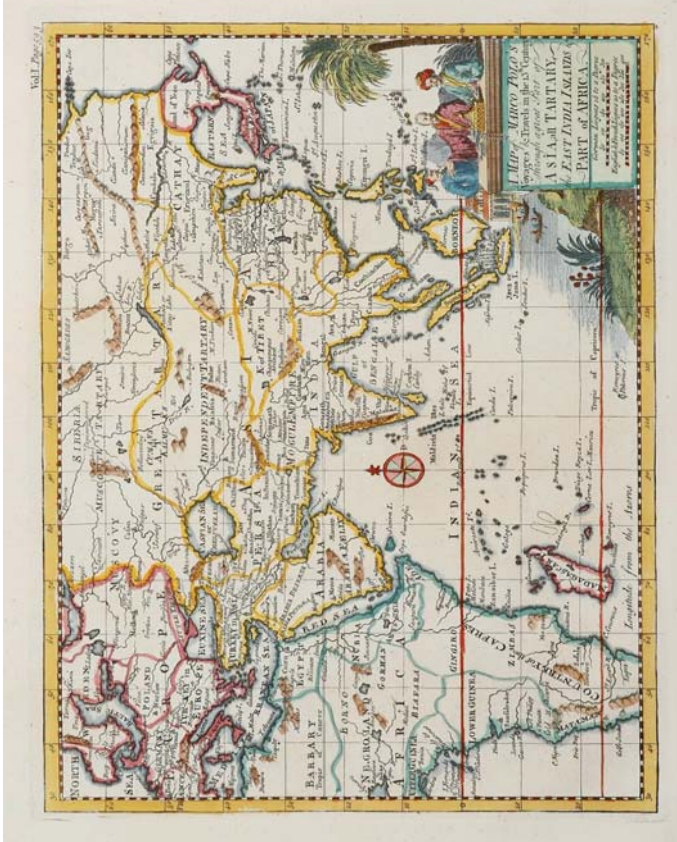
1- Sömürgecilik öncesi Filipinler Haritası

<https://www.gmanetwork.com/news/lifestyle/artandculture/264136/charted-territories-the-philippines-as-depicted-in-old-maps/story/>

2- XIII. yüzyılda Asya haritası, Doğu Hindistan adaları, Afrika haritası ve Marko Polo'nun seyahatlerin bulunduğu harita.

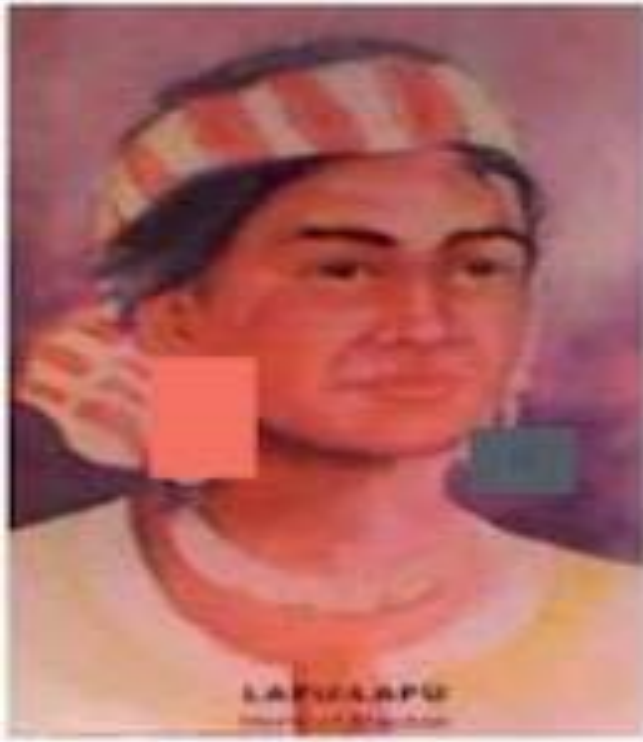
<https://antiqueprintmaproom.com/a-map-of-marco-polos-voyages-travels-in-the-13t-emanuel-bowen>

BANGSAMORO TARİHİNDE BAZI BANGSAMORO LİDERLERİ

3- 1521 yılında Ünlü denizcisi Ferdinand Macelan'ı öldüren Raja Lapu-Lapu.

<https://www.slideshare.net/rhayb/bangsamoro-history>

4- 1570 yılında İspanyollar ile savaşıp Rajah Solaiman.

<https://www.slideshare.net/rhayb/bangsamoro-history>

5- Bangsamoro'yu 1619-1671 yıllarında bir devlet haline getiren Sultan Kudarat.

<https://www.slideshare.net/rhayb/bangsamoro-history>

6- II. Dünya Savaşı sırasında Filipinler Hükümetine Karşı Tausug'un özgürlük savaşını başlatan Datu Hacı Kamlon.

https://www.wikizero.com/en/Tausug_people

7- Mayıs 1968 yılında Müslüman Bağımsızlık Hareketinin kuucusu (MIM) Datu Udtug Matalam.

<https://www.slideshare.net/rhayb/bangsamoro-history>

- 8- Bangsa Moro Kurtuluş Örgütünün 1968 ve 1971 yıllarında temsilcisi olan Rasid Lucman.

<https://bangsaranao.blogspot.com/2013/05/sultan-haroun-al-rashid-lucman.html>

9- 1970'lerin başlarında Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi kurumuş olan Nur Misuari.

<http://mnlf.org.ph/index.php/economics/117-featured-articles/videos/latest/310-asiamnlf-founder-nur-misuari-weighs-in-on-the-philippine-presidential-election>

10- Nur Misuari liderliğinden ayrılarak 1981’de MILF’i kurup Mindanao bölgesinde Cihatçı harekâtı başlatan Bangsamoro’nun en önemli siyasi ve askeri lideri Salamat Hashim.

<https://news.mb.com.ph/2019/08/26/barmm-parliament-proposes-that-july-13-be-declared-hashim-salamat-day/>

11- Salamat Hashim öldükten sonra MILF'i yönetmiş olan Hacı Murad Ebrahim.

<http://habernida.com/direnis-liderliginden-basbakanliga-haci-murad-ibrahim-gorevi-devraldi/>

BANGSAMORO BARIŞ GÖRÜŞMELERİ

12-23 Aralık 1976 yılında Libya'da Trablus Anlaşması delegasyonu.

<https://www.flickr.com/photos/starcatch/2148423049/in/photostream/>

13- 1996 2 Eylöl tarihinde Filipinler'in Manila kendinde imzalanmış olan Jakarta Anlaşması sırasında Filipinler hükümeti ve MNLF temsilcileri.

<http://mnlf.org.ph/index.php/peace-process/the-final-peace-agreement>

14- Malezya'daki Kuala Lumpor başkentinde 27 Temmuz 2008 tarihinde imzalanmış olan MOA-AD Anlaşması.

<https://moroland.wordpress.com/2008/08/11/milf-to-government-honor-your-agreements/>

15- Filipinler Hükümeti ve Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) 15 Ekim Pazartesi Malacañang Sarayında Bangsamoro'daki Çerçeve Anlaşmasını (FAB) imzalarken.

<https://peacebuilderscommunity.org/2013/07/the-framework-agreement-on-the-bangsamoro-why-and-how-we-got-here/>

16- 27 Mart 2014 tarihinde Malacañang Sarayı'ndaki Bangsamoro Kapsamlı Anlaşmayı (CAB) imzalarken.

https://www.jica.go.jp/english/news/field/2013/140328_01.html

17- 10 Eylöl 2014 tarihinde Cumhurbafkanı Benigno Simeon Aquino, Malacañang Sarayı'nda Rizal Hall'daki Bangsamoro Temel Yasasının teslim ediliŖi.

<https://www.rappler.com/nation/special-coverage/peacetalks/68657-aquino-bangsamoro-basic-law-congress>

18- Bangsamoro Temel Yasasının gözden geçirilmiş taslağı Cumhurbaşkanı Rodrigo Roa Duterte, Malacañang Sarayı'ndaki Rizal Hall'da 17 Temmuz 2017'de yapılan bir ciro töreni.

<https://www.mindanews.com/peace-process/2017/08/where-is-the-draft-bangsamoro-basic-law1/>

19- Filipinler Cumhurbaşkanı Rodrigo Duterte, 22 Şubat 2019'da Manila başkentindeki Malacañang Sarayı'ndaki Bangsamoro Organik Yasasının onay ve makamına geçmek için yemin töreni sırasında Moro İslami Kurtuluş Cephesi.

<https://theaseanpost.com/article/rebel-leaders-govern-new-philippine-territory>

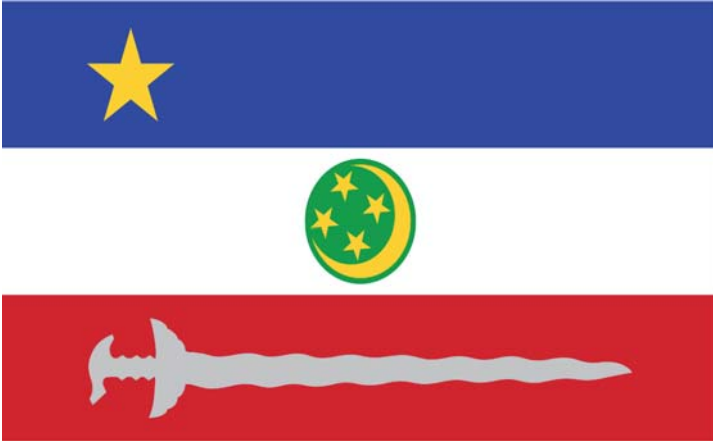

BANGSAMORO ÖZERK BAYRAKLARI

20- Mindanao'daki 15 Haziran 1992 yılında kabul edilmiş olan Müslüman Özerk Bölgesi (ARMM) Bayrağı.

https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_the_Autonomous_Region_in_Muslim_Mindanao

ao

21- 28 Ağustos 2019 yılında kabul edilen Bangsamoro Mindanao Müslüman Özerk Bölgesi (BARMM) Bayrağı.

https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_Bangsamoro#/media/File:Flag_of_Bangsamoro

[.svg](#)

